

WAT IS WAAR, WAT ONWAAR
IN HET
DIERLIJK MAGNETISME?

KRITISCHE BESCHOUWING
DER
MESMERISCHE DAADZAKEN EN THEORIEN.

DOOR
DANIEL NOBLE,
Geneesheer te **MANCHESTER.**

UIT HET ENGELSCH VERTAALD

DOOR
J. N. RAMAER, M. D.
Eersten Geneesheer bij het Provinciaal Krankzinnigen-
Gesticht te **ZUTPHEN, enz.**

ZUTPHEN,
W. J. THIEME,

1847.

ZB1027

W0

391

N665

1847

ZB

V O O R B E R I G T.

Voor omstreeks twee jaren deelde ik in het tijdschrift DE GIDS (boekbeoordeelingen, negende jaargang blz. 866), eenige vlugtige denkbeelden over het DIERLIJK MAGNETISME mede. Veler goedkeuring mogt aan dezelve ten deele vallen, hetgeen mij onder anderen daaruit bleek, dat ik korten tijd daarna van meer dan ééne zijde aangezocht werd, om de zaak van het dierlijk magnetisme aan eene opzettelijke behandeling in dien geest te onderwerpen. Twee redenen verhinderden mij aanvankelijk aan die vereerende uitnoodiging te voldoen, de ongenoegzaamheid namelijk van mijne ervaring omtrent hetgeen op dit onderwerp betrekking heeft, en gebrek aan de noodige kennis van de litteratuur. Wat ik er van gehoord, gelezen en gezien had, had ik wel is waar voor mij zelven tot een zeker geheel gebragt, maar ik achtte het niet voldoende, om aangaande het wezen eener zaak, die, zoodra zij ter sprake komt, alle gemoederen in beweging brengt, eenen beslissenden toon te voeren. Nogtans lach-

P-Theo de Boer 31/1/2010 EUR 275

te het onderwerp, dat in zulk eene naauwe betrekking tot mijne dagelijksche studien staat, mij zeer toe, en daar mij als arts van een krankzinnigengesticht, eene rijke gelegenheid geschonken is, om, zoowel daar in als daar buiten, zenuwzieken gadeteslaan, hoopte ik spoedig genoeg daadzaken te kunnen verzamelen, om meer vastheid aan mijne beginselen te geven. Ik begon diensvolgens langzamerhand mijne aandacht meer dan te voren op die gevallen te vestigen, welke eenig licht over het dierlijk magnetisme konden verspreiden, en trachtte mij met de belangrijkste werken over het onderwerp bekend te maken. Terwijl ik mij daarmede onledig hield, kwam mij de Duitsche vertaling van het nevensgaande werkje in handen, hetwelk een groot deel der denkbeelden, welke ik in DE GIDS uitgesproken had, en voornemens was uit te werken, breedvoerig genoeg en zeer degelijk behandelde. In hoofdbeginsel met mijne denkbeelden overeenstemmende, was het nogtans meer gematigd geschreven, dan waartoe ik welligt in staat ware geweest, en daardoor juist geschikter om bij het groote publiek ingang te vinden. Daarom besloot ik het in Nederduitsch gewaad te steken. Eerst was het mijn voornemen er aanmerkingen bij te voegen, maar vreezende het werkje daardoor uit zijn verband te rukken, en al meer en meer tot de overtuiging komende, dat de beschouwing van het onderwerp zoo als ik die voorgenomen had, daardoor niet geheel overtollig was geworden, besloot ik de aanmerkingen achter wege te laten, en mijne kritische geschiedenis van het dier-

lijk magnetisme inmiddels voort te zetten. — *Dat het werkje ook in ons vaderland een goed onthaal vinden zal, betwijfel ik, na hetgeen elders gebeurd is, geenszins: in Engeland kwam het aanvankelijk zonder naam des schrijvers als een tijdschriftsartikel in de British and foreign medical review uit, en vond zooveel bijval, dat de beroemde redacteur van dit tijdschrift, Dr. JOHN FORBES, besloot hetzelfde afzonderlijk verkrijgbaar te stellen en, wederom zonder vermelding van des schrijvers naam, werd het met den dubbelzinnigen titel MESMERISM TRUE — MESMERISM FALSE in het licht gegeven. Later eerst, toen men aan FORBES de eer der bewerking gaf, werd de heer NOBLE door hem als de schrijver bekend gemaakt in zijne illustrations of modern magnetism from personal investigation; London 1845, blz. 95, een hoogstbelangrijk werkje, welks inhoud ik in vervolg van tijd gelegenheid hoop te vinden, ook aan het Nederlandsche publiek bekend te maken. In Duitschland viel aan hetzelfde de ruimste lof te beurt, zoo zeer zelfs dat de K. K. Gesellschaft der Artzte te Weenen besloot, de door Dr. HUMMEL bewerkte vertaling, om derzelver verbreiding te bevorderen, als bijvoegsel tot haar tijdschrift uit te geven. En toch is die vertaling uiterst gebrekkig en onvolledig, zoo zeer zelfs dat de heer FORBES, die de beleefdheid gehad heeft mij een exemplaar van het Engelsch origineel te zenden, mij verzocht heeft toch geen gebruik van de Duitsche vertaling te maken, welke hij als volkomen mislukt beschouwt, en waarin de vertaler de vrijheid geno-*

men heeft, eenige zeer belangrijke plaatsen achterwege te laten.

Moge hij noch eenig ander dat oordeel vellen over mijne bewerking, welke niets meer, maar naar ik hoop, ook niets minder dan eene getrouwe vertaling behelst, en aan welke ik vele lezers toewensch, opdat ook in ons vaderland de tijd eindelijk eens aanbreke, dat het bijgeloof aangaande het dierlijk magnetisme onder de meer beschaafden en denkenden wordt ondermijnd en uitgeroeid!

R.

HET DIERLIJK MAGNETISMUS.

I N L E I D I N G.

Wij behooren niet tot dezulken, die het onderzoek van iets, wat waarschijnlijk of zelfs maar mogelijk is, versmaden, omdat het met dwaling en overdrijving werd vermengd, of omdat kwakzalverij en bedrog er zich meester van hebben gemaakt. Genoegzaam iedere tak der menschelijke wetenschap heeft in eenig tijdperk van deszelfs ontwikkeling zulk eene vernederende verbindtenis moeten ondergaan. Zoo was de sterrekunde voor eeuwen aan de sterrenwigchelarij gekoppeld, de scheikunde was weinig meer dan de handlangster der goudmakerskunst, en de praktische geneeskunde werd te allen tijde door de laagheid en de bedriegerij van sommige harer beoefenaars onteerd. In bijna alle vakken van menschelijke kennis treffen wij dien stand van zaken aan. In de oorkonden der geschiedenis ontbreekt het niet aan dwaling en overdrijving, en de heiligste zaken werden en worden nog mis-

vormd en verdraaid. Vereeniging van dwaling en waarheid schijnt in de daad de meeste onderwerpen te kenmerken, waarin de menschelijke geest zich oefent; maar, moge die ongelukzalige vereeniging zoo innig zijn als zij wil, wij vinden dat daarin geen genoegzame grond gelegen is, om de waarheid met de dwaling te verwerpen. Ons dunkt het juist daarom te raadzamer, om na te gaan en naauwkeurig te onderzoeken, hoe veel de som van het ware bedraagt; want dan zullen wij beter in staat zijn te bepalen, wat verworpen en wederlegd moet worden, en om het onware vruchteloos te maken.

Van deze denkbeelden uitgaande, hebben wij ons voorgesteld de tegenwoordige aanspraken van het DIERLIJK MAGNETISME of MESMERISME kortelijk te onderzoeken. Bij het volbrengen van die taak zullen wij in de eerste plaats de gronden vermelden, op welke een van vooroordeelen vrij onderzoek der zaak berusten moet, vervolgens zullen wij den grond der zekerheid bepalen, welke wij tot bevestiging van iedere orde der verschijnselen, welke wij te beschouwen hebben, noodig rekenen, en eindelijk de vraag van derzelve geldigheid behandelen.

Het is BOSSUET, die, wanneer wij ons niet bedriegen, ergens beweert, dat iedere dwaling eene slecht toegepaste waarheid is; en het is eene wijze spreuk, dat er op den bodem van iedere *eerlijke* overdrijving eene waarheid te vinden is. Zou het nu zoo verkeerd zijn te gelooven, dat deze opmerkingen ook van toepassing zijn op het onderwerp, hetwelk wij ons voorgenomen hebben hier

uit een te zetten? Is het dierlijk magnetisme, ofschoon met dwalingen overladen, niet veelmeer eene slecht erkende waarheid dan een volstrekt verlichtsel? En zou het, terwijl wij het reusachtig gebouw van onzin, verdichting en fabelen beschouwen, waarop de schrijvers over dit onderwerp (velen hunner te goeder trouw) onze aandacht vestigen, niet mogelijk zijn om in den grondslag toch ergens eene waarheid te ontdekken? Dit aarzelen wij niet voor onze overtuiging te verklaren, en zullen in den loop dezer beschouwing de daadzaken en gronden uiteenzetten, welke ons tot deze uitkomst hebben gebragt.

1. Wij zijn van gevoelen dat het mesmerisme in de handen van velen onzer kunstbroeders en in de geschriften van sommige tijdgenooten een te ongunstig onthaal gevonden heeft; want deszelfs aanspraken zijn tot eene zekere mate door het aantal en de geloofwaardigheid der getuigen te zeer gevestigd, dan dat eene tegenkanting, die bijna uitsluitend in spotternij en hoon bestaat, te regtvaardigen zou zijn. Het is waar, ongerijmd zijn vele der verhalen, die men bij het doorbladeren van werken over het mesmerisme aantreft; maar deze nemen niet weg, dat vele daadzaken, welke daar vermeld staan, en welker waarheid naar allen schijn genoegzaam gewaarborgd is, in vele opzigten de belangstelling grootelijks opwekken. Doch dit ook daargelaten, nooit kunnen wij, wanneer wij bedenken, dat mannen als CUVIER, LAPLACE, HUFELAND, TREVIRANUS niet gearzeld hebben de waarheid van mesmerische voorvallen te getuigen, het

billijken, dat men de geheele vraag zonder nader onderzoek langs den gemakkelijken weg van een honend *och, kom* beslechten wil. Wel is waar, verachting is het natuurlijkste gevoel dat opgewekt wordt door die buitensporige onbeschaamdheid, waarmede de ultra-mesmerianen niet zelden hunne overdrevenste meeningen voor den dag brengen, en door die zinspelingen op vervolgingen als die van HARVEY en GALILEI, met welke zij altijd gereed zijn. Des niet te min meenen wij zoowel om den wil der regtvaardigheid als uit staatkunde beter te doen, wanneer wij al die overdrevene dwaasheden en opzettelijke verdraaijingen ongemerkt voorbijgaan, en de wezentlijke physiologische daadzaken en derzelver waren Zusammenhang zonder vooroordeel onderzoeken, met oogmerk om zoowel derzelver aard als den graad harer nieuwheid en het practisch nut dat er uit te trekken is, te leeren kennen.

Wij zelve koesteren niet de minste voorliefde noch eenig vooroordeel ten aanzien van de eene of van de andere zijde der vraag. Nooit waren wij van oordeel dat de zaak niet zoo kon of mogt wezen, maar hebben het onderwerp ook nooit beschouwd of onderzocht met eenen door geloof aan wonderen voorbereiden lust om het nieuwe al te geredelijk aan te nemen (1), en, wanneer wij thans onze

(1) Het volgende nittreksel uit het slot van een voor zes jaren uitgegeven opstel over het dierlijk magnetisme (British and foreign medical review, N°. XIV., April 1839), zal den geest doen zien, in welken wij dit onderwerp altijd hebben beschouwd: »Ons oogmerk was niet om onze meening te doen kennen, maar om den le-

gezindheid ten aanzien van dit onderwerp nagaan, dan moeten wij haar hoogst onbevooroordeeld noemen. De literatuur van het mesmerisme heeft ons in de laatste jaren meermalen bezig gehouden, en ook zijn wij getuige van een aanzienlijk aantal van mesmerische daadzaken geweest, maar hebben nooit eenige vooringenomenheid met het onderwerp ver-

—

zer een geschiedkundig overzicht te leveren, hetwelk de belangstellende aandacht misschien zal gaande maken. Wij toch wilden ons door de bedriegerijen, welke dikwijls onder den naam van dierlijk magnetismus bedreven worden, nooit zoo ver doen vervoeren, om geheel te ontkennen, dat sommige verschijnselen, die van tijd tot tijd door iederen beoefenaar der kunst worden voortgebracht, schijnen voort te komen of uit een tot dusverre onbekend en voor als nog niet naauwkeurig bepaald beginsel, of uit eene zekere wijziging der bekende krachten in de dierlijke huishouding, welke het onmogelijk is thans te omschrijven of te bepalen. Des menschen geheele bestaan is te geheimzinnig en hij is van te veel dingen omgeven, die geheel boven zijne bevatting zijn, dan dat men een hardnekkig ongeloof van zaken die moeilijk te begrijpen zijn, regtvaardigen kan. In de voortdurende pogingen van het menschelijk verstand om het dikke gordijn weg te schuiven, dat hetzelfde overal belemmert, worden, het is niet te betwijfelen, nu en dan voorbijgaande flikkeringen van de verborgene waarheid aan vlugge verstanden en eigendommelijke organisaties toegestaan, en er is oneindig meer in den hemel en op aarde, dan er in onze wijsbegeerte geleerd wordt. Desniettegenstaande heeft de mensch geene andere wegwijzers dan zijne zinnen en zijne rede; en, wanneer iemand aanspraak maakt op eene wijsheid en op vermogens, die niet duidelijk of verklaarbaar voor een iegelijk zijn, dan moet hij, ofschoon wij ons niet mogen vermeten te zeggen, dat hij geen gelijk hebben kan, verwachten, dat wij bij het onderzoeken naar de werkelijkheid zijner opgaven, zeer vlijtig gebruik maken van onze eigene zinnen en onze eigene rede, en dat wij ons uiterste best doen om den dubbelen keten van werkelijkheid en verbeelding te ontwikkelen, in welken hij gaarne ons verbijsterd verstand zou willen verwarren."

kregen door er eene bijzondere studie van te maken, en hebben zelven slechts zelden proeven gedaan. Van vooroordeelen vrij, hebben wij als eenvoudig toeschouwer met onbeneveld oog de verschijnselen, die ons voorkwamen, gadegeslagen, en getracht een naauwkeurig oordeel te vellen over hetgeen wij gezien en gelezen hebben. In de volgende bladzijden zullen wij den lezer onze gevolgtrekkingen voorleggen.

2. De verschijnselen van het mesmerisme, zoo als zij door de schrijvers worden opgegeven, kunnen gemakkelijk in twee afdeelingen gerangschikt worden: de eene behelst verschijnselen, welke, wanneer zij waar zijn, in het geheel niet strijdig zijn met de bekende wetten der natuur, terwijl de andere toestanden bevat, die, oppervlakkiglijk beschouwd, tegen het algemeene oordeel van alle menschen en alle tijden aandruischen. Verschijnselen van de eerste soort (de gewone van het mesmerisme) komen, naar men zegt, dikwijls voor, kunnen bijna naar willekeur worden voortgebracht, en zijn voor elken waarnemer toegankelijk, zoodat een ieder door eigen onderzoek tot eene beslissing omtrent derzelver bestaan geraken kan, daarom is hij, die eene meening hieromtrent wil uitspreken, verplicht, om, waar hij kan, dien weg te betreden. De buitengewone verschijnselen daarentegen moeten betrekkelijk zeldzaam en niet algemeen toegankelijk zijn, en wanneer men gelegenheid heeft dezelve waar te nemen, is men gewoonlijk genoodzaakt zich bij de toetsing van derzelver blijkbaarheid te bepalen.

Bij de beschouwing der getuigenissen, welke betrekking hebben op eenig gedeelte van ons onderwerp, moeten natuurlijk de regels worden opgevolgd, die bij iedere philosophische vraag geldig zijn. Hier kan de inductie methode alleen tot voldoende uitkomsten leiden. De aard der bijzondere daadzaken moet naauwkeurig overwogen, derzelver geloofwaardigheid buiten allen twijfel gesteld, en de staat van de verstandelijke vermogens der getuigen naar waarde geschat worden; kortom, naauwkeurige praemissa moeten de stof voor juiste gevolgtrekkingen opleveren.

Wij gelooven niet dat het mesmerisme naar eisch kan beoordeeld worden door een eenvoudig beroep op algemeen aangenomene beginselen, want wanneer iets beweerd wordt wat niet dadelijk in tegenspraak met erkende daadzaken is, dan zien wij niet in, hoe eenige vooronderstelde natuurwet het op redelijke gronden kan doen verwerpen, zelfs wanneer het regtstreeks strijdig scheen met tot dusverre als onwrikbaar en vast aangenomene beginselen. Eene natuurwet kan slechts van waarneming der natuurwerkingen worden afgeleid; en, wanneer er eene nieuwe daadzaak verrijst, die strijdig is met een beginsel hetwelk te voren vast scheen te staan, moeten de bewoordingen, in welke hetzelfde uitgedrukt is, gewijzigd worden, maar moet de daadzaak zelve niet worden ontkend. Wanneer wij op de gestrengte handhaving van dezen regel aandringen, mogen wij echter niet vergeten, dat de bewijskracht van elke daadzaak, welke strekken moet om nieuwe meeningen te be-

vestigen, in de omgekeerde reden moet staan tot hare tegenstrijdigheid met de algemeen als waar aangenomene leer; en dat, om stellingen, die zich aankanten tegen alle vroegere ervaring en tegen algemeen erkende begrippen, ingang te doen vinden, elk bewijs dat voor dezelve aangevoerd wordt, volledig, boven alle verdenking moet zijn en door eene andere uitlegging volstrekt niet moet kunnen ontzenuwd worden; zelfs gelooven wij dat het niet eens noodig zou zijn te *bewijzen* dat zulk eene uitlegging juist is; de daadzaken toch van ieder geval zijn niet altijd voor het onderzoek toegankelijk; en dan is het voldoende dat de verschijnselen eene verklaring toelaten, welke hetzelfde met de ervaring in overeenstemming brengt, om het in het tegenovergestelde geval als onbewezen te doen verwerpen.

Van deze grondstellingen uitgaande, willen wij de eischen van het mesmerisme toetsen, ten einde eene bepaalde meening van den wezentlijken stand der zaak te verkrijgen en van de plaats, welke zij in de schatting onzer kunstgenooten verdient.

Men gelieve in het oog te houden, dat de erkende daadzaken van het mesmerisme afgescheiden zijn van de theorien die zijn uitgevonden om dezelve te verklaren, en niet noodzakelijk tot deze leiden; dat wil zeggen, sommige verschijnselen kunnen waar zijn, en toch kan het begrip van dierlijk magnetisme ongegrond wezen. Het is ons voornemen ieder van deze punten te beschouwen; maar, voordat wij de vraag over den eigendommelijken invloed van het mesmerisme behandelen, zullen wij beginnen met eene ontleding van hetgeen op grond

der daadzaken wordt beweerd, en trachten te bepalen in hoeverre zij tot het gezonde of zieke leven te brengen zijn.

§ I. *Eenvoudige magnetische verschijnselen.*

De uitwerkselen der mesmerische behandeling verschillen naar het ligchaamsgestel en het temperament dergenen op welke de proeven worden genomen; jonge vrouwen met een prikkelbaar en bewegelijk zenuwgestel zijn er gewoonlijk het vatbaarst voor. Het is algemeen bekend, dat er bij de meeste menschen geene in het oog vallende verschijnselen door ontstaan, en dat van het gering getal dat er vatbaar voor is, de meesten er weinig meer dan slaperigheid of gewonen slaap door ondervinden. Veelmalen zou er echter slaapzucht (coma) door worden voortgebracht, bij anderen verhooging, onderdrukking of eene onregelmatige wijziging der gevoeligheid ontstaan; dikwijls ook zou zich een droomachtige toestand ontwikkelen, in welken de gemagnetiseerde, ofschoon bij zijn volle bewustzijn, zich buiten staat gevoelt willekeurige bewegingen te maken, en, als ware het door betoovering, aan eene bepaalde reeks van gedachten en gewaarwordingen geketend is. Krampachtige toevallen en stijfheid der spieren zouden in sommige gevallen in meerdere of mindere mate daarbij voorkomen. Dit zijn de uitwerkselen, uit welke de eenvoudige verschijnselen van het mesmerisme gezegd worden te bestaan. Wij willen dezelve door uittreksels uit geloofwaardige schrijvers over dit onderwerp toelichten.

1. » In dezen eigenaardigen slaap is de huid somwijlen uiterst gevoelig, maar meestal toch is het gevoel volkomen vernietigd. De kaken zijn vastgesloten en vrijdelen elke poging tot ontsluiting; de gewrichten zijn dikwerf stijf, de ledematen onbuigzaam, en niet slechts het zintuig des gevoels, maar ook die van den reuk, het gehoor en het gezigt zijn zoo ontoegankelijk voor alle indrukken van buiten, dat scherpe geuren, schel geluid en sterk licht dezelve niet in het minst aandoen. Men kan het ligchaam steken, knijpen, snijden, branden, geconcentreerde vloeibare ammonia onder den neus brengen, harde toonen onverwacht in de nabijheid van het oor doen klinken, verblindend licht vlak bij de pupilla van het oog plaatsen, de slaap is zoo diep, dat de slaper er niet door ontwaakt en ongevoelig is voor kwellingen, die hem, wanneer hij wakker was, onverdragelijk zouden zijn.» (DUPOTET. blz. 56.)

Deze korte schets komt vrij naauwkeurig overeen met hetgeen in andere beroemde mesmerische werken geschreven staat. Wij zullen hier een paar plaatsen aanhalen, waaruit die overeenkomst blijken kan. De eerste ontleenen wij aan DELEUZE, die in zijne *practical institutions* beweert dat, » de gemagnetiseerde zich genoodzaakt voelt de oogen te sluiten en dat wel zoo vast dat hij dezelve niet openen kan; hij ontwaart een gevoel van kalmte en welzijn; hij wordt slaperig en valt in slaap.» TESTE, eveneens een schrijver van gezag, zegt ten aanzien van de lichamelijke ongevoeligheid der gemagnetiseerden, dat zij niet slechts in de huid zetelt,

maar zich tot in het onder de huid gelegene celweefsel, de spieren en zelfs tot in de zenuwvertakkingen uitstrekt. Dr. PASSAVANT van Frankfort, een dikwijls aangehaalde schrijver, zegt: »als een eigenaardig uitwerksel van het vermogen des dierlijken magnetismus is de magnetische slaap aan te merken. Dezelve is veel dieper dan de gewone slaap, het verband met de buitenwereld door tusschenkomst der zintuigen is er nog kennelijker opgeheven. In dezen slaap kan het gevoel in eenen oogenblik zoo geheel verdwenen zijn, dat het hevigste geluid, het schitterendste licht, ja zelfs kwetsingen niet worden bespeurd." In der daad de berigten van alle schrijvers van gezag stemmen in de hoofdzaken geheel overeen, waaromtrent wij verwijzen naar de werken van CHENEVIX, ELLIOTSON, TOWNSEND, GUNTHER, FOISSAC, enz.

a. In de werken over het dierlijk magnetisme vindt men ontelbare gevallen opgeteekend, welke het gezegde nader kunnen bevestigen. Wij zullen hier de bijzonderheden van een paar der meest bewijzende en meest geloofwaardige mededeelen. In het *lancet* van den 9^{den} December 1857, vindt men de volgende gebeurtenis door Dr. SIGMOND geboekt:

» Ik was te gast bij eene der liefste famielies van *Fitzroy-Square*, en het gesprek viel op het dierlijk magnetismus, waarbij ik de proeven verhaalde, welke ik er mede in het werk gesteld had. Eene der jonge dames gaf den wensch te kennen, het onderwerp van eene dergelijke proef te zijn, en ik wiligde haar denzelfden volgaarne in, daar ik vroeger gelegenheid had gehad, haar in voorbijgaande ziek-

ten gade te slaan, volkomen bekend was met de sterkte van haar ligchaamsgestel, en dus wist dat zij niet die gesteldheid der zenuwen bezat, welke de magnetische behandeling geheel onmogelijk maakt. Ik begon met datgene, wat men met eenen kunst-term *het strijken* noemt. Dit verwekte, zoo als dikwerf geschiedt, lagchen en 'ongeloof. Ik ging ongeveer vijf minuten voort, hield toen op en vroeg haar, of zij iets voelde? Het antwoord was: » een weinig slaperigheid, » en op nieuw werd er over de zaak gelagchen. Ik ging voort met manipuleren, zag dat hare oogleden zwaar begonnen te worden, en zich ten laatste sloten; maar, daar hetzelfde onge-loovig lagchen bleef voortduren, zette ik de bewerking nog drie of vier minuten voort, en, nog twijfelende of mijn strijken iets bewerkt had, vroeg ik, welke gewaarwordingen zij ondervond, doch kreeg geen antwoord. Ik vond mijne jonge vriendin in de volkomenste crisis, welke ik ooit op mijn magnetiseeren had zien volgen. Hare gevoelloosheid was volkomen, en te vergeefs bezigde ik de gewone middelen om haar uit haren zwijm op te wekken. Na verloop van eenige minuten vond ik hare handen ijskoud geworden, haar gelaat had deszelfs natuurlijke kleur verloren en was doodsbleek, hare ledematen waren koud, de ademhaling naauwelijks te bemerken, het oog ongevoelig voor licht. Sprak men tot haar, dan zag men dat zij even grimlachte, en eene ligte beweging der onderkaak scheen het verlangen, maar ook het onvermogen om te spreken aan te duiden; haar pols werd langzamerhand zwakker, en haar uitwendig voorkomen droeg zoo

zeer het beeld des doods, dat de grootste ontsteltenis onder hare huisgenooten heerschte. Ik bragt het geheel bewusteloze meisje in eene horizontale ligging, en liet hare ledematen verwarmen en wrijven. Bloedsomloop en dierlijke warmte werden van lieverlede weder opgewekt, maar desniettemin bleef zij het beeld eener eigenaardige levenloosheid. In dezen toestand bragt zij meer dan vier uren door, want ik was des avonds kort na tien uren begonnen, en het was reeds half drie geworden, toen zij bij eene poging welke men deed om haar wakker te maken, eenige schreeuwen gaf, zoo doordringend als ik nimmer nog hoorde; daarna deed zij krampachtige pogingen om zich overeind te zetten; en ook het gelaat was krampachtig te zamengetrokken; zij opende de oogen en keek met woesten blik in het rond, zij werd overeind gezet en scheen gevoel te hebben. Men maakte zich dit gunstig oogenblik te nutte, om haar naar hare kamer te brengen; voordat zij dezelve bereikt had, was zij in eenen diepen maar natuurlijken slaap gevallen. Zij werd te bed gebragt, haar gelaat had zijne gewone kleur teruggekregen, zij haalde gemakkelijk adem en haar pols was natuurlijk. In dezen toestand verkeerde zij den geheelen dag tot des avonds negen uren, en opende in al dien tijd slechts eenmaal hare oogen, waarbij zij eenige woorden tot hare teedere en ongeruste zuster sprak. Des avonds voegde het jonge meisje zich weder bij hare familie, en had hare gewone vrolijkheid teruggekregen. Zij uitte geene klagt hoegenaamd."

Twee geschiedenissen van den jongsten tijd, die

waarschijnlijk versch in het geheugen van sommige onzer lezers liggen, kunnen ten voorbeelde verstreken van de lichamelijke ongevoeligheid, waaraan de schrijvers over het onderwerp onzer tegenwoordige beschouwing zoo veel gewigt hechten. Wij bedoelen de gevallen van het afzetten der dij gedurende den mesmerischen slaap, waaromtrent men mag aannemen dat hetzelfde buiten weten der lijders heeft plaats gevonden, daar zij zelve hebben verklaard, gedurende de kunstbewerking geene pijn hoegenaamd te hebben gevoeld, en zij, die er bij tegenwoordig waren, eveneens hiervan waren overtuigd. Het eerste van deze gevallen is den heer WARD, van Wellow in Nottinghamshire, in October 1842 voorgekomen, en heeft hem zelve en den heer TOPHAM, een' advokaat in den Tempel, tot zegsmannen. Wij zullen eenige bijzonderheden van dit geval mededeelen, hetwelk door genoemde heeren beschreven is in een opstel, dat door hen gelezen is in het koninklijk genootschap voor genees- en heilkunde, en later afzonderlijk is uitgegeven onder den titel van: *eene zeer uitgebreide verzuering der kraakbeenderen van het kniegewricht, die vier en een half jaar bestaan had en het gevolg was van eene verwaarloosde ontsteking van het gewrichtsvlies*. Wij zullen niet in bijzonderheden treden omtrent de voorafgegane behandeling, welke hier gevolgd was, maar zullen zonder omwegen overgaan tot het verhaal van het afzetten der dij, waartoe men ten laatste besloten had: het opstel is van de hand van M^r. TOPHAM, die hier als magnetiseur werkzaam was.

b. Te half twee ure gingen wij naar de kamer van WOMBWELL, om de noodige voorbereidselen te maken. Uit hoofde van de pijnen, welke de geringste beweging veroorzaakte, werd het onmogelijk geacht, hem zonder noodelooze kwelling op de tafel te plaatsen. Daarom werd het lage bed waarop hij toen lag, voorloopig op een onderstel gezet. Nadat hij tien minuten gemagnetiseerd was, werd hij door middel van het onderlaken naar het voeteneinde heengetrokken; maar deze beweging bracht dezelfde pijn voort, die hem te voren reeds zoo dikwijls had wakker gemaakt, en deed dit nu wederom. Er was iets uiterst folterends in de smart, welke de aandoening der knie veroorzaakte, maar ik had hem in den mesmerischen slaap dikwijls tot eene niet onaanzienlijke diepte in andere deelen van het zieke lid zien steken, zonder dat de slaap werd gestoord of dat hij er iets van bemerkte. Om de noodzakelijkheid van verdere bewegingen voor te komen, werd het been in de doelmatigste ligging gebragt, welke hij verdragen kon. Kort daarop verklaarde hij, dat de pijn had opgehouden, en ik magnetiseerde hem op nieuw in vier minuten tijds. Na verloop van een kwartier uurs, gaf ik den heer WARD te kennen dat hij met de kunstbewerking kon beginnen. Ik bragt daarop twee vingers van iedere hand zachtjes in aanraking met de geslotene oogleden van WOMBWELL, en hield dezelfde dáár met oogmerk om den slaap nog vaster te maken. De heer WARD stak, na eenen ernstigen blik op den man geworpen te hebben, zijn mes langzaam in het midden van de buitenzijde der

dij in de rigting van het been, en maakte vervolgens eene onafgebrokene snede naar het tegenover gestelde punt aan de binnenzijde van de dij. De diepste stilte heerschte op dien oogenblik; men hoorde niets dan de geruste ademhaling van den slapenden man; die van al de anderen scheen te hebben opgehouden. Bij het maken der tweede insnede, bleek het dat de plaatsing van het been niet zoo gemakkelijk was dan men aanvankelijk had gemeend, en de operator kon niet zoo op zijn gemak voortgaan als in den beginne. Kort na de tweede snede hoorde men den lijder steunen, hetgeen met tusschenpozen tot aan het einde voortduurde. Het gaf mij het denkbeeld van eenen gestoorden droom; maar zijn slaap bleef even diep als te voren. De kalmte van zijn gelaat veranderde zelfs geen oogenblik; zijn geheele ligchaam bleef, dit kan ik verzekeren, volkomen stil en rustig; aan geene zenuw of spier werd eenige beweging waargenomen. Gedurende het laatste gedeelte der kunstbewerking, dat wil zeggen terwijl het been werd doorgezaagd, de slagaderen werden onderbonden en het verband werd aangelegd, waarmede een tijd van meer dan twintig minuten verliep, lag hij als een beeld. Eindelijk, toen alles was afgelopen, en men op het punt was WOMBWELL wakker te maken, werd hem, daar zijn pols zeer zwak was, een weinig salmiak met water toegediend, hetwelk echter te sterk prikkelend werd bevonden; hij werd langzamerhand kalm wakker. In het eerst uitte hij geen woord, en scheen gedurende eenige oogenblikken geheel verbijsterd en

buiten zich zelve; maar, na rondgekeken te hebben, riep hij uit: God dank, dat ik dit alles voorbij vind. Hij werd nu naar eene andere kamer gebragt; en, hem onmiddellijk volgende, verzocht ik hem om in tegenwoordigheid van allen die daar bijeengekomen waren, alles te beschrijven, wat hij, nadat hij was gemagnetiseerd, gevoeld of onderscheiden had. Zijn antwoord was: *ik heb volstrekt niets meer onderscheiden, en heb geene pijn hoegenaamd meer gevoeld; ik heb niets bespeurd dan dat ik eene soort van kraken hoorde.* Ik vroeg hem of het van pijn vergezeld was gegaan? Hij antwoordde: *neen, van geene pijn hoegenaamd! Ik had in het geheel geene pijn, en heb niets gemerkt, tot dat ik door dat sterke goed wakker ben geworden.* Dat kraken was zeker niets anders dan het doorzagen van zijn dijbeen.

Deze opgaven zijn volkomen bevestigd door het berigt van den heer WARD zelve, hetwelk bij dat van den heer TOPHAM gevoegd is; en naderhand heeft dit geval nog meerdere bevestiging van andere zijden erlangd. Voordat wij de geloofwaardigheid van dit verhaal nader beschouwen, zullen wij de voornaamste bijzonderheden van het tweede geval mededeelen, hetwelk door den heer ROSWILL te Leicester waargenomen is. Wij halen de mededeeling van hetzelfde uit den *Leicestershire Mercury*, van den 31sten Augustus 1844, aan.

c. De zieke was eene jonge vrouw namens MARIA ANNA LAKIN, wonende Fleetstreet, N°. 16 te dezer stede, en was sedert vier jaren lijdende aan eene ziekte van het kniegewricht; welke de eigenlijke

aard der ziekte was, weten wij niet, maar zij ging vergezeld van zulk eene aanzienlijke zwelling des beens en van zulke vreeselijke pijnen, dat alle rust er voor eenen geruimen tijd door verhinderd werd. Daar de afzetting van het zieke deel door haren arts noodzakelijk werd geacht, besloot men de kunstbewerking in den magnetischen slaap te doen. Dezelve werd op dingsdag middag te twaalf ure bepaald. De magnetiseur was de heer HOLLINGS; de heer ROSWILL zou de kunstbewerking verrigten; behalve deze waren tegenwoordig Dr. SHAW, benevens de heeren PAGET, SEDDON J., DOWNING en anderen.

Nadat de heer HOLLINGS de zieke gemagnetiseerd had, hetgeen in den tijd van negen minuten was afgeloopen, ging de heer ROSWILL tot de kunstbewerking over. Het been werd op eenen afstand van vijf duim onder het heupgewricht afgezet, en had daar ter plaatse drieëndertig duim in omvang. De operatie duurde twee en eene halve minuut; gedurende dezelve hoorde men niets dan een bijna onhoorbaar steunen, en bespeurde eene zeer ligte beweging des ligchaams, maar, zoo ver men oordeelen kon, bestond er volstrekt geene pijn. Dit bleek genoegzaam daaruit, dat de lijderes de grootste rust bleef bewaren, en met geene enkele spiertrekking eenige pijn verried. Eerst nadat zij uit den magnetischen slaap wakker was gemaakt, vernam zij het gebeurde."

De bijzonderheden van de boven medegedeelde opgaven zijn nader uiteengezet in de berigten van de heeren ROSWILL, DOWNING en HOLLINGS. Dr. SHAW en de heer PAGET konden zich niet geheel met

de meening vereenigen, dat de kunstbewerking geene pijn had veroorzaakt; maar allen kwamen daarin overeen dat de lijderes verklaard had, geene pijn te hebben gevoeld. Er ontstond eenig geschil over deze zaak, hetwelk men behandeld vindt in den *Zoist* van October 1844. De lezing van dit geschil zal echter den indruk niet uitwisschen, dat er in dit geval allerwaarschijnlijkst eene belangrijke wijziging der gevoeligheid bestond.

d. Voorvallen, die in vele opzigten met de aangehaalde overeenkomen, hebben wij zelve dikwijls bijgewoond. Zoo zagen wij belangrijke zenuwaandoeningen, slaap en gevoelloosheid onder de mesmerische bewerkingen ontstaan, en waren in weerwil van ons bepaald voornemen om bedrog te ontdekken; daartoe buiten staat. Wij hebben gezegd dat wij ongevoeligheid hebben zien voortbrengen; ja wat meer is wij hebben volkomen gemis van gevoel bijgewoond onder omstandigheden, die wel in staat zouden geweest zijn, hetzelfde op te wekken. Wij hebben eene naald diep onder den nagel van eene vrouw, die in den magnetischen slaap lag, zien steken, zonder dat het haar de minste beweging deed maken; wij hebben groote hoeveelheden sterke snuif in den neus zien blazen en zonder gevolg blijven, tot dat de zieke verscheidene minuten later wakker geworden was; bij het onverwacht af-trekken van percussiedopjes vlak bij de ooren, hebben wij den slapende bewegingloos zien blijven, en den pink van eenen zieke in de vlam eener kaars zien steken, zonder dat hij eenig teeken van pijn gaf. In het laatste geval was in het

minst niet aan een bedriegelijk oogmerk te denken, zoo als ons bleek toen wij later den schrik en het ongenoegen van den zieke over de geledene behandeling zagen, want door een bijzonder toeval had de beleediging des vingers gevolgen, die in het geheel niet onbelangrijk waren.

Daargelaten dat de mesmerische bewerkingen nu en dan werkelijk gevolgen hebben, als die, waarvan de verhalen van Dr. SIGMOND, de heeren WARD en TOPHAM en den heer ROSWILL, alsmede de gevallen, welke uit onze eigene ervaring zijn bijgebracht, voorbeelden opleveren, zoo is het onzes erachtens veel gemakkelijker te zeggen dan te gelooven, dat mannen van erkende eerlijkheid en trouw, voor wie vele redenen bestonden, om met zorg voor hunnen goeden naam te waken, in verschillende tijden en op verschillende plaatsen, in eene zaak, welke gemakkelijk te onderzoeken was, altijd waren bedrogen, of liever zouden overeengekomen zijn in het doel, om de wereld op dat punt te bedriegen. Want ofschoon men beweren kan, dat die verschijnselen zelve van zulk eenen buitengewonen aard zijn, dat men dezelve volstrekt niet gelooven kan, zelfs wanneer men ze met zijne eigene zintuigen waargenomen heeft, zoo is die gevolgtrekking toch zoo vernederend, dat men haar niet zonder het voldingendste bewijs aannemen kan. Laten wij daarom de onderhavige zaak naar de boven voorgestelde regels onderzoeken, en in de eerste plaats den aard der vermelde verschijnselen nagaan, met oogmerk om te bepalen in hoeverre zij nieuw of in strijd met de algemeene aangenomene

beginselen zijn; en dan trachten met eenige zekerheid de vraag te beantwoorden, wat waar, wat onwaar in dezelve is.

2. Een iegelijk die de geneeskunst uitgeoefend heeft, is bekend met dat uitgebreide gebied van ziekten, welker hoofdzetel, naar de symptomen te rekenen, het zenuwstelsel schijnt te zijn, welker eigenlijke aard moeilijk is te erkennen, en over welke de zieken-ontleedkunde haar licht nog niet heeft doen opgaan, wij bedoelen die zonderlinge afdeeling van ziekten, welke gewoonlijk met den naam van *hysteriasis* bestempeld wordt. Het is waar dat sommige ziektekundigen, uit hoofde van het veelvuldig voorkomen van sommige vormen van hysterie, zich hebben zoeken te overtuigen, dat het er in de kennis dier ziekte niet zoo donker uitziet, en dat wij er iets met zekerheid van weten; maar een ieder die de werken der voornaamste schrijvers over dit onderwerp naslaat, zal niets dan wankelende en strijdige meeningen aantreffen, en de onbevooroordeeldste mannen rondborstig hooren erkennen, dat hetgeen wij er werkelijk van weten, zeer gering is. Welnu, in deze uitgebreide en tot dusverre nog weinig gekende afdeeling van ziekten, zal men niet zelden gevallen aantreffen, die de grootste overeenkomst met de voorbeelden hebben, welke wij op de vorige bladzijden hebben medegedeeld, en dezelve overeenkomst merkt men op in de algemeene beschrijvingen van deze klasse van ziekten, welke in klassieke werken over dit onderwerp worden aangetroffen. Zoo zegt Dr. CONOLLY in zijne voor-

treffelijke verhandeling, te vinden in de *Cyclopaedia of practical Medicine*: » somtijds bestaan de hysterische toevallen in voorbijgaande of gedeeltelijke magteloosheid of verlamming van sommige aan het bewustzijn onderworpen spieren, nu eens zijn alleen de stemspieren dan eens de willekeurige spieren van het geheele ligchaam verlamd; de zieke vervalt in eenen staat van slaapzucht, is gevoelloos, het gelaat is opgezet, de pols regelmatig, zelfs krachtig, de ademhaling kalm en diep, en dikwijls keeren het gevoel en de werkdadigheid der spieren eerst na verloop van uren weder." Men vergelijk ook de volgende zinsnede uit dezelfde verhandeling, met de beangstigende beschrijving, die in het geval van Dr. SIGMOND gelezen wordt: » De verrigtingen van het hart en de longen zijn als opgeschorst, en de koude is zoo groot, dat zij het beeld van den dood oplevert," en wijders: » niet zelden ontstaat er krampachtige stijfheid van sommige spieren, voornamelijk van die der ledematen." In het artikel *hysterie* van Dr. COPLANDS *dictionary* komt de volgende opmerking voor: » de paroxysmi veranderen van aard en nemen den vorm der *catalepsis* aan," en bij de beschrijving van deze ziekte zegt Dr. COPLAND: » in de sterkste toevallen zijn gevoel, verstand, willekeurige beweging en bewustzijn geheel weg, in zwakkere slechts voor een gedeelte, zoodat de zieken wel bewustzijn hebben, maar in de onmogelijkheid verkeerden om te spreken of zich te bewegen."

Zou men, wanneer men zelfs weinig bekend is met de letterkunde van het mesmerismus, bij

liet lezen dezer uittreksels niet meenen, dat wij aanhalingen hadden gebezigd uit de boeken, welker titels wij achter dit opstel hebben geplaatst? Want die opgaven zijn indedaad voor het grootste gedeelte even toepasselijk op eene groote hoeveelheid van mesmerische gevallen als op de ziektevormen, welke door de aangehaalde schrijvers worden behandeld, en iederen geneeskundige meer of minder bekend zijn.

a. Het zou de grenzen onzer beschouwing noodeloos uitbreiden, wanneer wij het uit de werken van CONOLLY en COPLAND aangehaalde met voorbeelden wilden ophelderen. Nogtans zullen wij eenige bijzonderheden van drie of vier gevallen ter aanwijzing van derzelver overeenkomst met de gevallen der mesmeristen vermelden. Het volgende voorbeeld van hetgeen wij, uit gebrek aan eene betere benaming, *hysterische* zinsverrukking zullen noemen, is beschreven door Dr. BURKOWS in zijne *Commentaries on the causes, etc. of insanity*; in deszelfs hoofdtrekken heeft het eene zeer groote overeenkomst met het door Dr. SIGMUND beschrevene geval van magnetische zinsverrukking.

Het was een geval van eene jonge vrouw, bij welke zich, nadat hare maandzuivering eensklaps had opgehouden, een staat van snelverlopende krankzinnigheid ontwikkeld had, na welken zij in eenen toestand verviel, die op de volgende wijze beschreven wordt: »Zij was in allen opzichte een beeld gelijk; gevoel en wil waren ten eene male opgeheven; de stoelgang ontlastte zich onwillekeurig; de mond was open, en het speeksel vloeide

er in groote hoeveelheid uit; een sardonische lach speelde om haren mond; hare oogen waren onbewegelijk, en onder hare bovenste oogleden verborgen; ieder lid bleef staan in de rigting waarin men het plaatste, hoe moeilijk dezelve ook was en gedurende eenen tijd, die een gezond mensch onmogelijkerwijze zou hebben kunnen uithouden. Haar pols was week en langzaam. Na verloop van eenigen tijd ontwaakte zij eens des morgens in het volle bezit van al hare vermogens, zoo van ligchaam als van geest. Zij begaf zich uit eigene beweging weder aan hare huiselijke bezigheden, sprak met verstand en opgeruimdheid. Zij herinnerde zich meest alles, wat vóór het toeval was geschied; maar van alles wat er gedurende die aandoening plaats gevonden had, wist zij niets.

Een geval, dat in vele opzigten met het bovenstaande overeenkomt, is door Dr. COOCH, in de *medical transactions* medegedeeld; in COOCH'S *study of medicine* komt een uittreksel van dit opstel voor, en hieruit nemen wij het volgende over. De zieke was eene kraamvrouw, welke weinige dagen te voren van een dood kind bevallen was. Zie hier het verdere verhaal van Dr. COOCH:

» Weinige dagen na ons bezoek werden wij uitgenoodigd haar, uithoofde van eene aanmerkelijke verandering in haren toestand, te komen zien. De omstanders zeiden dat zij stervende of in eenen staat van zinsverrukking was. Zij lag zonder beweging en schijnbaar zonder gevoel te bed. Men zeide ons dat de oogappels groot en onbewegelijk waren; maar toen wij dezelve van nabij beschouwden, vonden

wij dat zij zich terstond zamentrokken , wanneer er licht op viel ; hare oogen waren open , maar hare borst ging niet op en neder , hare neusgaten bleven zonder beweging , er werd geen schijn van ademhaling bespeurd ; de eenige levensteekenen waren hare warmte en de polsslag ; deze was , even als wij denzelfen tot dusverre hadden gevonden , week en sloeg ongeveer 120 malen p. m. ; hare ontlastingen geschieden onwillekeurig. Haar romp werd nu zoodanig opgericht , dat dezelve eenen stompen hoek met hare onderste ledematen vormde , (eene allernogemakkelijkste houding) en werd zoo zonder eenig steunsel gelaten. Zoo bleef zij , terwijl wij ons in het gesprek mengden , zeker verscheidene minuten zitten. Vervolgens ligten wij nu eens den eenen , dan weder den anderen arm op , en zoo als wij denzelfen plaatsten , bleef hij staan ; het was een allerverzonderlingst gezigt , haar , met de oogen geopend , maar met strakken blik , de armen uitgestrekt , en zonder eenig kennelijk teeken van leven , in het bed te zien zitten ; zij was mager en bleek , en zag er uit als een lijk , dat gebalsemd en in deze houding stijf geworden was. Nu namen wij haar uit bed , plaatsten haar overeind en deden al ons best , om haar , door luid aan hare ooren te schreeuwen , wakker te maken , maar te vergeefs ; zij bleef staan , maar levenloos als een beeld ; het kleinste duwtje bragt haar uit haar evenwigt , en zij deed niet de geringste poging om hetzelfde te herkrijgen ; wanneer wij haar niet hadden opgevangen , zou zij gevallen zijn.

In dezen toestand verviel zij drie malen ; de eer-

ste maal duurde dezelve veertien uren; de tweede maal twaalf, en de derde maal negen uren; na het eerste toeval bleef zij twee dagen en na het tweede éenen dag vrij (deel IV. bl. 614. 3de uitg.).

Wat de twee waarnemingen van afzetting der ledematen gedurende den magnetischen slaap betreft, zoo willen wij niet beweren, dat de zieken dezelve in eenen staat van volkomene bewusteloosheid hebben doorgestaan, maar vermeenen dat het algemeen als mogelijk zal aangenomen worden, dat in die gevallen eene buitengewone onderdrukking der gevoeligheid bestond. Doch wanneer wij ook aannemen, dat er in die gevallen in de daad een zoo diep coma bestaan hebbe, dan maakt het geval dat wij nu zullen mededeelen, de tegenhanger van dit en dus ook van vele andere mesmerische voorvallen uit.

Het is vermeld door Dr. cooke in zijne *Treatise on nervous diseases*: » Eene dame van ongeveer 20 jaren, welke doorgaans eene goede gezondheid had genoten, werd op zekeren morgen in eenen diepen maar rustigen slaap gevonden, uit welken men haar, ofschoon zij den vorigen avond schijnbaar wel naar bed was gegaan, niet wakker konde krijgen. Men had verschillende middelen beproefd, om haar uit dezen toestand op te wekken, maar te vergeefs. Mijn raad was bloedige koppen in den nek te plaatsen, en nadat zij daardoor eenige oncen bloed had verloren opende zij hare oogen, was volkomen wel, en bleef den geheelen dag vrij van alle verschijnselen van ongesteldheid. Den volgenden morgen, en verscheidene morgens daar-

na, werd zij in denzelfden toestand gevonden, en werd door hetzelfde middel van denzelven bevrijd, daar de aanwending van prikkelende middelen op de huid zonder gevolg was gebleven. Daar zij door de herhaalde bloedontlastingen aanmerkelijk verzwakt was, besloot men, het toeval bij deszelfs eersten terugkeer aan de krachten der natuur over te laten, in zoo verre ten minste hare gezondheid dit vergunde. De proef werd genomen, en na verloop van dertig uren ontwaakte zij van zelve, blijkbaar verkwikt en niet wetende dat haar slaap zoo lang geduurd had. Bij de volgende toevallen, die zeer veelvuldig waren, werd dezelfde behandeling in acht genomen, en zij werd na verloop van zes en dertig, acht en veertig, en eens van drie en zestig uren wakker, zonder dat de ontbering van voedsel en wat dies meer zij haar scheen gedeerd te hebben (deel I. bl. 372).

Men zal in het bovenstaande verhaal opgemerkt hebben, dat de lijderes eerst na het verlies van eenige oncen bloed uit haren ziekelijken slaap ontwaakte, en dat het ontwaken niet zoo zeer aan de pijn die door het koppen veroorzaakt werd, dan aan de bloedontlasting toe te schrijven was.

a. Het volgende verslag van een geval, dat eene groote overeenkomst met de reeds aangehaalde heeft, is in DUNCAN'S *medical commentaries* door Dr. FITZPATRICK van Dublin medegedeeld; hier ontstond plotseling en zonder aanleiding volslagene ongevoeligheid voor uitwendige prikkels, met verschijnselen die al het aanzien van den dood had-

den, terwijl de lijderes volkomen gezond was op den oogenblik van het toeval.

» Mistress G. P. was eene gezonde vrouw van ongeveer vijf en dertig jaren, en moeder van verscheidene kinderen; tijdens hare ongesteldheid was zij niet zwanger. Eenigen tijd was zij ten opzigte van zekere zaken niet zoo wel geweest als voorheen, maar in andere opzigten was zij volkomen gezond. In dien toestand bevond zij zich nog, toen zij, terwijl zij eens met eenige kleederen in de handen bij eene tafel stond, zonder de minste klagt tegen een dienstmeisje, dat zich in de kamer bevond, te uiten, zich eensklaps voorover boog, en eenigen tijd in die houding bleef staan; niet wetende wat er gaande was, en vrezende dat hare meesteres vallen zou, of zich nog meer over de tafel zou heenbuigen, waagde de meid het, haar te schudden, maar zij ondervond niet den minsten wederstand. Dit ontstelde haar zeer, en hare meesteres geheel sprakeloos en zonder beweging ziende, riep zij den bijstand der andere bedienden in, die hun best deden, om de vrouw door geest van hartshoorn, azijn en dies meer, bij te brengen, maar te vergeefs; zij werd vervolgens naar bed gebracht en adergelaten zonder dat er echter een dropel bloeds te voorschijn kwam. Te vergeefs stelde men alle middelen in het werk, om haar te doen bijkomen, en, nadat men gedurende twee uren allerlei opwekkingsmiddelen had aangewend, werd zij voor dood weggelegd. Het duurde nog eenigen tijd voor dat ik kwam, en bij mijne intrede in de ka-

mer, berigte de geestelijke mij dat alles voorbij was, want dat zij reeds vóór twee uren was overleden. Na eenige vragen te hebben gedaan aangaande den toestand in welke zij het eerst gevonden was, besloot ik dat hier een cataleptisch toeval aanwezig was; het eerste wat ik dus oordeelde te moeten doen, was hare handen op te heffen, en daar ik bevond dat dezelve bleven staan in elke houding in welke ik ze bragt, kon het mij niet langer twijfelachtig zijn, dat hier wezentlijk catalepsis bestond. Noch de aanwending van warmte over het geheele ligchaam, noch wrijvingen met aromatische geesten, of de aanwending van mosterd-pappen en het aanbrengen van vlugge opwekkingsmiddelen in de keel, zoo ver als dit met eene vrouwelijke catheter mogelijk was, . . . het een noch het ander was in staat de ademhaling of den bloedsomloop aan den gang te brengen, en mijne hoop was genoegzaam geheel verdwenen. Ik besloot echter niet op te houden, en na verloop van bijna twee uren opende zij de oogen. Zij deed ook pogingen om te spreken, maar bragt slechts onverstaanbare klanken voort. Hare herstelling volgde nu langzamerhand, en toen dezelve voleindigd was, verhaalde zij mij, dat zij reeds eenigen tijd vóór dat ik gekomen was, bewustheid had gehad van hetgeen men met haar deed, maar dat zij volstrekt niet in staat was geweest, de oogen te openen, een enkel woord te spreken, of een lid te bewegen. Toen men haar de oogen open gemaakt had, had zij er niet mede kunnen zien, zoo dat

men het er voor houden moet, dat zij volkomen lijdelijk geweest is.

3. Wanneer nu onzes erachtens de grootste overeenkomst bestaat tusschen sommige mesmerische verschijnselen en de ziekelijke aandoeningen des zenuwstelsels, dan mogen wij ook staande houden, dat de geheele nieuwhed der eerstgenoemde daadzaken in de wijze ligt, op welke zij te voorschijn worden geroepen, dat namelijk in een hysterisch toeval de opwekkende oorzaak van binnen en uit zich zelve werkt, terwijl dezelve in het mesmerisme kunstmatig en opzettelijk wordt aangebragt. En ofschoon het gezegde vreemd moge klinken, zoo schijnt het ons niet strijdig met de ervaring; want de analogie leert, dat hetgeen gewoonlijk door inwendige en niet te erkennen oorzaken ontstaat, onder gunstige omstandigheden ook door uitwendige en kunstmatige middelen kan worden voortgebragt. Versnelling van den pols, hartkloppingen, hoofdpijn, diarrhoea hebben gewoonlijk derzelver oorzaak binnen het ligchaam; en toch kunnen die allen ook kunstmatig worden opgewekt; bij voorbeeld, alcohol versnelt den pols, eene verrassende gebeurtenis brengt hartkloppingen te weeg, hoofdpijn en diarrhoea kunnen op verschillende wijzen worden verwekt. En zoo vermeenen wij dat het ook is met de verschijnselen van het mesmerisme, welke wij nu beschouwen. Zij kunnen van zelve ontstaan of kunstmatig worden opgewekt; in het laatste geval vormen zij geene *bijzonderheid*, maar zijn niets anders dan die toestand van het zenuwstel-

sel, welke zich gewoonlijk als ziekte vertoont, maar nu door uitwendigen invloed is voortgebracht.

En wanneer wij niet dwalen, waar ligt dan de groote zwaarigheid om de geldigheid van sommige gevallen van mesmerisme te erkennen, van die namelijk, welke zoo bevestigd zijn, dat niemand de-zelve zou betwijfelen, wanneer zij op een ander onderwerp betrekking hadden? De gevallen welke door BURROWS, GOOCH, COOKE en FITZPATRICK beschreven zijn, ontmoeten geenen twijfel; waarom zou men nu, in derzelver voornaamste bijzonderheden ten minste, die van SIGMOND, WARD en TOSWILL, zoowel als eene menigte anderen, welker geloofwaardigheid op goede getuigenissen berust, niet aannemen? Het is waar, wij hebben zelve op den voorgrond gesteld, dat derzelver bewijskracht, uit hoofde van derzelver ongelooflijkheid *buitengewoon* groot moet zijn, en ofschoon wij geenszins betwijfelen, dat het overvloedig van leugenachtige verhalen, ja dat de ware uiterst zeldzaam zijn, zoo gelooven wij toch, dat al die bedriegerijen, omdat zij slechts eene ontkennende kracht hebben, de stellige bewijzen niet krachteloos kunnen maken.

Op grond van het verhandelde gelooven wij dat het bewezen, of liever hoogstwaarschijnlijk is, dat de EENVOUDIGE (HYSTERISCHE) VERSCHIJNSELEN VAN HET MESMERISME, *zoo als de slaap, het coma, de veranderde gevoeligheid, de krampen, voorbijgaande verlammingen der spieren, enz. wezentlijk bestaan, en dat dezelve in sommige gestellen door magnetische bewerkingen kunnen worden voortgebracht.*

§ II. *Het magnetisch slaapwandelen.*

Thans gaan wij over tot de beschouwing van eene hoogere en meer zaamgestelde afdeeling van verschijnselen, die gezegd wordt door het mesmerisme te worden voortgebracht, wij bedoelen het SOMNAMBULISME, of SLAAPWAKEN, zoo als het meer eigenlijk genoemd is. Dat deze toestand zich van zelve ontwikkelen kan, heeft de ondervinding van alle tijden geleerd, en een ieder neemt aan, dat dezelve van tijd tot tijd als ziekte voorkomt. Het eerste punt, dat wij dus moeten onderzoeken, is onder welke verschijnselen het slaapwandelen zich eigenlijk ontwikkelt? Wanneer wij deze vraag beantwoord hebben, kunnen wij meer geleidelijk overgaan tot de beoordeeling der bewijzen voor de mogelijkheid, om zoodanigen toestand door kunstmatige of magnetische bewerkingen voort te brengen.

1. Alle schrijvers over het mesmerisme houden het magnetisch slaapwandelen voor eenen hooger grad van hetgeen wij duidelijkheidshalve de hysterische verschijnselen van het mesmerisme hebben genoemd; en te dezen opzichte bemerkt men eene volkomene overeenstemming tusschen de mesmerische theoriën en de stellingen der wetenschappelijke schrijvers aangaande de zenuwachtige aandoeeningen, welke overeenkomst met den mesmerischen toestand wij hebben aangetoond. » In weinige oogenblikken, » zegt Dr. COPLAND, » veranderen de (hysterische) toevallen van aard en nemen den vorm aan van *catalepsis*, *zinsverrukkings* of *slaap-*

wandelen. Het toeval kan beginnen als eene ligte of als eene hevige vlaag van hysterie, in weinig tijds kan hetzelve in eenen toestand van catalepsie of zinsverrukking overgaan; of het kan beginnen onder den vorm van zinsverrukking, catalepsie of slaapwandelen en onder hysterische kramp-trekkingen eindigen."

Voordat wij voorbeelden ter opheldering van den slaapwandelenden toestand bijbrengen, vereenigen wij in de volgende bepaling de hoofdverschijnselen, door welke deze zonderlinge uiting des menschelijken levens zich kenmerkt, en noemen haar diensvolgens *eenen toestand, in welken eenige zintuigen en verrigtingen onderdrukt of geheel werkeloos zijn, terwijl andere zich buitengewoon sterk openbaren; in welken de lijder, ofschoon slapende, zeer krachtig gevoelt en handelt, eene ongewone gemeenschap met de wereld buiten zich onderhoudt, wakker is ten aanzien van de voorwerpen, die zijne opmerkzaamheid boeien, en in den diepsten slaap verkeert ten opzichte van de zaken, die hem alsdan onverschillig zijn; eenen toestand, van welken de zieke in de meeste gevallen na het ontwaken geene herinnering behoudt; maar zeer dikwijls, wanneer hij wederom in denzelfden terugkeert, op nieuw dezelfde rijen van denkbeelden en gewaarwordingen als in het vorige toeval ziet ontwikkelen.*

Wij willen, om dezen eigenaardigen toestand eenigermate toe te lichten, en het voorkomen der in de bovenstaande stelling opgeteekende verschijnselen te staven, eenige gevallen van van zelf ontstaan slaapwandelen mededeelen, die door schrij-

vers, welker geloofwaardigheid boven allen twijfel verheven is, opgeteekend zijn.

a. GASSENDI heeft in het achtste boek (hoofdst. VI., afd. 5) van zijne *wijsbegeerte der Natuur*, de onderstaande gevallen, als door hem zelven waargenomen, beschreven. Alle schrijvers over het slaapwandelen, zelfs BERTRAND en PRICHARD, vermelden dezelve en halen ze als echt en geloofwaardig aan. Zij kunnen als voorbeelden dienen van verhoogde werkdadigheid van den gezigtzin, die als het ware opweegt tegen de onwerkzaamheid der overige zinnen. Daar het werk van GASSENDI, in hetwelk wij die gevallen hebben gelezen, ons thans juist niet ter dienste staat, ontleenen wij de volgende opgave aan het werk van MURATORI (*della forza di fantasia umana*). » Zekere JAN FERROD, welken GASSENDI zeer goed kende, was gewoon in zijnen slaap op te staan en zich aan te kleeden; hij opende de deuren, ging naar den kelder, tapte wijn en verrigtte meerdere soortgelijke dingen. Somwijlen ging hij zitten schrijven, en, iets wat zeer zonderling is, ofschoon hij dit alles in het donker deed, scheen hij even duidelijk als bij dag te zien.»

» Hij (GASSENDI) verhaalt ook dat zekere RIPORETO, een landsman van hem, des nachts eens opstond, en op stelten eenen naburigen stroom, die zeer hoog was, overliep; en, toen hij aan den anderen oever gekomen wakker werd, niet terug durfde keeren, voordat de dag aangebroken en het water gevallen was.»

Wij ontleenen het volgende verhaal aan de ver-

handeling van D^r. PRICHARD (*on Insanity and other disorders affecting the mind*). Dit geval is voornamelijk daarom belangrijk, dewijl de lijder wakker was ten opzichte van de voorwerpen, welke zijne aandacht vestigden, terwijl hij ten eenemale stomp was voor zaken, die hem voor den oogenblik onverschillig waren; hetzelfde zou misschien tot eene verstandige verklaring van het *magnetische rapport*, waarop wij later zullen terugkomen, kunnen leiden.

» CASTELLI, een slaapwandelaar, wiens uiterst merkwwaardige geschiedenis door FRANCISCO SOAVE, den geneesheer die hem zelf heeft gadegeslagen, in het licht is gegeven, was leerling van PORATI, eene Italiaanschen apothecar. Eens werd hij des nachts bezig gevonden met eene vertaling uit het Italiaansch in het Fransch, en ofschoon hij sliep, zocht hij, zoo als men gewoonlijk doet, woorden in een woordenboek op. Toen men zijne kaars uitblies, bemerkte hij dat hij zich in het duister bevond; nam de kaars, en begaf er zich mede naar de keuken, om dezelve bij het vuur aan te steken. Zeer dikwijls verliet hij zijn bed, begaf zich naar den winkel, en woog er geneesmiddelen af voor denkbeeldige kalanten, met welke hij sprak. Wanneer iemand zich met hem onderhield over een onderwerp, waarop zijn geest gevestigd was, gaf hij verstandig antwoord. Hij was bezig geweest met te lezen in de scheikunde van MACQUER, en om te beproeven of hij het bemerken zou, verplaatste iemand zijne teekenen. Dit bragt hem in de war, en hij zeide: het is toch waarlijk zonderling dat mijne

teekens altijd verplaatst zijn. Hij vond de plaats echter terug, en las met luider stemme; maar, daar zijne stem van lieverlede zachter werd, vermaande zijn meester hem harder te lezen, hetgeen hij ook deed. Van de personen, welke rondom hem stonden, bemerkte hij niemand, en ofschoon hij, zegt soave, alles verstond wat in overeenstemming was met den gang zijner gedachten, zoo hoorde hij niets van de gesprekken, welke over andere onderwerpen werden gevoerd. Zijne oogenschenen zeer gevoelig te wezen voor alle voorwerpen, welke betrekking hadden op zijne tegenwoordige gedachten, maar er scheen geen leven in te zijn, en zij stonden zoo strak, dat men hem, wanneer hij las, niet de oogten, maar het geheele hoofd, van den eenen kant van het blad naar den anderen zag bewegen.

b. Voor dat wij verder gaan, zij het ons vergund, de algemeen bekende kunstbewerking van den beroemden Franschen heilkundige CLOQUET, welke hij in het jaar 1829 op zekere Mad^e PLANTIN verrigt heeft, aan te halen. De bijzonderheden van dit geval zijn vervat in het bulletin *de l'académie de médecine de Paris*, 1837, tom II. bl. 370, en zijn in de voornaamste werken over het dierlijk magnetisme overgenomen. De zieke, zoo luidt het verhaal, had verscheidene jaren aan kanker in eene der borsten geleden, welks wegneming dringend noodzakelijk werd geacht. De heer CHAPELAIN, haar geneesheer, had haar herhaalde malen door het magnetisme in eenen staat van slaapwandelen gebracht, gedurende welken het gevoel geheel vernie-

ligd scheen. Uit dien hoofde stelde hij den heer CLOQUET, die de kunstbewerking aangeraden had, voor, om dezelve in dezen kunstmatigen toestand te doen plaats vinden, voornamelijk ook omdat zij dan in woorden noch gebaren eenige vrees voor dezelve aan den dag legde, terwijl zij wanneer zij wakker was, het denkbeeld van de kunstbewerking met ijzing van zich wierp. Dit voornemen werd diensvolgens bij het afnemen der borst ten uitvoer gebragt, maar de lijderes verkeerde niet, zoo als in de gevallen van de heeren WARD en TOSWILL, in eenen staat van coma, maar van slaapwaken, want gedurende de geheele kunstbewerking onderhield zij zich met den operateur, en gaf niet het geringste gevoel van pijn te kennen. Toen zij wakker geworden was, bleek het, dat zij zich niets herinnerde van hetgeen er gebeurd was. — Zonder ons thans met een nader onderzoek der waarde van het geval in te laten, mogen wij aannemen dat hetzelfde, wat de hoofdzaken betreft, waarheid behelst, en dan zal men in het gebied van het van zelf ontstane slaapwandelen deszelfs tegenhanger vinden in het volgende geval, hetwelk door de SAUVAGES in de verhandelingen der academie voor wetenschappen van het jaar 1742 is medegedeeld en overgenomen is door PRICHARD in zijn boven aangehaald werk, waaruit wij het ontleenen.

c. Den 5^{den} April 1737 vond ik bij mijn ochtendbezoek in het ziekenhuis (te tien ure) de lijderes te bed, hetwelk zij uit hoofde van hare zwakte en hoofdpijn gehouden had; het cataleptisch

toeval was juist begonnen en eindigde na verloop van vijf of zes minuten; men zag dit aan haar geeuwen alsmede daaraan, dat zij de zittende houding aannam, — het voorstuk van het volgende tooneel. Zij begon met zooveel levendigheid en geest te spreken als men nimmer buiten dezen toestand bij haar waargenomen had. Van tijd tot tijd veranderde zij van onderwerp en scheen zich met vrienden te onderhouden, welke zij rondom haar bed zag staan. Zij sprak over hetgeen zij gedurende haar toeval van den vorigen dag gezegd had. Woord voor woord herhaalde zij eene instructie in vragen en antwoorden, welke zij den vorigen avond had gehoord, en maakte snedige toepassingen van dezelve op eenige personen in het huis; zij noemde deze echter met nieuw uitgedachte namen, maakte tevens allerlei gebaren en bewegingen met hare oogen, *die zij open hield*, en zinspeelde op hetgeen den vorigen avond voorgevallen en gedaan was. Al dien tijd bragt zij in eenen diepen slaap door, hetgeen ik, ofschoon het door sommige omstanders met kracht werd staande gehouden, niet zou hebben durven verzekeren, wanneer ik door eene menigte van proeven op hare zintuigen geene voldoende bewijzen daarvoor verkregen had. Toen zij begon te spreken, gaf men haar eenen harden slag in het gelaat, men bewoog eenen vinger met snelheid op haar oog aan, bragt eene brandende kaars zoo nabij hetzelve dat het haar van hare wenkbrauwen gezengd werd, iemand, dien zij niet had kunnen zien, schreeuwde eensklaps luidkeels in haar oor, en maakte een verdovend geraas door eenen steen met geweld tegen

hare bedstede te slaan, men plaatste brandewijn en eene oplossing van sal ammoniak onder hare oogen en in haren mond, men prikkelde haar hoornvlies met eene penneveer en later met de punt van eenen vinger, men blies spaansche peper in hare neusgaten, stak haar met spelden, draaide hare vingers om; maar al deze middelen werden beproefd zonder dat zij het minste teeken gaf er iets van te gevoelen of te bemerken. Kort daarna stond zij op en ik verwachtte dat zij zich aan de nabijstaande bedden stooten zou; maar zij ging tusschen dezelve door, nam zich voor de hoeken behoorlijk in acht, vermeed stoelen en andere meubelen, die haar in den weg stonden, en keerde, na de kamer rondgewandeld te hebben, tusschen de bedden door terug, zonder naar haren weg te tasten, legde zich neder, dekte zich onder en werd na verloop van eenige minuten wederom cataleptisch. Daarop ontwaakte zij als uit eenen diepen slaap en, uit de blikken der omstanders bemerkende, dat zij haar toeval gehad had, geraakte zij zeer verlegen, en weende den geheelen dag, zonder het minste denkbeeld te hebben van hetgeen er gedurende haar toeval geschied was (bl. 445.)

Men kan natuurlijk niet beweren, dat eene heilkundige kunstbewerking in dit geval zonder pijn zou zijn doorgestaan; evenwel doet de volkomene gevoelloosheid, omtrent welke bij de proeven, die hier zijn gebezigd, geen twijfel kan bestaan, alleziens denken, dat zulks het geval zou geweest zijn.

d. Het volgende geval, hetwelk wij in *SMELLIES Philosophy of natural history* lezen, is door *SMELLIE*

zelve waargenomen; de andere verschijnselen daargelaten, levert hetzelfde een voorbeeld op van gevoelloosheid der uitwendige zintuigen, en maakt de gelooflijkheid van kunstbewerkingen zonder pijn nog grooter.

» Op eenen afstand van bijna eene mijl van Edinburg, hield ik eenigen tijd mijn verblijf in een boerenhuis. De heer BAIRD, mijn huisheer, had eene dienstmaagd, SARAH genaamd. Ik had er nog niet lang gewoond, toen ik van het huisgezin vernam dat SARAH niet zelden, maar voornamelijk wanneer haar iets onaangenaams bejegend was of wanneer zij toornig was gemaakt, in den slaap opstond, uitging en buiten ging wandelen. Mijne belangstelling was opgewekt en ik verzocht om de eerste maal wanneer SARAH weder in den slaap opstond, verwittigd te mogen worden. Eenige nachten daarna wekte een der zonen van den heer BAIRD mij op en verhaalde mij, dat SARAH haar bed verlaten had. Met den meesten spoed begaf ik mij naar de kamer waar zij sliep. Toen ik kwam, waren de heer en mistress BAIRD, een van hunne zonen en eene dienstmaagd, de kameraad van SARAH, aanwezig. SARAH bevond zich in hun midden. Zij was onachtzaam en dun gekleed. Men overreedde haar om te gaan zitten en ik nam bij haar plaats. Onmiddellijk daarop begonnen wij een gesprek. Op de vragen, die tot haar gerigt waren, antwoordde zij tamelijk goed; maar niet zelden vergiste zij zich in den persoon die tot haar sprak, en dit gaf mij aanleiding, om mij als iemand uit den kring harer bekenden voor te doen. Ik wist dat een

van des pachters bedienden, namens JOHN PORTEOUS, haar vrijer was, en uit dien hoofde sprak ik haar toe op eenen toon, zoo als ik vooronderstelde dat JOHN somwijlen zou gedaan hebben. Van dien oogenblik af begon zij mij verwijtingen te doen, beschuldigde mij van schending der trouwbelofte, en gaf mij op eenen bepaalden toon te kennen, haar over dat onderwerp nimmer te onderhouden. Het gesprek werd dus op een ander onderwerp gebragt, en ik begon over hare meesters, die in de kamer was, te spreken, daar ik wist dat zij van tijd tot tijd krakeel met dezelve had. Tot nu toe had ik achterdocht, dat er bedrog onder liep, maar om welke oorzaak kon ik niet bevroeden. Doch SARAH schold mistress BAIRD op de hevigste wijze uit, zij zeide dat zij nog den vorigen dag beschuldigd was van eenige flesschen *ale* gestolen en opgedronken te hebben, dat hare meesteres achterdochtig, hardvochtig, en gierig was. Daar de vrouw des huizes tegenwoordig was, toen zij deze en andere beleedigende uitdrukkingen aangaande dezelve bezigde, begon ik zelf aan mijne meening, dat hier bedrog bestond, te twijfelen, en veranderde daarom het oogmerk mijner proefnemingen en onderzoekingen. Ik beschouwde haar gelaat, en zag dat hare oogen, die open, wild en strak stonden, niet op een bepaald punt gevestigd waren. *Ik nam eene speld, en stak haar herhaaldelijk in den arm; maar er bewoog zich geene spier, er was geen teeken van smart te ontdekken.* Dit tooneel duurde langer dan een uur, en in weerwil van mijnen aanvankelijken

argwaan, was ik volkomen overtuigd, dat het meisje door eene krachtige en natuurlijke aandrift, maar geenszins door het oogmerk om te bedriegen gedreven werd. Ik vroeg of iemand der aanwezigen wist hoe men haar wakker kon maken? Eene vrouwelijke bediende antwoordde van ja, en vatte terstond daarop een van SARAH's handgewrichten, drukte en wreef de knokkels zoo hard zij kon, tevens met luider stemme roepende: SARAH, SARAH. Hierdoor werd SARAH wakker. (Vol. II. bl. 591.)

e. Thans zij het ons vergund een zeer belangrijk en door geloofwaardige getuigen bevestigd geval mede te deelen, hetwelk eene soort van tusschenpozend slaapwandelen schijnt te zijn geweest, gedurende hetwelk zich een nieuw karakter en een afzonderlijk bewustzijn ontwikkelden. De heer GEORGE COMBE heeft de bijzonderheden, die op hetzelfde betrekking hebben, in het *Edinburgh phrenological journal* voor October 1838 medegedeeld; zijn berigt is uit Birmingham den 28sten Mei van dat jaar gedagteekend.

» De lijderes heet MARY PARKER; zij is thans 16 jaren oud, is voor haren leeftijd middelmatig van gestalte, tenger, van een zenuwachtig temperament, met eenige ligte aanduidfels van het sanguinische en lymphatische; zij heeft zwarte haren MARY PARKER heeft eens of tweemaal vallende ziekte gehad, maar gedurende de drie laatste jaren is zij bij tusschenpozen onderhevig geweest aan toevallen van eenen anderen aard. Wanneer deze toevallen op handen zijn, gevoelt zij pijn in hare linkerzijde, in den rug tusschen de schouders, en in het ach-

terhoofd. Wanneer de pijn eenige uren geduurd heeft, verliest zij de herinnering van alles wat zij in haren natuurlijken toestand wist. Toen zij het eerste toeval kreeg, bevond zij zich in het huis harer grootmoeder; hare moeder werd ontboden, maar toen deze kwam, kende MARY haar niet; ook kende zij niemand dergenen, welke zij in haren natuurlijken toestand gekend had. Wanneer het toeval op haar werkt, ziet, hoort, verstaat, spreekt en handelt zij als iemand, die volkómen wakker en in het volle bezit zijner verstandelijke vermogens is, maar haar inborst is ten eenemale veranderd. In haren natuurlijken staat is zij bedaard, zedig, liefstellig, en legt geene andere dan beminnelijke eigenschappen aan den dag. In haren nieuwen toestand is zij boosaardig, niet zelden onbeschaamd en zoekt alle gelegenheden op om kwaad te doen. Zij spreekt den heer JONES (haren geneesheer) onbetamelijk toe, en eens heeft zij hem zelfs met iets geworpen. Hare moeder verhaalde ons, dat wanneer men een kind bij haar brengt, zij, al verkeert zij ook in eene hevige vlaag van boosaardigheid, terstond bedaard wordt, het kind omhelst, en het nimmer onvriendelijk bejegt. Die toevalden duren een paar uren of langer, somtijds zelfs twee of drie dagen lang. Wanneer dezelve op het punt zijn van op te houden, gevoelt zij zich uiterst zwak en gaat zitten of liggen; het afnemen van het toeval duurt gewoonlijk een paar minuten, en dan bevindt zij zich weder in haren natuurlijken toestand, maar moede en mat, en gewoonlijk vraagt zij iets te eten. Zij blijft gewoonlijk tien tot veer-

tien dagen, somtijds langer, gezond, voor dat een nieuw toeval begint. In het nieuwe toeval herinnert zij zich wat er gedurende de voorafgegane toevallen gebeurd is, maar heeft geene geheugenis van hetgeen in haren natuurlijken toestand is voorgevallen. Toen zij eenige toevallen gehad had, maar terwijl zij gezond was, ging hare moeder verhuizen. Nadat MARY een paar dagen in het nieuwe huis gewoond had, kreeg zij een toeval, en gedurende hetzelfde wist zij niet waar zij was. Die afwisseling van toestand heeft drie jaren lang voortgeduurd; later is dezelve regelmatig geworden, en de toevallen kwamen zeldzamer. Toen ik haar zag, bevond zij zich in haren natuurlijken toestand, maar zij zag er bleek, dof en zwak uit. In haren veranderden staat is zij veel levendiger en vuriger."

In eene tweede mededeeling van den heer COMBE, die in hetzelfde nummer van het *phrenological Journal* te vinden is, en veertien dagen later dan de vorige gedagteekend is, treft men de volgende opgave aan.

» De heer JONES had mij heden doen weten, dat MARY PARKER een toeval had, deswegens vergezelde ik hem met D^r. JOHN CONOLLY en Miss. . . . naar de woning harer moeder. MARY was gekleed, maar had haar slaapvertrek nog niet verlaten en had nog niet ontbeten, ofschoon het reeds één uur geslagen was. Zij kwam echter bij ons, toen hare moeder het haar verzocht. Er was eene kennelijke verandering in haar gelaat ontstaan. De spieren van hare mond en wangen waren opgetrokken, hetgeen

aan haar gelaat eene zekere uitdrukking van ondeugende vrolijkheid gaf; er bestond klaarblijkelijk eenige opgewektheid, welke iets van *hysterie* en iets van *manie* had. De uitdrukking der oogen was minder veranderd dan die van het lagere gedeelte des gelaats, zij glinsterden niet, stonden niet strak of wild in het hoofd, integendeel was de oogopslag kalm en helder. Ik vroeg haar of zij mij kende. Wel, hoe zou ik u kennen? antwoordde zij; ik heb u nooit gezien. Hare moeder vroeg haar of zij zich dien heer met grijs haar niet herinnerde, die haar eenige dagen te voren het hoofd gevoeld had en met haar gesproken had over hetgeen zij voelde. Zij hernam: Neen, moeder, dien heer heb ik nooit gezien. Dr. CONOLLY bragt haar op eene zeer aardige wijze langzamerhand eenige bijzonderheden bij, die bij mijn eerste bezoek hadden plaats gevonden om te beproeven of hij haar geheugen kon opwekken, maar het was te vergeefs. Het was blijkbaar, dat zij zich niet herinnerde, mij ooit te hebben gezien; zij zeide hem; u heb ik ook nooit van te voren gezien; hetgeen ook waar was. Toen ik haar vroeg of zij Dr. JONES kende, was haar antwoord: ja (hierbij lachte zij en gaf hem een stootje op den schouder) JONES ken ik tamelijk wel. — Nu wilde zij den trap op naar hare slaapkamer gaan, maar hare moeder was op den trap gaan zitten en verhinderde haar den doorgang; toen zij dit bemerkte, liep zij snel een paar treden op en trad hare moeder op de toonen. Daar deze hierop haren voet terug trok, en haar een duw gaf om haar naar beneden te jagen,

lachte zij kennelijk met de eigenaardige uitdrukking van iemand, die zijn voornemen om een' ander op eene geheime en listige wijze te benadeelen, volvoerd heeft.

Met oogmerk om ons te verzekeren in hoeverre zij haar verstand magtig was, vroeg M^r. JONES haar, of zij ons zou kunnen geleiden naar het huis, dat hare moeder bewoond had, voor dat zij zich gevestigd had waar wij thans waren. Zij lachte en zeide van neen; ik vroeg haar, waarom niet; zij lachte op nieuw, maar gaf geen antwoord; ik zette het onderzoek voort en vroeg, of zij den weg derwaarts vergeten had? Neen, zeide zij nog lagchende. Waarom kunt gij er mij dan niet heen brengen? Vraag het aan JONES. M^r. JONES, zeide: zeg het zelve, MARX. Zij lachte hartelijk, en zeide: » omdat het in den grond gezakt is, » waarbij zij kennelijk vermaakschepte in de verwarring, welke zij voelde ten opzigte van hare vorige woning bij ons te hebben verwekt. Te dezer gelegenheid bleven wij in het geheel ongeveer twintig minuten bij haar.

Vóór mijn vertrek uit Birmingham berigte de heer JONES mij, dat zij tweemaal gemagnetiseerd was geworden, hetgeen telkens eenen magnetischen slaap had voortgebracht. Toen zij voor de eerste maal gemagnetiseerd werd, bevond zij zich in haren natuurlijken staat en in den zieken toestand, toen zij wakker werd. Den tweeden keer bevond zij zich in den ongewonen toestand bij haar inslapen en bij het ontwaken in haren natuurlijken staat.

f. Wanneer er slechts een enkel geval van dezen aard bekend was, zou het kunnen betwijfeld

worden, maar men vindt buiten hetzelfde eene menigte andere beschreven, die door geloofwaardige getuigen bevestigd en door de mannen van de kunst tot nu toe voor waar gehouden zijn. Zoodanig zijn die welke door Dr. ABERCROMBIE en PRICHARD beschreven zijn. Aan de schoone verhandeling van den laatstgenoemden ontleenen wij het volgende bericht, dat door Dr. DYCE, van Aberdeen, in de *Edinburgh philosophical Transactions* geplaatst is.

» De zieke, een dienstmeisje, kreeg aanvankelijk des daags vlagen van slaperigheid, welke met verduistering des gezichts en hoofdpijn begonnen. In die vlagen sprak zij van voorvallen en handelingen, welke haar als ware het in eenen droom voor den geest schenen te komen, en op hare gewone bezigheden betrekking schenen te hebben; zij kleedde zich zelve en de kinderen des huizes, en dekte naar behooren de tafel voor het ontbijt. Gedurende een dergelijk toeval meê naar de kerk genomen zijnde, gedroeg zij er zich betamelijk, luisterde aandachtig naar de preek en werd er zelfs tot tranen door geroerd. In het volgende toeval vertelde zij naauwkeurig wat in het vorige geschied was, maar herinnerde zich in den tusschentijd niet dat zij ter kerke was geweest. Gedurende de toevallen waren hare oogleden meestal half gesloten, somwijlen geleken hare oogen naar die van iemand, welke aan zwarten staar lijdt, dat wil zeggen met eenen wijden en onbewegelijken appel, maar somwijlen waren zij volkomen natuurlijk. Haar blik was dof en onbeduidend; wanneer men haar opmerk-

zaam maakte, begreep zij wat men tot haar sprak, maar dikwijls vergiste zij zich in den spreker: men merkte op, dat zij voorwerpen, die slechts flauw verlicht waren, onderscheidde. Gewoonlijk duurden de toevallen ongeveer een uur, maar men kon haar uit dezelve opwekken; en dan geeuwde zij en rekte zich uit, zoo als iemand doet die uit den slaap ontwaakt. Eens las zij zeer goed in een boek, dat men haar voorlegde, en zong veel beter dan wanneer zij wakker was. Na verloop van zes maanden hield de aandoening bij het terugkeeren der maandstonden op.

2. Men zou nog meer dergelijke voorbeelden zoo wel van van zelf ontstaan als van kunstmatig opgewekt dubbeld bewustzijn, of *dipsychia*, zoo als Dr. PRICHARD het genoemd heeft, kunnen bijbrengen; doch wij gelooven dat de medegedeelde voldoende zijn, om de wezentlijke kenmerken van die wijziging der *hysteriasis* (deze uitdrukking in de wijdsta beteekenis genomen), welke *somnambulisme* genoemd wordt, te doen kennen. En ofschoon het niet onwaarschijnlijk is, dat de aangehaalde verhalen eenigzins vergroot of wat sterk gekleurd zijn, zoo kan het toch niet betwijfeld worden, dat de voornaamste verschijnselen werkelijk en geheel van zelf voorkomen; immers mannen als ABERCROMBIE en PRICHARD gelooven het, mannen van eenen grooten en gevestigden naam, die gewoon zijn alle omstandigheden na te gaan, en hun getuigenis omtrent zulke zaken niet op losse gronden af te geven; en, hoe vreemd en buitengewoon die gevallen ook schijnen mogen, zoo kan men dezelve, wanneer zij

door eerlijke en bekwame mannen, welker gezag in andere zaken van overeenkomstigen aard geldig ware, worden vermeld, gerustelijk voor waar houden. En wanneer nu zulk een afwijkende toestand des zenuwstelsels uit inwendige en niet erkensbare oorzaken voortkomen kan, waarom dan te betwijfelen, dat de mesmerische behandeling denzelven, onder sommige omstandigheden, in het leven kan roepen? Zij die beweren, dat het niet zoo wezen kan, moeten dit bewijzen, want, ofschoon men, bij gebrek aan gelegenheid om de gevallen zelf te onderzoeken of bij gemis van geldige getuigenissen, het vermogen om het slaapwandelen door kunstmatige middelen voort te brengen, in twijfel kan trekken, zoo kan men bij de geringe kennis welke wij van de oorzaken van het slaapwandelen, zelfs van dat, hetwelk van nature ontstaat, bezitten, geenszins *a priori* beweren, dat het mesmerisme hetzelfde onder geenerlei omstandigheden kan doen ontstaan. Het is eene zaak van zuivere waarneming, en kan deze niet plaats vinden, dan moet de waarschijnlijkheid hare geloofwaardigheid bepalen. Wij zelven hebben gevallen van slaapwandelen, dat door magnetische strijkingen voortgebracht was, bijgewoond en hebben niet aan deszelfs bestaan getwijfeld. Wij hebben menschen, die zich aan de magnetische behandeling hadden onderworpen, als in eenen diepen slaap zien nederzinken, hen alle gevoeligheid voor indrukken van buiten zien verliezen, en hen vervolgens uit dezen toestand zien overgaan in eenen staat, die volkomen overeenkwam met dien, welken wij in

de voorbeelden van natuurlijk slaapwandelen hebben doen kennen en waarbij gewoonlijk onwerkdadigheid der zintuigen aanwezig was, ofschoon er opwekbaarheid voor bepaalde voorwerpen bestond. In sommige van die gevallen onderhielden de zieken zich uitsluitend met den magnetiseur, in andere wederom onverschillig met alle omstanders, waarbij zij dingen deden en wijzigingen der gevoeligheid aan den dag legden, die aantoonen, dat zij wel is waar in *eenige*, maar in *ongewone* gemeenschap met de buitenwereld stonden. In een van die gevallen, waar de werkdadigheid van den geest zeer groot was, ligten wij de oogleden op, en zagen eenen starenden, ledigen blik, en groote oogappels, die zich zelfs niet zamentrokken, wanneer men de vlam eener kaars in derzelver onmiddellijke nabijheid hield. Wij hebben in die gevallen aanzienlijke verhooging, maar ook vermindering der gevoeligheid, alsmede onwerkdadigheid van sommige organen bij verhoogde prikkelbaarheid van andere waargenomen.

Wanneer men niet in de gelegenheid is zelf gevallen van dien aard bij te wonen, is men genoodzaakt zijn gevoelen te bouwen op de getuigenissen van anderen, en wij zien niet in dat de bewijzen voor het magnetisch slaapwandelen hooger of sterker behoeven te zijn dan die, welke gevorderd worden voor het natuurlijk somnambulisme. Een iegelijk die zich de moeite wil geven om eenige geschriften over het dierlijk magnetisme na te slaan, zal wel dra bemerken, dat, na verstandige afrekening van de overdrijving, die in sommige gevallen, en van

de verkeerde wijze van inzien, die in andere heerscht, er nog een even groot aantal van beslissende, door welonderrigte en verstandige getuigen bevestigde, daadzaken voor het bestaan van het *kunstmatig opgewekt* als voor het *natuurlijk* slaapwandelen overblijft.

Op dezelfde gronden derhalve, die ons oordeel hebben geleid in de beschouwing der eenvoudige, *hysterische* uitwerkselen van het mesmerisme, nemen wij het bestaan der verschijnselen van het magnetisch slaapwandelen, binnen de grenzen nogtans der bepaling, welke wij op eene der vorige bladzijden hebben gegeven, aan; en stellen diensvolgens, dat dezelve bij den tegenwoordigen stand der zaak niet kunnen verworpen worden; dat zij de grenzen der gewone geneeskundige wetenschap geenszins te buiten gaan, noch eigendommelijkheden opleveren, die met de ondervinding van vroegeren tijd strijdig zijn; en dat er derhalve niets in gelegen is wat ons behoeft te verbazen of te bevreemden.

Wij hebben gezegd *binnen de grenzen der bepaling, welke wij op eene der vorige bladzijden hebben gegeven*, omdat er van het slaapwandelen kenmerken opgegeven zijn, die onze bepaling voorwaar niet bevat; wij bedoelen de zoogenaamde verschijnselen van het *helderzien*, waaronder men het voorkomen van zekere eigenschappen en bekwaamheden verstaat, welke bij het slaapwandelen in den hoogsten graad van deszelfs ontwikkeling zouden geboren worden.

§ III. *Het helderzien.*

Hetgeen er verhaald wordt van dat wat wij thans moeten onderzoeken, verschilt ten eenemale, zoowel wat deszelfs aard betreft als in geloofwaardigheid, van al hetgeen wij tot dusverre hebben beschouwd. Wel verre toch van overeen te stemmen met erkende wetten of beginselen, is het in tegenspraak met alle gewone begrippen van waarschijnlijkheid en mogelijkheid; daarom moeten de bewijzen, welke voor hetzelfde gevorderd worden, in volledigheid en in omvang, de gronden verre overtreffen, die ons voldoende toeschenen om de daadzaken te toetsen, waarmede wij ons tot dusverre hebben bezig gehouden. En ten opzichte van sommige derzelve zou men kunnen betwijfelen of de getuigenissen ooit zoo volledig kunnen zijn, dat men derzelver mogelijkheid kan aannemen, — tenzij men aan de tusschenkomst eener wonderdadige magt gelove. Immers moeten wij thans aantoonen, dat, volgens de voornaamste aanhangers de mesmerische school, een helderziende de gave bezit om berigt te geven over elke zaak die slechts denkbaar is, hoe ongeleerd hij ook of hoe onbekend hij er mede zij, wanneer hij wakker is; zonder zijne eigene oogen of die van anderen te gebruiken, kan hij zeggen wat er in zijne nabijheid of in de verte geschiedt; hij kent het verledene en ziet de toekomst; hij erkent zijne eigene ziekten en die van anderen van nabij en op afstand, en behandelt dezelve met goed gevolg; kortom, de helderziende wordt als alwetend voorgesteld, en dat niet langs

den gewonen weg van waarneming en overdenking, maar door eene soort van geheimzinnig toekijken!

1. Zoo zegt de heer COLQUHOUN in zijne *Isis revelata* dat »het oog van den geest, de inwendige zienskracht, wonderbaarlijk versterkt en vergroot is, en niet beperkt binnen de enge grenzen van ruimte en tijd; dat men de voorwerpen dan niet enkel oppervlakkig ziet, maar verder dan hun uitwendig wezen doordringt.» Aan den heer TESTE, eenen Franschen arts, lid van verscheidene geleerde genootschappen, wiens *Manuel* onlangs in het Engelsch vertaald en met deszelfs toestemming aan Dr. ELLIOTSON opgedragen is, zullen wij, daar hij als een schrijver van gezag kan aangemerkt worden, eenige meerdere bijzonderheden aangaande de verschijnselen van het helderzien ontleenen. Wij vinden namelijk bij dezen schrijver opgetekend, dat de onderhavige toestand dikwijls gekenmerkt is door »zien zonder behulp der oogen, — in zich zien (intuïtie), — inwendig voorgevoel, — uitwendig voorgevoel, — openlegging der gedachten, — verplaatsing der zintuigen, — het instinct voor geneesmiddelen.» Ten aanzien van de gave om zonder de gewone zintuigen te zien, verklaart hij dat er geen magnetiseur bestaat, die dezelve geene twintig malen heeft bijgewoond. *Intuïtie* zegt dezelfde schrijver, wijdt den geest van hem, bij wien zij voorkomt, eensklaps in de verhevenste geheimen in van zijne inwendige natuur.

»Men kan zich,» zegt hij, »geen denkbeeld vormen van den tact, en de stipte naauwkeurigheid,

met welke de somnambules weten wat er in hun ligchaam omgaat. Zij zijn letterlijk tegenwoordig bij de uitoefening van al hunne organische verrigtingen; de geringste wanorde, de vlugtigste verandering ontdekken zij in dezelve; er zijn geene ongemakken zoo gering of zoo verborgen, met uitzondering zelfs niet van die, welke zich in de eerste tijdperken van derzelver bestaan, niet slechts niet door uitwendige teekenen doen kennen, maar zich zelfs door geen schijn van inwendig lijden openbaren, geene kwaal bestaat er, zeg ik, welke het onderzoek van den helderziende ontgaat. Want zij vormen zich over elke zaak een denkbeeld, dat naauwkeurig, volledig en wiskunstig zeker is. Hij kan hij voorbeeld zeggen, hoe veel lepels bloed er in het hart zijn; hij weet naauwkeurig, hoe veel brood er noodig zou wezen, om zijnen eetlust op dien oogenblik te voldoen, hoe veel droppels water hij zou behoeven, om zijnen dorst te lesschen, en al die schattingen zijn uiterst naauwkeurig. Tijd, ruimte, alle soorten van krachten, de zwaarte van gewigten, alles wordt in eenen oogopslag door zijne gedachte, of liever door zijn instinct gemeten, berekend, gewaardeerd. Eene vrouw die in den magnetischen slaap ligt, heeft bewustzijn van hare zwangerschap van het eerste uur der bevruchting af aan; zij voelt of zij zich al dan niet in eenen staat bevindt om te kunnen ontvangen; eindelijk, zij zal geene acht dagen zwanger zijn, of zij zal het geslacht van haar kind kunnen bepalen, en *zich nooit bedriegen*." (Teste, bl. 115.)

„Door het vermogen *des inwendigen voorgevoels* (*interior prevision*) voorzeggende slaapwandelaars, zegt de heer TESTE, door eene soort van hun eigene voorkennis al de wijzigingen, die in hunne bewerktuiging moeten plaats grijpen.” Ten aanzien van het *uitwendig voorgevoel* (*exterior prevision*) leert dezelfde schrijver ons, dat sommige menschen de onbegrijpelijke gave bezitten om zekere gebeurtenissen te voorzeggende, welke later zullen blijken van invloed te zijn op hun eigen lot, ofschoon derzelver oorzaak niets gemeen heeft met hunnen ligchaamstoestand, en er dus geen verband tusschen dezelve en hun levenslot uit te denken is. *Doorschouwing der gedachten* (*penetration of thought*) is het buitengewone vermogen, waardoor enkele zinsverrukten en slaapwandelaars in staat zijn, om de gedachten dergenen, die zich nabij hen bevinden, te erkennen, voordat dezelve op eenigerlei wijze zijn kenbaar gemaakt. *Verplaatsing der zintuigen* wordt gezegd bij die menschen te bestaan, die met de maag of vingertoppen zien, voelen, tasten en hooren. Het *geneeskundig instinct* stelt den slaapwandelaar in staat, om, met groote waarschijnlijkheid van een gelukkig gevolg, geneesmiddelen voor te schrijven tegen de kwalen dergenen, met welke hij in rapport is gesteld, en van welke hij de tegenwoordige of toekomstige ligchaamsgebreken naauwkeurig onderscheidt.

Aan het op de hiernevens gaande lijst van geschriften vermelde werk van Dr. PASSAVANT, van Frankfort a. d. Mein, die door de mesmeristen als een schrijver van gezag aangemerkt wordt, ont-

leenen wij een kort berigt van eene helderziende slaapwandelaarster, Bij welke de bedoelde verschijnselen werden waargenomen :

» Eerst is zij door het magnetiseren in dien staat van helderzien geraakt, later bekwam zij denzelfden enkel door haren wil, en zag in dien toestand de personen en zaken, op welke haar wil zich vestigde. Dikwijls beschreef zij met volkomene nauwkeurigheid den ligchaams- en zielstoestand van menschen, die zij nooit had gezien, schreef geneesmiddelen voor, die haar, wanneer zij wakker was, ten eenemale onbekend waren, of verklaarde dat er geene middelen ter genezing bestonden, zoo als bij voorbeeld bij organische gebreken. Het hing van haren wil af, zich die innerlijke waarneeming na het ontwaken al of niet te binnen te brengen."

Dr. CALDWELL, een zeer bekend Amerikaansch geneesheer, die over gezondheidsleer en andere wijsgeerig-geneeskundige onderwerpen geschreven heeft, heeft een stukje over het dierlijk magnetisme uitgegeven, in welks voorrede wij het volgende beweerd vinden :

» Om iemand geheel met zich zelve, zintuig met zintuig, — gevoel met gevoel, — gedachte met gedachte, — beweging met beweging, — wil met wil, — ik had bijna gezegd leven met leven te vereenzelvigen, en hem zoo volkomen onder zijne magt te krijgen, dat men hem in geest en in wezen over bergen en zeeën naar verafgelegene landen kan voeren, en hem er de voorwerpen en voorvallen, die er werkelijk bestaan kan, doen zien,

voorwerpen en voorvallen, welke hij te voren niet kende, en niet meer kennen zal, wanneer hij tot zijnen gewonen levenstoestand teruggekeerd is; en wat nog meer is, hem naar willekeur door de ruimte naar een of meerdere der hemelbollen te voeren, van welke hij te voren geene kennis had, en zich met hem over dezelve te onderhouden, — dat zijn toch wel zaken die verbazend mogen genoemd worden. En toch zijn dezelve even gemakkelijk, zeker en snel te volvoeren, als sommige der meest dagelijksche verrigtingen des levens" (bl. xxi.)

Moeten zulke dingen, wanneer zij bestaan, en ons als eene Maartsche bui kunnen overvallen, ons niet in de uiterste verbazing brengen?

De bovenstaande aanhalingen, betreffende de kenmerken van het *helderzien*, uit de werken van bekende schrijvers over het dierlijk magnetisme geput, geven eene duidelijke voorstelling van hetgeen in de boeken over het mesmerisme gemeenlijk te dien aanzien wordt verhaald, en wij kunnen den lezer verzekeren, dat wij in onze keuze geenszins geleid zijn door den wensch, of het voornemen om voor de pijlen van den spot een geschikt doelwit te vinden. Ons oogmerk is van eenen geheel anderen aard. Want hoezeer wij de verzoeking naauwelijks kunnen weerstaan, om met hetgeen van het magnetisch helderzien verhaald wordt, den spot te drijven, of er ons over te ergeren, zoo mogen wij het bij den aanvang onzer beschouwing aangekondigde plan niet verlaten, om het geheele onderwerp met bedaardheid en onbevooroordeeld te onderzoeken,

overeenkomstig de regels welke wij tot dusverre hebben gevolgd.

2: De onderhavige verschijnselen kunnen onder twee afdeelingen worden gerangschikt, waarvan de eerste diegene bevat, welke, wanneer zij op zorgvuldige en herhaalde waarneming berusten en door hoogstgeloofwaardige getuigenissen bevestigd zijn, als mogelijk kunnen worden erkend, terwijl de tweede diegene bevat, welke in geen geval als natuurverschijnselen kunnen aangemerkt worden. Wij laten het den lezer over, de voorbeelden naar zijn eigen welgevallen te rangschikken, en bepalen ons tot de meer belangrijke taak, om dezelve *en détail* te beschouwen. Wij moeten vooraf echter doen opmerken, dat wij, even als andere onbevooroordeelde onderzoekers, wanneer de gelegenheid zich voordeed, met verlangen naar die wonderen hebben gezocht, maar nooit zoo gelukkig zijn geweest om dezelve te vinden; diensvolgens zijn wij genoodzaakt ons te bepalen tot het beschouwen van de waarde der gronden op welke derzelver bestaan aangenomen is, en te zien in hoe verre dezelve overeenkomen met de vorderingen eener gezonde wijsbegeerte.

Er wordt onzes bedunkens geene lange redenering vereischt, om te doen zien dat de zoogenaamde hoogere verschijnselen van het dierlijk magnetismus, als natuurverschijnselen beschouwd, ten eenemale strijdig zijn met de ondervinding, ofschoon er in verschillende tijden gevallen te boek gesteld zijn, welke deze stelling schijnen te ontzenuwen. Zoo-

danig zijn de dweeperijen en droomerijen der klui-
zenaars van den ouden tijd, de wonderdaden van
den priester GASSNER, die als een bedrieger door
zijnen bisschop van zijn ambt ontzet is, de stuip-
trekkers van St. MEDARD, de profeten der CEVENNES,
en andere soortgelijken. Ook was het geloof aan
het werkelijk bestaan der wonderen, welke met
deze voorvallen waren vermengd, nooit algemeen,
en heeft ook niet langer geduurd, dan het tijdperk
der opgewondenheid, hetwelk door dezelve was
veroorzaakt geworden. Eerst later, sedert het ver-
rijzen van het magnetisch helderzien, traden de
wonderen dezer gebeurtenissen weder in het leven,
waarschijnlijk omdat er meer gelegenheid bestond
dezelve ingang te verschaffen. Jammer maar dat
ieders ondervinding leert, dat het gezigt van het oog
afhankelijk is, en dat zonder de tusschenkomst van
dat zintuig het zien onmogelijk is; dat voorts om
te kunnen verklaren iets waargenomen te hebben,
men hetzelfde door de zintuigen moet hebben opge-
nomen; en dat de gave om vooruit te zien, of het
zien in de toekomst, waarmede niet bedoeld wordt
het maken van waarschijnlijke gevolgtrekkingen,
tot de vermogens van den mensch niet behoort.
De wondervolle gebeurtenissen, op welke de grond-
slag van het godsdienstig geloof berust, kunnen
geenszins ten bewijze voor het tegendeel worden
aangehaald, want dezelve behooren tot eene hoo-
gere wijsbegeerte; ten allen tijde werden zij geacht
buiten de orde der natuur te staan, en uit dien
hoofde als *wonderen* aangemerkt. Maar de voor-
gewende daadzaken van het helderzien worden ons

als natuurverschijnselen aangeboden , en als zoodanig moeten zij derhalve beschouwd worden. En wanneer men dezelve uit dit oogpunt beschouwt , is het onzes erachtens niet aan twijfel onderhevig , dat zij in tegenspraak zijn met alle welgevestigde overlevering , en te gelijktijd aandruischen tegen het gezond menschenverstand ; nu levert dit op zich zelf genomen wel geenen voldoende grond op om dezelve ten eenemale te verwerpen ; want evenzeer had de keizer van Japan van zijn standpunt reden om de Hollandsche kooplieden niet te gelooven , toen zij hem vertelden , dat sommige stroommen van Europa van tijd tot tijd vast genoeg werden , om den last van het menschelijk ligchaam , en zelfs van paarden en zwaar beladene wagens , te dragen ; doch het spreekt van zelf , dat een behoorlijk onderzoek der zaak des keizers gevolgtrekking ontzenuwd zou hebben , ofschoon zij op de ondervinding en de begrippen van vroegeren tijd gegrondvest was.

5. Maar is dit nu ook het geval met de verschijnselen van het helderzien ? En kan in het tegenovergestelde geval , de hoogste mate van gewone waarschijnlijkheid voldoende worden geacht , om deszelfs werkelijkheid te bewijzen ? Ja zelfs , indien men bewijzen kan dat de getuigenissen ten gunste van het bestaan van het *helderziende* slaapwandelen even sterk zijn als die voor het gewone slaapwandelen , zijn wij dan logisch gehouden , gene evenzeer als deze aan te nemen ? Wij beweren van neen. Immers moeten , zoo als wij reeds hebben gezegd , de bewijzen voor het bestaan eener zaak ,

die betwijfeld wordt, in verhouding staan tot haren buitengewonen en van den regel afwijkenden aard, en, terwijl getuigenissen van gewone kracht en geldigheid als bewijs kunnen dienen in zaken, die met erkende daadzaken overeenstemmen, zoo kunnen en mogen bij stellingen, welke daarmede strijden, alleen getuigenissen van het zuiverste al-looi als beslissend worden aangemerkt. Maar onzes erachtens kan men veilig staande houden, dat de getuigenissen ten gunste der zoo hoogst onwaarschijnlijke zaken over welke wij thans spreken, veel minder bewijskracht bezitten, dan die welke voor het aannemen eener eenvoudige philosophische stelling worden gevorderd. Zij zijn geenszins volledig, zijn niet vrij van verdenking en, wanneer derzelve onwaarheid ook niet altijd bewezen kan worden, verliezen zij toch bij eene nadere beschouwing hare bewijskracht geheel en al. Eene volstrekte waarschijnlijkheid moet ook niet slechts in de waarde der getuigenissen, op zich zelve beschouwd, gelegen zijn, maar hare bewijzen moeten beslissende en onderling overeenstemmende zijn. Wanneer wij nu de meeste voorbeelden van helderzien beschouwen, merken wij op, dat er nergens zorgvuldige en naauwkeurige bijzonderheden zijn opgegeven, uit welke zou kunnen blijken, dat alle behoorlijke maatregelen van voorzorg getroffen zijn, om bedrog te weren, en erkennen in de meeste gevallen een mengelmoes van toeval en dwaling.

Nog meer wordt de onderzoeker getroffen door de ongelijkvormigheid der uitkomsten, welke de waarnemers van het helderzien hebben verkregen.

De ééne magnetiseur voert eene zekere soort van helderzien als standvastig verschijnsel aan, terwijl de andere verklaart, nooit iets dergelijks te hebben gezien, maar bij iedere schrede andere verschijnselen te hebben ontmoet. Zoo is het zien zonder de oogen voor den heer TESTE een zoo alledaagsch verschijnsel, dat hij niet aarzelt te verklaren, dat er geen magnetiseur is, die het niet ten minste twintig malen gezien heeft; D^r. ELLIOTSON daarentegen zegt, dat hij na zes jaren vlijtig gezocht te hebben, eerst een of twee gevallen van dien aard bijgewoond heeft. De heer PETETIN zegt in een werk over *dierlijke electriciteit*, dat hij proeven heeft gedaan met een aanzienlijk aantal cataleptische vrouwen, die *aan het oor* doof waren voor elk geluid, maar duidelijk hoorden, wanneer hij fluiserende in de streek van den hartkuil tot haar sprak; dit in PETETIN's onderzoekingen tamelijk alledaagsch verschijnsel, werd door zijne magnetische confrères slechts zelden waargenomen. In het werk van den heer TOWNSHEND wordt in bijna ieder geval van slaapwandelen vermeld, dat de gemagnetiseerde hetzelfde proefde als de magnetiseur. Daarentegen is het ons bekend, dat D^r. ELLIOTSON voor omstreeks achttien maanden in tegenwoordigheid van eenen onverwerpelijken getuige verklaard heeft, dat hij, in weerwil van zijne langdurige ervaring, dat verschijnsel nog nooit had bijgewoond. DELEUZE en vele andere schrijvers over het magnetisme spreken telkens over den invloed van den *wil* des magnetiseurs op den zedelijken en ligchamelijken toestand der gemagnetiseerde; andere schrijvers daar-

entegen van niet minder ondervinding, verklaren dat zij geenen invloed kunnen erkennen dan dien, welke door *ligchamelijke* bestrijkingen wordt voortgebracht. Dit zonderling gebrek aan overeenstemming mag niet uit het oog verloren worden, en vermindert de geloofwaardigheid der magnetische getuigenissen in hooge mate. Ook verdient het opmerking, dat de punten van verschil in al die zaken, het verschil van de geestesrigting der waarnemers als terugkaatsen. Verklaarde materialisten, zoo als Dr. ELLIOTSON, ontmoeten zelden zulke verhevene en onstoffelijke verschijnselen als die, waarvan TOWNSHEND of DELEUZE zich tot zegsmannen hebben gesteld. Is het moeilijk hieruit een besluit te trekken?... Wanneer wij deze zwaarigheid aan magnetiseurs van beroep voorstelden, zochten zij ons aan het verstand te brengen, dat het verschil voortkwam uit de omstandigheid, dat verschillende waarnemers hun oog op verschillende verschijnselen gevestigd houden. Bedriegen wij ons niet, dan is de waarheid ten deele in dit antwoord vervat; maar wij vermoeden, dat de inspanning bij het uitzien meer heeft bijgedragen om de verbeelding op te wekken dan om naauwkeurige waarnemingen voort te brengen; en dat het verschil waarvan wij melding hebben gemaakt, meer in den geest der waarnemers dan in de voorwerpen der waarneming te zoeken is.

Maar daargelaten het onvolledige en uiteenlopende der bewijzen, bestaan er nog andere redenen om het helderzien voor onwaarschijnlijk te houden. Bijna altijd vindt men dat die verschijn-

selen zijn waargenomen bij menschen, op welke reeds lang te voren proëven waren gedaan, en die gezegd worden langzamerhand tot den bedoelden toestand *opgewerkt* te zijn; en de verkregene uitkomsten komen genoegzaam altijd met de lievelings-hypothese van den magnetiseur overeen. Bedenkt men nu, dat doortraptheid en slimme bedriegerij algemeen als kenmerkende eigenschappen van hysterischen worden aangemerkt, moet men dan zulke listen niet ook in al die zonderlinge mesmerico-hysterische gevallen vermoeden? En moge onze stelling aangaande de overeenkomst of gelijkheid van mesmerisme en hysterie ook in twijfel worden getrokken, dan heeft onze bewijsgrond nog weinig van deszelfs kracht verloren, daar de meeste mesmeristen ronduit bekenen, dat de magnetische slaapwandelaars altijd vol bedrog, ijdel en begeerig zijn om opzien te maken. Wat ons betreft, altijd zijn wij van meening geweest dat de leugenachtige verergering, aan welke zoowel zij bij wie hysterie en slaapwandelen van zelf ontstaan zijn, als zij bij welke dezelve kunstmatig zijn opgewekt, zich dikwijls schuldig maken, — een psychisch teeken der ziekte uitmaakt, maar geenszins het bewijs oplevert, dat alles bedriegerij is. Bij het onderzoek van zaken als deze is het onzes erachtens niet slechts *niet* » wreed en onedelmoedig, om jonge en onschuldige meisjes, op welke niets aan te merken is, altijd te verdenken, » zoo als Dr. ELLIOTSON en anderen maar al te ligtgeloovig beweren, maar wij zijn van gevoelen, dat het regtmatic en logisch is zoo te doen, juist omdat de

omstandigheden van dien aard zijn, dat de beweegredenen van het bedrog niet gemakkelijk te ontdekken, en somtijds zelfs zeer ver te zoeken zijn. Waar bij hysterische personen, wij herhalen het, ooit ongewone verschijnselen voorkomen, moet men altijd bedrog vermoeden. Het bestek van ons ver-
toog laat niet toe, deze stelling breedvoerig uit een te zetten; ook is het overbodig, daar wij tot geneeskundigen spreken. Men verlieze echter niet uit het oog, dat alle voor clair-voyant gehoudene personen hysterische voorwerpen waren.

Daarenboven komen er van tijd tot tijd stellige daadzaken aan het licht, die omtrent gevallen, welke op de beste getuigenissen waren gevestigd, niet slechts het grootste wantrouwen doen ontstaan, maar derzelver volstreckte onwaarheid ten eenemale bewijzen. In de verte en waar geen gestreng onderzoek plaats vond, schenen zij dikwijls afdoende en volledig genoeg; maar bij nadere beschouwing of bij koele en onbevooroordeelde toetsing, vervlogen de wonderen op de droevigste wijze. Die wonderen hebben veel van de *fata morgana*: op eenigen afstand is alles schoon en scherp begrensd, maar wanneer men nader komt, zijn de begrenzungen verdwenen en nergens meer te vinden.

a. De handelingen der Fransche *Académie de médecine*, bij hare onderzoekingen betreffende het dierlijk magnetisme, leveren overvloedige bewijzen voor het gezegde op. Den meesten onzer lezers zal het bekend zijn, dat dit genootschap op verschillende tijden commissien heeft zamengesteld, aan welke opgedragen werd te onderzoeken wat er werkelijk

van deze zaak was. De berigten, welke op verschillende tijden door dezelve opgemaakt zijn, behelzen een groot aantal gevallen, in welke het bestaan van helderzien voorgegeven werd, maar doen te gelijktijd derzelver geringe bewijskracht kennen. Wij zullen hier slechts enkelen van dezelve vermelden, maar juist die, welke bij voorkeur door de magnetiseurs worden aangehaald.

Aangezien men zoo velerlei verschijnselen van het helderzien aanvoert, en hetgeen er ten opzichte van de kenmerkende omstandigheden opgegeven wordt, zoo onbepaald is, — besloot de Akademie, om het vermogen van te zien zonder de oogen (*clair-voyance*) tot toetssteen te maken van het onderzoek betreffende het werkelijk bestaan van het helderzien. Daarenboven loofde de heer BURN, lid dier Akademie, den 5^{den} September 1837, eenen prijs van 3000 Franken uit aan dengenen, die het vermogen, om door onderschijnende voorwerpen te lezen, zou kunnen vertoonen. Het geld werd bij eenen Notaris gedeponceerd met bepaling dat het vóór de beslissing der vraag niet zou mogen teruggetrokken worden. De keuze der commissarissen, welke in deze aangelegenheid beslissen zouden, geschiedde op de onpartijdigste wijze en viel op de heeren DUBOIS, DOUBLE, CHOMEL, HUSSON, LOUIS, GERARDIN en MOREAU. Daar het vraagstuk opentlijk bekend werd gemaakt, was het te verwachten, dat de voornaamste gevallen zich zouden aanbieden, niet slechts wegens het geldelijk voordeel, maar voornamelijk ook uit hoofde van de gelegenheid, welke zich voordeed om

zulk eene opentlijke en uitstekende verklaring van het geval, wanneer het werkelijk bestond, ter kennis van de geheele wereld te kunnen brengen. Ook kwamen de aanvragen in aanzienlijken getale en zelfs van verre afstanden. In de meeste gevallen werden er te voren schriftelijke en zoo het scheen wel gewaarborgde verklaringen aan de *Académie* gezonden; maar kwam het tot de proefneming, dan mislukten allen. Ieder die het berigt omtrent die pogingen in *de akademische geschiedenis van het dierlijk magnetismus* leest, zal overtuigd zijn, dat hun, die naar den prijs dongen, alles werd ingewilligd wat slechts mogelijk was, in zooverre het bestaan kon met het doel — om het wezentlijk bestaan van dit vermogen te bewijzen. En toch vielen de proefnemingen altijd ongelukkig uit; het vermogen om door ondoorschijnende lichamen of zonder de oogen te zien, kon door niemand worden aangetoond. De termijn voor het dingen naar den prijs was aanvankelijk op twee jaren gesteld; maar werd nog een jaar verlengd; doch te vergeefs, weshalve dezelve ten laatste ingetrokken werd. Nooit hebben wij eene ge gronde aanmerking op de regtvaardigheid of onpartijdigheid der scheidsregters in deze zaak hooren maken.

De volgende drie gevallen zijn verkort overgenomen uit het werk van de heeren BURDIN en DUBOIS.

b. In October 1837 schreef de heer HOUBLIER, een geneesheer uit Provence, eenen brief aan de *Académie*, waarin hij berigt gaf, dat hij zich sedert een

jaar onafgebroken met magnetische proeven had bezig gehouden, en dat het hem gelukt was genoegzaam al de verschijnselen, welke door de schrijvers vermeld worden, voort te brengen; dat hij verlangde naar den prijs te dingen, maar nog eenen korten tijd verzocht, om zijne somnambule voor een zoo belangrijk onderzoek behoorlijk voor te bereiden. Er verliepen ongeveer twee jaren voordat de heer HOUBLIER de stoutheid had, niet om zijne somnambule, Mlle EMÉLIE, aan de commissarissen voor te stellen, maar om hun een breedvoerig verslag toe te zenden van sommige proefnemingen, die moesten bewijzen, dat zij in staat was een boek te lezen, dat achter haren rug was geplaatst. Het tijdstip zijner reize naar Parijs, welke bedongen was, werd echter nog niet door hem bepaald, en er ging wederom een jaar voorbij voor dat er op nieuw iets van den heer HOUBLIER vernomen werd; toen echter kwam er een tweede bericht van gelukte proefnemingen bij de *Académie* in, maar nog steeds met aarzelen om het onderzoek te doen beginnen, — en de heer HOUBLIER verzocht eene nieuwe verlenging van den termijn; daar er echter reeds drie jaren met voorbereidselen waren voorbijgegaan, oordeelde men dat er reeds tijd genoeg verspild was, en het verzoek werd van de hand gewezen. Nogtans werd de somnambule ten laatste, in de maand September 1840, naar Parijs gezonden en aan de zorg toevertrouwd van den heer FRAPPART, eenen vriend van den heer HOUBLIER, die zich even als deze met het dierlijk magnetisme bezig hield. Het volgende bericht om-

trent Mlle EMÉLIE werd door dezen heer in de *Gazette des hôpitaux* van den 31sten October 1840 geplaatst. Uit dit berigt blijkt dat de heer FRAPPART, in het volle vertrouwen op hare gaven, kort na hare aankomst, en ter voorbereiding harer voorstelling aan de commissarissen, zelf begonnen is proeven te nemen aangaande hare geschiktheid om met het achterhoofd te lezen. De voorzorg echter, welke genomen werd om mogelijk bedrog te voorkomen, deed de proeven telkens mislukken; er ontbraken van den kant der somnambule geene verontschuldigen ter verklaring van dit mislukken: nu eens was zij ongesteld, dan weder was het de door de reis veroorzaakte vermoeienis of de verandering van levenswijze, die haar in de war had gebragt, enz. Eenen tijd lang werden al deze uitvlugten door den heer FRAPPART voor waar gehouden, tot dat Mlle ten laatste na herhaalde proefnemingen, welke telkens mislukten, met het voorwendsel voor den dag kwam, dat zij ziek was, en vreesde eene vruchteloze reis ondernomen te hebben; dat zij daarenboven in de war werd gebragt door het groot aantal boeken in de boekerij, *waar-door zij het eene voor het andere las*. Van nu af aan begint haar tijdelijke beschermer hare goede trouw in twijfel te trekken, maar neemt, om haar te ontmaskeren, den schijn aan van haar gelijk te geven, geeft toe dat het beter zou zijn, wanneer er slechts één boek in de kamer was, hetwelk zij zou kunnen bestuderen terwijl zij sliep, en dat hij, om het haar gemakkelijker te maken, de kamer zou verlaten, tot dat zij volkomen helderziende was. Da

heer FRAPPART doet opmerken, dat de strik op eene zoo in het oog vallende wijze gespannen was, dat de onbedrevenste muis denzelven niet zou voorbijgezien hebben; maar het bleek, dat Mlle EMÉLIE in het geheel geen' argwaan koesterde, want zij nam het voorstel gereedelijk aan. »Ik zette mijne val:» vervolgt de heer FRAPPART, »dàár zal Mlle EMÉLIE slapen; hier zal het boek liggen, de deuren zullen gesloten zijn, en door dit kleine gat zal ik het boek in het oog houden.» De somnambule wordt geroepen, zij legt zich neder en wordt door de werking van eenen gemagnetiseerden ring, zonder eenige tusschenkomst van den heer FRAPPART, in slaap gebracht. Er wordt een boek, het eenige dat in de kamer is, op eenige treden afstands achter Mlle op eenen stoel geplaatst. De heer FRAPPART verlaat de kamer, verwijderd zich niet langer van de deur dan vijf minuten om haastig te ontbijten, en keert vervolgens naar zijne schuilplaats terug, alwaar hij ongeveer een half uur vertoeft, als wanneer de somnambule, volgens te voren gemaakte afspraak, aan de schel trekt, ten teeken dat zij volkomen helderziende is. De heer FRAPPART vindt bij zijne komst in de kamer het boek onaangeroerd; en toch kende zij er tot zijne verrassing verscheidene woorden uit. Wanneer hier bedrog onder speelde, dan moest zij, zoo dacht hij, het boek in den korten tijd, gedurende welken hij zich verwijderd had, ingezien hebben. Dies werd de proef den volgenden dag met meer zorg herhaald, en zoodra hij buiten de kamer was, begon hij haar terstond door het sleutelgat te bespieden. Na verloop van

tien minuten nam Mademoiselle het boek op, bladerde het oplettend door en legde het weder op zijne plaats. De schel wordt geluid en de heer FRAPPART komt binnen. EMÉLIE las, even als te voren, eenige weinige woorden, die haar bij het doorzoeken van het boek in het geheugen waren gebleven. De gedane ontdekking wordt geheim gehouden en er worden maatregelen getroffen, om het bedrog te doen zien aan eenige andere personen, die belang bij het onderzoek hadden, en voornamelijk aan den heer HOUBLIER zelve, die zich terstond na den brief van zijnen vriend te hebben ontvangen, op weg naar Parijs begaf. Het bedrog werd ook thans door denzelfden kunstgreep in tegenwoordigheid van allen aangetoond, en het meisje werd natuurlijk niet aan de commissarissen der *Académie* voorgesteld. En toch had zij in Provence gedurende eenen geruimen tijd eene menigte invloedrijke en achtenswaardige menschen misleid, evenzeer als haren onmiddellijken beschermer, den heer HOUBLIER, die, op zulk eene wijze ten toon gesteld, met smart en schaamte erkende, dat hij vier jaren lang de speelpop van die uitgeleerde bedriegster geweest was. Wanneer het nu gebeurd was, dat deze of gene magnetiseur uit Provence juist kort voor haar uitstapje naar Parijs een boek had geschreven, dan zou het onderwerpelijk geval er zonder twijfel als volledig, doorslaand en onwederlegbaar bewijs van helderzien in vermeld hebben gestaan.

c. Den 10^{den} October 1837 ontving de commissie eenen brief van den heer PIGEATRE van Montpellier, waarin hij de geschiedenis van de *clair-*

voyance zijner dochter mededeelde en ten slotte verklaarde, het voorstel van den heer BURDIN aan te nemen. Uit de bijzonderheden van dat berigt scheen te blijken, dat Mevrouw PIGEAIRE, een meisje van elf jaar, in hare magnetische slaapwandeling, de komst der bezoekers gekend had, wanneer deze zich nog slechts aan de huisdeur bevonden, dat zij in dezen toestand in staat was te zeggen, wat er in eene geslotene snuifdoos was, en in het binnenste van eens anders ligchaam kon zien; met één woord, dat zij werkelijk en volkomen helderziende was. — Het voorstel, dat de heer PIGEAIRE bij zijn aanbod om naar den prijs te dingen, van zijnen kant deed, was in de volgende bewoordingen vervat: »Mijne magnetische slaapwandelaarster zal tot den heer BURDIN zeggen: *maak mij tijdelijk blind en verschaf u zelven de zekerheid dat niet het geringste licht mijne oogen treffen kan. Wanneer ik in dien toestand met mijne vingers doe, wat gij met uwe oogen doet, dat wil zeggen, wanneer ik met mijne vingers, die dan mijne gezigtswerktuigen zullen geworden zijn, de mij door u onder een glas voorgelegde gedrukte of geschrevene letters lees; wanneer ik door middel van deze nieuwe organen mijne hersenen met den inhoud van het geschrift, dat gij mij zult gegeven hebben, bekend maak, en wanneer ik u denzelven zonder eenige fout mededeel, dan zal ik ongetwijfeld de voorwaarden van deze prijsuitschrijving hebben vervuld; maar gij moet bedenken, dat, om daaraan te voldoen, al de zichtbare eigenschappen van het voorwerp, hetwelk mijne vingers zien, toegankelijk moeten wezen voor*

het licht; want hoe zou ik dezelve anders kunnen zien? Hoe zouden mijne vingers anders deszelfs kleur en gedaante naar mijne hersenen kunnen overbrengen? In één woord, plaats mijne vingers om te lezen in dezelfde omstandigheden, welke gij, wanneer gij leest, voor uwe oogen noodig hebt." Ofschoon dit voorstel geenszins overeenkwam met sommige der door den heer BURDIN gestelde voorwaarden, werd hetzelfde toch aangenomen, daar men meende, dat zij door intewilligen, tijdelijk blind te worden gemaakt, in de aanwending van alle betamelijke middelen, om de lichtafsluiting van het oog te verzekeren, genoeg nam. Dien ten gevolge begaf de heer PIGEAIRE zich in de maand April 1838, met zijne geheele familie naar Parijs. Ofschoon hij in de voorafgegane briefwisseling had aangemerkt, dat de zaak van eenen teederen aard was, daar de slaapwandelaarster zijne eigene dochter was, begon hij toch niet met haar bedaard en zonder vertoonmakerij aan de leden der commissie voor te stellen, maar allereerst maakte hij haar het voorwerp van publieke voorstellingen, welke door geneeskundigen, courantenschrijvers, voornamelijk letterkundigen, ja zelfs Pairs en andere lieden van rang werden bijgewoond. Door velen dezer bezoekers werden verklaringen van de echtheid van het geval afgegeven. »De leden der commissie,» zegt de geschiedenis der Akademie, »wachtten nogtans bedaard af, tot dat het den heer PIGEAIRE behagen zou, hun zijne slaapwandelaarster te vertoonen; zij waren ernstige en getrouwe onderzoekers, en geenszins verlegen om zich met pairs van Frank-

rijk of afgevaardigden te meten; ook was het hun volstrekt onverschillig of GEORGE SAND zich er voor of er tegen had verklaard." Twee maanden voor zijne aankomst te Parijs kreeg de commissie eene mededeeling van den heer PIGEAIRE, waarin hij te kennen gaf, dat de oogen zijner dochter bij de ophanden zijnde proefneming met eenen uit zwart fluweel vervaardigden toestel van hem zelve moesten gesloten worden, en dat dezelve door hem zelve moest worden aangebragt. Dit gaf aanleiding tot eene uitvoerige redewisseling; omdat de commissarissen beweerden, dat hij hier blijkbaar afweek van zijn eigene bepaling: *maak mij tijdelijk blind*; immers lag in deze uitdrukking opgesloten, dat de wijze om het licht af te houden door eenen of meerderen van hen zou bepaald en uitgevoerd worden; dat daarenboven het fluweelen verband gemakkelijk kon verschoven worden, waardoor het tot eene zekere mate mogelijk was, met de oogen langs den ondersten rand van hetzelfde heen te zien. In weerwil daarvan wilde de heer PIGEAIRE van geenen anderen voorslag weten, en ieder voorstel, dat zijne eigene manier om zijn eigen verband aan te leggen in den weg stond, werd dan om deze, dan om die reden afgeslagen; ten laatste gaven de commissarissen toe dat de voorwerpen, die erkend moesten worden, op den door den heer PIGEAIRE bepaalden afstand en in het volle licht zouden worden geplaatst, maar onder beding dat derzelver rigting tegenovergesteld zou zijn aan die der oogen, zoodat, wanneer er al iets aan den ondersten rand van het verband mogt worden ver-

schoven, er langs dien weg niets van de voorwerpen kon gezien worden. Maar zelfs deze eenvoudige maatregel, om zich voor bedrog te verzekeren, werd niet toegelaten: de somnambule moest het voorwerp dat zij onderscheiden zou, zelve vasthouden, en nog wel in de rigting, die zij er zelve aan wilde geven. Het is noodeloos te doen opmerken, dat de onderhandelingen hierop werden afgebroken.

Evenmin is het noodig te betoogen, dat dit geval volstrekt niets bewijst; het opentlijk terugdeinzen voor de gestelde voorwaarden geeft, na alles wat voorafgegaan was, meer opheldering nopens deszelfs waren aard dan alle verhalen van de wonderen, die te Montpellier zijn opgedischt, en alle opentlijke voorstellingen te Parijs, al zijn zij ook door schriftelijke verklaringen van Pairs, afgevaardigden en GEORGE SAND bevestigd.

Wanneer er clair-voyance bestaat, zou dan het voorstel van BURDIN, een voorstel dat de grenzen der mogelijkheid geenszins overschrijdt, niet tot het bewijs hebben moeten voeren van het bestaan eener eigenschap, welke volgens den heer TESTE, door iedereen ervarenen magnetiseur ten minste twintig malen waargenomen is? Voor dat wij onze geschiedenis van den prijs der Akademie besluiten, willen wij nog eenige bijzonderheden opgeven van eene andere aanvraag, die gedaan werd, en wel door niemand minder dan den heer TESTE zelve.

d. Het was in het derde en laatste jaar der prijsuitschrijving (1840), dat de heer TESTE den

1sten September den volgenden brief aan den president der Akademie schreef :

Mijnheer de President ! Daar het mij gelukt is eene proef te doen , die mij toeschijnt tot overtuigende uitkomsten te leiden , zoo al niet omtrent de vraag aangaande het dierlijk magnetismus in het algemeen , dan toch ten opzichte van het verschijnsel om door ondoorschijnende voorwerpen heen te zien , acht ik het van mijnen plicht die proefneming der Akademie voor te leggen.

Ik durf hopen , mijnheer de President , dat deze brief in de eerstkomende vergadering der Akademie zal worden voorgelezen , en dat geen uwer geachte medeleden zijne goedkeuring zal weigeren aan het onderzoek van eene belangrijke daadzaak , van welke men zich de allergewigtigste gevolgen voor de wetenschap en de menschheid beloven mag.

geteekend: TESTE.

Deze voorslag werd terstond aangenomen ; de stof uit welke de doos vervaardigd was , zou door den heer TESTE worden gekozen ; doorschijnend glas alleen werd uitgezonderd. Ten gevolge hiervan kwamen de leden der commissie , namelijk de heeren HUSSON , LOUIS , CHOMEL , GERARDIN , DUBOIS en DOUBLE , den 5^{den} September op den bepaalden tijd ten huize van den heer TESTE bijeen , en bragten volgens afspraak eene bordpapieren doos mede , in welke eenige gedrukte regels besloten waren.

De somnambule , een jong meisje , werd in de kamer gebracht , en gemagnetiseerd door den heer

TESTE, die haar al spoedig voor helderziende verklaarde; de doos met het gedrukte papier werd haar ter hand gesteld, en overeenkomstig de voorwaarden werd haar de rigting van de regels en de letters aangewezen. Na een kort tijdsverloop vroeg de heer TESTE aan de voorgewende somnambule, of zij zich in staat gevoelde, binnen in de doos te lezen; hetgeen zij met *ja* beantwoordde. Daarop vroeg hij haar, in hoeveel tijd zij zou kunnen lezen; zij antwoordde: in tien minuten; en dat alles geschiedde op eenen waarlijk verwonderlijken toon van zekerheid en overtuiging. Het vervolg van het verhaal ontleenen wij woordelijk van de akademische geschiedenis:

De somnambule bekeek de doos, bewoog dezelve heen en weder en draaide dezelve in hare handen om. Onder deze bewegingen trok zij een van de banden los, die dienden om de doos te verzegelen. Hierover werden luide aanmerkingen gemaakt, en door haar dan ook niet verder voortgezet. De somnambule scheen hoe langer hoe meer in verlegenheid te geraken; te vergeefs stelde zij allerlei pogingen in het werk, die haar ten laatste, naar het scheen, zeer vermoeiden. De lengte der regels (het waren verzen) was kleiner dan die der doos; er was eene aanzienlijke ruimte wit papier over, en daarheen waren de opmerkzaamheid en de vingers der somnambule voornamelijk gerigt, als wilde zij lezen waar geene letters waren. Zij had beloofd in tien minuten te zullen lezen; middelerwijl was er een half, ja een geheel uur verlopen. De magnetiseur vroeg haar, hoe veel regels er in de doos waren, zij zeide

twee. Hij drong haar om te lezen; zij zeide dat zij het woord *nous*, later dat zij ook het woord *sommes* zag: *nous sommes*. Daar de somnambule eindelijk verklaarde niet meer te kunnen lezen, werd de doos uit hare handen genomen; de magnetiseur maakte haar uit haren magnetischen slaap wakker, en zij verliet de kamer.

Hierop werd de doos in tegenwoordigheid van den heer *Reste* geopend; het stuk gedrukt papier, dat er in lag, bevatte de zes volgende regels:

*Encore un mot, Romains, tout est mûr pour la gloire,
Ma dernière parole est un cri de victoire;
Nos succès fussent-ils différents ou douteux,
S'arrêter est fatal, reculer est honteux,
Choisissez: Rome libre ou la patrie esclave,
La mort, effroi du lâche, est la palme du brave.*

Men ziet dus dat er niet slechts twee, maar dat er zes regels in de doos lagen, en in die zes bevond zich noch *nous*, noch *sommes*. De proef was volkomen mislukt (bl. 629).

Wij willen de zwakheid der gronden, op welke het geloof aan het helderzien berust, nog verder aantoonen uit de bijzonderheden van twee gevallen uit den jongsten tijd, die eenen tijd lang het bestaan van het helderzien overtuigend schenen te bewijzen. Wij gelooven dat het niet overtollig is te doen opmerken, dat de bij dezelve overgelegde schriftelijke verklaringen die van alle andere soortgelijke gevallen in geloofwaardigheid gelijk kwamen, zoo niet overtroffen. Met de hoofdzaken van het eerste dier gevallen zijn vele onzer lezers waarschijnlijk reeds bekend.

e. De faam had de komst van ALEXIS te Londen in den zomer van 1844 vooruitgeloopen. Maanden te voren hadden nieuwspapieren en tijdschriften de wonderbaarlijkste verhalen van 's jongelings buitengewone gaven opgedischt. In het gebied van het helderzien was er niets wat hij niet gedaan had of kunnen doen. Hij kon de inrigting van kamers en huizen beschrijven, die hij te voren nooit gezien had, ja waarvan hij zelfs nooit had gehoord; hij had den inhoud van verzegelde pakken en dikke houten dozen geraden; hij had bezorgde eigenaars de onbekende plaats aangewezen, waar belangrijke papieren verborgen lagen, en duizend meer wondervolle zaken buitendien. De voornaamste mesmeristen van Engeland merkten hem, wanneer wij ons niet bedriegen, als een hunner voortreffelijkste voorbeelden aan. Bij zijne aankomst deelde een der invloedrijkste dagbladen der hoofdstad eene menigte bijzonderheden ten bewijze van zijn helderzien mede. Nu zullen, dachten wij, twijfel en onzekerheid toch eindelijk eens ophouden; hier hebben wij dan dat, wat wij zoo lang reeds verwachtten: een geval van ondubbelzinnige, ontegensprekelijke clairvoyance. Volgens andere dagbladen evenwel was dit helderzien geenszins boven allen twijfel en verdenking verheven: datzelfde raken en missen, datzelfde halfwaar, halfonwaar, die zelfde verontschuldigen voor het mislukken, dat wij zoo dikwerf hadden aangetroffen, wanneer wij die helderziende somnambules meer van nabij beschouwden. Wij namen den *Zoist*, het voornaamste tijdschrift voor het mesmerisme, ter hand, in de hoop er een ge-

trouw en naauwkeurig verslag in te vinden van verrigtingen, zoo als zij in de boeken over het onderwerp beschreven en opgevijzeld worden. En wat vonden wij er? Berigten, het is waar van verbazende kracht en naauwkeurigheid in sommige opzigten; maar in vele andere eene groote wankelmoedigheid en groote misslagen.

Waarschijnlijk voelden ook zij, die vol hoop de voorstellingen van ALEXIS te Londen reeds vooruitgelopen hadden, dat dezelve niet aan de verwachting voldeden; want in den *Zoist* verscheen de volgende verklaring van het mislukken der proefnemingen:

» ALEXIS bezit dit vermogen slechts tijdelijk, het komt bij buijen en vlagen even als andere ongewone toestanden des ligchaams, zoo als pijn, krampen, subjectieve gezichtsverschijnselen, oorgesuis, gemoedsbewegingen, ja zelfs de ingevingen van het genie. Deze omstandigheid moet niet uit het oog verloren worden. Het is een ongewone toestand: hoe krachtiger hij is, des te gelijkmatiger, hoe zwakker daarentegen, des te ongeregelder zal dezelve zich openbaren. Men moet ook bedenken, dat hij ongelukkigerwijze hardop denkt, ieder beeld en iedere gedachte uitspreekt zoo als zij zich aan hem voordoen, dat hij dus schijnt te raden; zoodat hij doet als iemand, die eenen slecht-geschrevenen brief leest of die naar verwijderde voorwerpen kijkt, — die eerst één woord of voorwerp onderscheidt en dan een ander, tot dat hij ten laatste het geheel heeft erkend. Daarom schijnt hij, wanneer hij begint te spreken, dikwijls in groote dwaling te verkeerem,

maar dan verbetert hij zich zelve, zonder dat iemand hem iets zegt. Het ware doelmatig, wanneer helderzienden niets zeiden, en er niet tot hen gesproken werd, voor dat zij zich zeker gevoelden van hunne zaak."

Betrof het de opheldering van eene reeds gevestigde algemeene daadzaak door een bijzonder geval, zoo zouden wij de aangehaalde verklaring voor het schijnbaar wankelen van ALEXIS volgaarne aan nemen; maar bij den tegenwoordigen stand der zaken kan zij aan de regtmatige eischen van den twijfelenden onderzoeker niet voldoen; want, wanneer men het geheele verslag van dit geval van helderzien met al deszelfs omstandigheden vergelijkt met hetgeen in mesmerische stelsels of handboeken beschreven staat van de stellige, onbedriegelijke aanwijzingen en verschijnselen van dezen toestand, dan zal men zien hoe weinig er van verwezentlijkt is door de verrigtingen van ALEXIS in Engeland; en waar zal men naar de clair-voyance der boeken zoeken, wanneer het niet is bij eenen helderziende van Europeschen roem?

Sommige onzer lezers hebben waarschijnlijk gehoord van de proefnemingen, welke Dr. FORBES met ALEXIS heeft in het werk gesteld, en van de zeer onvoldoende uitkomsten, om de zachtste uitdrukking te bezigen, welke zij hebben opgeleverd. Alleen die bij de laatste onderzoekingen ten huize van Dr. FORBES tegenwoordig waren, hebben, met uitzondering van den heer MARCILLET en eenen anderen bekenden mesmerist, verklaard dat zij het voor blijkbaar bedrog hielden; bij de omzigtigheid,

welke wij ons ten pligt gesteld hebben ; gaan wij, omdat al de uitkomsten negatief waren, zoo ver juist niet, maar beweren dat zij onomstootelijk hebben bewezen, dat er in de bovengemelde gelegenheden bij den persoon van ALEXIS, om niet meer te zeggen, geen bewijs van clair-voyance aanwezig was.

In het nummer van den *Zoist* voor Januarij 1845 heeft Dr. ELLIOTSON verscheidene verklaringen bijeen gebracht om te bewijzen, dat ALEXIS vóór zijne komst te Londen waarlijk al de gaven bezat, welke men van hem had opgegeven. En in de daad bij eene oppervlakkige beschouwing en in de verte schijnt dat alles volledig en beslissend genoeg, maar beschouwt men het met kritischen blik, dan vindt men overal gebrek aan degelijke bewijzen, overal gelegenheid tot bedrog en voorafpraak. Hoe komt het toch dat het wonderbaarlijke altijd verdwijnt, wanneer men het van meer nabij en met kritischen zin beschouwt? Het volgende, voorkomende in het stuk van Dr. ELLIOTSON, schijnt er reden van te moeten geven: » de heer MARCILLET had reeds vooraf verklaard, dat ALEXIS in tegenwoordigheid van zulk eenen persoon (het was een ongeloofige), niets zou kunnen verrigten. Dit had hem zijne ondervinding stellig geleerd, ofschoon hij erkende er geene verklaring van te kunnen geven." Het mislukken der proeven ten huize van Dr. FORBES verontschuldigde hij met den dampkring van ongelooft (*atmosphère d'incrédulité*), welke hem volgens zijn beweren omgaf, en die ontvloede aan het gezelschap van den sceptischen doctor; en toch zaten

al die onwillekeurige luchtbedervers , met uitzondering van een enkelen , in deftig stilzwijgen op eenen aanzienlijken afstand van ALEXIS.

Dergelijke verontschuldigingën zijn voorzeker hoogstgemakkelijk voor de mesmeristen , maar kunnen voor den wijsgeer van geene waarde zijn , waar het de erkenning van het bestaan eener kracht als het helderzien geldt.

f. Om nog nader de wijze te doen kennen op welke soortgelijke gevallen hunne bewijskracht verliezen , wanneer zij tot voorwerp van naauwgezet en ernstig onderzoek worden gemaakt , zij het ons vergund , kortelijk een ander voorval mede te deelen , hetwelk wij voor een gedeelte aan den *Manchester Guardian* (de stukken van April en Mei) hebben ontleend , en gedeeltelijk te danken hebben aan eenen hoogstgeloofwaardigen en eerlijken ooggetuige.

De heer HEWES , een bemiddeld man te Greenwich , die voor de geneeskunde was opgeleid , maar dezelve niet uitoefende , en gedurende een tijdelijk verblijf in Duitschland getuige was geweest van de wonderen des dierlijken magnetismus , legde zich na zijne terugkomst met vuur en ijver op de uitoefening van hetzelfde toe. Onder de personen , op welke hij zijne kracht had beproefd , bevond zich een jongeling van nagenoeg achttien jaar , JACK genaamd : ware en ontwijfelbare clair-voyance was er het uitwerksel van geweest. De heer HEWES besloot het opmerkelijk verschijnsel in eenige der voornaamste steden van Engeland te vertoonen , te beginnen met Manchester , zijne geboorteplaats , uit

welke hij het grootste gedeelte zijner inkomsten trok.

Aan al de hoeken van de straten der groote fabriekstad werd op uitvoerige biljetten de vertooning van eenen helderziende in het gebouw voor het onderwijs in de werktuigkunde tegen eenen zekeren avond aangekondigd. Op den bepaalden tijd vond de voorstelling plaats en geleerden zoowel als ongeleerden werden door het geval in verbazing gebracht. Al de dagbladen der stad gaven er in hunne eerstvolgende nommers omstandig bericht van, en in den *Manchester Guardian* vinden wij, dat JACK, na eene korte toespraak van den heer HEWES, schijnbaar in eenen staat van somnambulisme werd gebracht, en dat een der aanwezige geneesheeren, onverschillig wie, uitgenoodigd werd op het tooneel te komen en de oogen van JACK zoodanig met pleisters te bedekken, dat het hem onmogelijk moest zijn op de gewone wijze te zien. Een jong heekundige uit de stad, die zonder zich veel om het mesmerisme te bekommeren, echter tegen hetzelfde ingenomen was, nam die taak op zich. De oogleden werden met kleefpleisters gesloten; strepen leder werden er over heen gelegd, en deze werden wederom met pleisters bevestigd; in gevolge de bepaling van den heer HEWES werden de wenkbrauwen onbedekt gelaten, dewijl, volgens het zeggen van dien heer, de zienskracht naar die streek was overgegaan. De proefnemingen werden nu in het werk gesteld en de uitkomsten gingen aller verwachting te boven. Hier bestond geen gissen, geene besluiteloosheid, alles werd in de daad duidelijk

gezien. Weinige avonden later werd eene tweede voorstelling in een ander openbaar gebouw van Manchester, het Athenaeum, gegeven; met hetzelfde gevolg als de eerste; de pleisters werden op de schouwplaats zelve over de oogen gelegd en wel door eenen anderen chirurgijn, die door eenen beschaafden niet-geneeskundige werd bijgestaan om de zekerheid te kunnen geven, dat de afsluiting van het licht volkomen was. De beide heeren verklaarden, dat de knaap na het verband, dat zij bij hem aangelegd hadden, met zijne oogen niets kon zien. De uitslag was op nieuw volkomen, en het gebeurde werd wederom door den *Manchester Guardian* en andere dagbladen verkondigd. Zoo ver ging alles goed, en ofschoon wij vele getuigenissen ten gunste van het bestaan der clair-voyance gelezen hebben, gelooven wij niet dat er sterkere en meer volkomene bestaan dan die, welke de dagbladen van dien tijd behelzen. Oppervlakkig beschouwd kon het ook wel niet anders zijn.

De zaak begon nu natuurlijkerwijze groot opzien te baren; eenige geleerden en natuuronderzoekers verlangden een besloten onderzoek, waartoe de heer NEWES zich terstond bereid verklaarde. In de woning van eenen praktizerenden arts vond de bijeenkomst plaats, en zonder nu in bijzonderheden te treden, kunnen wij verklaren dat, zoo als gemeenlijk het geval is bij besloten onderzoek, de proefnemingen bij deze gelegenheid zeer onvoldoende uitvielen. In dienzelfden tijd deed de heer DUNN, een geestrijk jong geneesheer der stad, eenige proeven met pleisters op zijne eigene oogen en maakte toen bekend, dat

hij proefondervindelijk zou aanwijzen en verklaren, op welke wijze JACK tot zijne gunstige uitkomsten was geraakt. In het Athenaeum, het tooneel der zegepralen van het helderziende, trad de heer DUNN op, en verzocht denzelfden geneesheer, die bij de vorige gelegenheid het verband had aangelegd, om op het tooneel te komen, en zijne oogen op dezelfde wijze te bedekken als hij die van JACK had gedaan. Dit geschiedde, en de geneesheer verklaarde dat hij in de beide gevallen het licht op dezelfde wijze door middel van pleisters had afgesloten en dat deszelfs toegang tot het oog naar zijne meening volstrekt onmogelijk was. Maar wat gebeurde? ... Ziet, zonder gemagnetiseerd te zijn, was de heer DUNN ook helderziende (1). De heer HEWES, die tegenwoordig was, beweerde, dat ofschoon de zaak behendig was uitgevoerd, de ware verklaring niet was gegeven. Wij hebben gezegd dat de wenkbraauwen bij deze proefnemingen niet bedekt werden, en de heer DUNN zag over de pleisters heen door een klein spleetje, hetwelk hij door eene wel aangebragte prikkelbaarheid zijner ooglidspieren na het leggen der pleisterstroken had weten te maken. In het midden latende, of het geheimzinnige zien van JACK al of niet door eene soortgelijke behendigheid was voortgebracht, was het algemeen gevoelen toch dat zijn helderzien niet voor bewezen kon gehouden wor-

(1) Beginnende mesmeristen zijn op die wijze, zoowel in Londen als elders, meer dan eens met hunne eigene wapenen volkomen geslagen. In een van die gevallen werden door middel van geheime teekenen tusschen twee van die gewaande mesmeristen, vele van de beslissendste uitkomsten der *wetenschap* vertoond.

den, voordat meer afdoende bewijzen dan die met de pleisterstroken, de proefnemingen van den heer DUNN zouden ontzenuwd hebben. De heer HEWES, op wiens goede trouw geen schijn van verdenking rustte, stemde gereedelijk met het voornemen in, om de oogen van den knaap op elke wijze, die men mogt uitdenken, te sluiten, mits men zorg droeg denzelven geen leed toe te brengen. Dien ten gevolge kwamen na verloop van eenige dagen eenige geneesheeren en niet-geneeskundigen bij elkander, en kwamen overeen de oogleden van den jongeling zonder zijne voorkennis met pik te bedekken en de oogspleten met smalle strookjes kleefpleister te sluiten. Te bepaalder ure werd de voorgewende clair-voyant binnen gebragt, als naar gewoonte werden zijne oogen met hechtpleister bedekt, en over deze werd eene dikke laag pik gelegd. Terwijl men bezig was dit laatste te doen, scheen de knaap te bemerken wat er gaande was, en toonde eensklaps neiging om weerstand te bieden, maar liet zich door den invloed van zijnen meester tot bedaren brengen; de oogen werden nu volkomen dicht gemaakt en toch werd de wenkbraauwenstreek, de voorgegevene zetel des gezichts, genoegzaam vrij gelaten. Maar wat men verzocht of beval, dreigde of smeekte, niets mogt baten; JACK was onverbiddelijk en wilde zelfs geene poging doen om te zien. De heer HEWES gaf de zaak op. Hij had tegen denzelfden avond eene voorstelling in het gebouw voor het onderwijs in de werktuigkunde aangekondigd; wachtte ook het gezelschap af, maakte bekend wat er voorgevallen was,

en zeide dat ieder zijn intre-geld terug kon krijgen; en dat hetgeen bij vorige gelegenheden was ontvangen, aan de inrigtingen, in welke de voorstellingen hadden plaats gevonden, geschonken was. Te Liverpool was, vóór dezen onverwachten afloop, de vertooning van JACK in den schouwburg aangekondigd; maar het bleef bij de aankondiging.

Ofschoon het nu uitgemaakt is dat ALEXIS en JACK aartsbedriegers waren, zoo erkennen wij dat dit, streng genomen, nog niets tegen de werkelijkheid der clair-voyance bewijst; maar wanneer de uitgezochtste voorbeelden zulke onvolledige en onvolgende uitkomsten opleveren, is het dan niet natuurlijk, dat men ook ten opzichte van alle anderen wantrouwen begint te koesteren? En moeten, ja mogen wij, van uit het wijsgeerig standpunt, het werkelijk bestaan aannemen der clair-voyance, die alleen berust op bewijsgronden, welke in zich zelve onvolkomen en daarenboven hoogstverdacht zijn?

g. Beschouwt men de meeste der bijzondere gevallen van helderzien, zoo als zij door de mesmeristen zelve worden verhaald, dan staat men verwonderd over het groote onderscheid tusschen dezelve en de stellige verklaringen, welke men in de boeken over het helderzien in het algemeen, aantreft. Als een voorbeeld hiervan ontleenen wij het volgende verhaal van den heer LYNILL uit Manchester, van den *Zoist* van April 1844. Het is een gedeelte van eene mededeeling aan Dr. ELLIOTSON, en betreft eene jonge Iersche vrouw, die tijdens hare bevalling in eenen staat van magnetisch slaapwandelen was

gebracht, gedurende welken men eenigen tijd volstrekte ongevoeligheid voor smart bij haar waarnam. Eenige dagen voor hare bevalling had zij in den slaapwakenden toestand dingen gezegd, waaruit bleek dat haar de gave van het in zich zelve zien (*intuition*) en de blik in de toekomst eigen waren. De heer LYNILL zegt: »Hare ongevoeligheid voor smart was gedurende anderhalf uur volkomen; ik voor mij geloof dat elke heilkundige kunstbewerking in dien tijd bij haar kon volvoerd zijn geworden, zonder haar de minste smart te veroorzaken. Hare voorzegging omtrent den tijd, op welken zij ongesteld zou worden, kwam naauwkeurig uit, namelijk woensdag avond kort na tien uur; maar zij vergiste zich door te verklaren, dat die ongesteldheid niet hare bevalling zou zijn. Ook gaf zij eenige beschrijvingen van haar kind, die later onjuist bleken te zijn.»

Wij weten van zeer nabij dat tot die beschrijvingen van haar kind onder anderen ook deszelfs kunne behoorde; en waarlijk, dit alles is verre van de verwachtingen te verwezentlijken, welke bij het doorlezen van het opstel van den heer TESTE over het in zich zien in den zwangeren staat worden opgewekt, zoo als uit de volgende zinsneden van eene vroegere aanhaling blijkt:

»Men kan zich geen denkbeeld maken met welken tact, welke juistheid en naauwkeurigheid de somnambules bepalen wat er in hen omgaat; . . . van alles vormen zij zich een bepaald, naauw omschreven, wiskunstig zeker denkbeeld . . . alle hunne oordeelvellingen bezitten eene onbegrijpelijke

naauwkeurigheid.... Eene vrouw zal geene acht dagen zwanger zijn, of zij bepaalt het geslacht van hare vrucht, en *zal zich nooit vergissen*.

Wij zijn het niet, die de laatste woorden in andere letters hebben uitgedrukt, maar het is de schrijver, die dit gedaan heeft.

h. In de brieven van Miss MARTINEAU, die door hare openlijke verklaring voor het mesmerisme, in deszelfs uitgestreksten zin, groot opzien gebaard heeft, treft men een geval van *verrezien* aan bij een jong meisje, J. geheeten; in het volgende uittreksel vindt de lezer een nieuw voorbeeld van de manier van bewijzen, welke in die gevallen van *helderzien* altijd gebezigd wordt:

Den volgenden avond (Maandag den 14^{den} October) kwam J. niet, zoo als gewoonlijk, op de zitting. Er heerschte groote droefheid in hare woning; want men had berigt ontvangen dat haar neef, de zoon van Mistress A., hare (aangehuwde) tante, die in een tuinhuis, hetwelk aan het einde van onzen tuin stond woonde, tot de bemanning behoorde van een schip, waaromtrent men dien eigen' avond de tijding ontvangen had dat het in de nabijheid van Hull was vergaan. Dit was alles wat er van bekend was, behalve dat de reeder naar Hull gegaan was om nadere berigten in te winnen. J. had om dezelfde reden plan gemaakt om met eene vriendin naar Shields te wandelen; maar de avond was zoo stormachtig, en het was zóó onmogelijk dat er reeds tijding zou wezen, dat zij zich liet overreden om te huis te blijven. *Doch zij was zoo geschokt, dat zij aan het magnetiseren*

niet gedacht had. Den volgenden morgen waren er nog geene berigten ontvangen; den geheelen dag door ontbrak het niet aan losse geruchten, eerst dat de geheele bemanning het leven had verloren, — later dat allen waren gered; maar niets wat waar bleek te zijn. Des namiddags (er waren nog geene berigten aangekomen) maakten wij eene groote wandeling naar eenen anderen kant heen en namen J. mede. Tegen theedrinkentijd kwamen wij terug en nog was er geen berigt; maar Mistress A. was er om naar Shields gegaan, en, wanneer er brieven waren gekomen, zou zij ons het nieuws tegen den avond medebrengen. *Terwijl wij thee dronken, ging J. uit, om eene boodschap te doen* (niemand van de plaats kon toen nog iets van het wrak weten) *en te huis komende, kwam zij terstond bij ons om gemagnetiseerd te worden.* J. geraakte spoedig in slaap, en haar magnetiseur, die wel wist, hoe voordeelig het is den geest op een onderwerp te vestigen, waardoor hij reeds te voren is opgewekt, en dat er ligtelijk ingevingen op gemoedsbewegingen volgen, vroeg haar, toen de slaap diep genoeg was: » kunt gij ons ook iets aangaande het wrak mededeelen? » J. gaf bedaard ten antwoord: » o ja, zij zijn allen gered, maar het schip is vergaan. » Hebben zij zich in hunne boot gered? » Neen, ook die is vergaan. » Hoe dan? » Eene vreemde boot heeft hen opgenomen, hunne eigene boot niet, » Weet gij zeker dat zij allen gered zijn? » Ja, allen die aan boord waren, maar een knaap is verongelukt, ik geloof echter niet dat het mijn neef is. » Gebeurde het ge-

durende de schipbreuk?" » Neen, vóór den storm,"
 » Op welke wijze?" » Door eenen val." » Door de
 luiken of hoe?" » Neen, van den mast, door de
 takels heen." Zij voegde er bij: » *Mijne tante is
 beneden, is bezig met hun alles hieromtrent te ver-
 tellen, en wanneer ik onder kom, zal ik het ver-
 nemen.* (bl. 26.)

Om het geheele vervolg van dit voorval niet woor-
 delijk over te nemen, moge het voldoende zijn te
 melden dat dit alles naauwkeurig uitkwam, zoo
 als J. had opgegeven, die, toen zij uit haren mag-
 netischen slaap gewekt was, niets van de geheele
 zaak scheen te weten. Intusschen was de tante
 reeds vóór het magnetiseren met het berigt van
 Shields teruggekomen; maar men beweerde dat J.
 niets van de zaak had kunnen weten.

Ofschoon wij juist niet beweren dat het hier
 bewezen is dat J. eene bedriegster, en Miss MAR-
 TINEAU hare *dupe* is, zoo leveren toch de bo-
 ven met cursieve letters gedrukte plaatsen bewijs
 en voorbeeld op voor onze stelling ten aanzien der
 geringe bewijskracht van al die getuigenissen. Het
 is noodeloos dit nader aan te toonen, want de
 zwakke punten in dit verhaal zijn in alle beoor-
 deelingen van de brieven van Miss MARTINEAU, die
 wij gelezen hebben, opgemerkt; en nooit hebben
 wij iemand, hij mogt mesmerist zijn of niet, ge-
 sproken, die dezelve had voorbijgezien.

2. Wij keeren nog eens tot het helderzien terug,
 daar wij een geval wenschen te vermelden, waar-
 uit men ziet dat de wezentlijke aard en waarde
 van het helderzien duidelijk aan het licht komen,

wanneer hetzelfde met omzigtigheid en skeptischen zin wordt onderzocht, terwijl het nasporen van dergelijke zaken zonder deze onvermijdelijk tot bijgeloof, dwaling en overdrijving voert. De volgende aanhaling maakt een gedeelte uit van eene mededeeling van Dr. FERGUSON aan den uitgever van de Bathsche courant, en is in het *provincial medical journal*, van den 29sten Januarij 1845, openbaar gemaakt:

Mijnheer! Zaterdag middag den 9^{den} November verzocht de heer STORER de doctoren CARDEW en TUNSTALL, den heer BARRETT en mij, om met hem naar het park der daguerreotype-inrigting te gaan, om er een onomstootelijk bewijs voor het werkelijk bestaan der clair-voyance te zien. Wij begaven er ons heen, en troffen er den heer FREEMANN, den eigenaar der inrigting, benevens Dr. OWENS aan. Men vertoonde ons een klein dun boek, gebonden in eenen buigzamen lederen band, en naar het scheen goed toegemaakt met dunne koordjes, welke er eens in de lengte en driemaal in de breedte, namelijk in het midden en aan de beide einden, om heen gewonden en stevig aangeknoopt waren. Onder den omslag van dit boek was een stuk van een blad uit het intekeningsboek van het park gelegd. Men zeide dat de *clair-voyante*, in den magnetischen toestand (eens terwijl haar gelaat en het boek met eenen dikken shawl bedekt waren, en een andermaal terwijl men haar vergund had zich alleen in eene naburige lichte kamer op te houden) gelezen had. Nog in den magnetischen

toestand schreef zij achtereenvolgens op hetgeen zij instaat was geweest te ontcijferen :

Afschrift van de door de clair-voyante zelve geschrevene opgave van hetgeen zij gelezen had :

tion and of the donations.

6 nullen boven elkander.

6 nullen ; boven aan park Bath.

Afschrift van het blad van hetwelk gelezen moest worden :

Victoria Park, Bath.

Subscriptions and donations.

£vl.	s.	d.
1.	1.	0.
0.	10.	0.
1.	1.	0.
1.	1.	0.
0.	10.	0.
1.	0.	0.

Terwijl wij nog bezig waren met elkander te spreken , ging de heer THOMAS BARRETT met het boek naar eene andere kamer , en riep kort daarop den heer FREEMANN , aan wien hij liet zien , dat hij het koord aan den eenen hoek verschoven en den band van het boek zoo omgebogen had , dat hij volkomen dezelfde woorden , enz. , als het meisje , maar ook niets meer , lezen kon , en dan de koorden weder zoo terug kon schuiven als of er niets verplaatst was geweest. Hetzelfde wees hij de heeren CARDEW en TUNSTALL , alsmede mij aan ; middelerwijl was echter de knoop van het koord losgegaan ; doch dit veranderde niets aan den hoek van den band die omgeslagen was , daar de knoop zich aan den rug van het boek bevond. De heer FREEMANN was overtuigd geweest dat de *clair-voyante* in haren magnetischen slaap in de daad iets boven-

natuurlijks verrigt had, waarom hij vóór onze komst aan Dr. OWENS verklaard had, dat hij het van zijnen plicht rekende, de daadzaak, zoo als hij die toen geloofde, aan alle geneesheeren van zijne kennis mede te deelen. Met de andere heeren verliet ik de inrigting, maar eenige oogenblikken later keerden wij terug, om den heer FREEMANN te verzoeken, ons met het boek te vergezellen, ten einde het in dit geval gepleegde bedrog bekend te maken, daar wij ons verplicht rekenden de ontdekking daarvan voor het publiek te brengen. Terstond was hij bereid aan ons verlangen te voldoen, en zeide dat hij, na ons vertrek reeds aan Dr. OWENS te kennen had gegeven, het bedrog, nu hij er van overtuigd was, bekend te willen maken.

4. Wij kunnen hier de opmerking niet achterwege houden, dat de mesmeristen, (eene inderdaad algemeen praktijk) zoo uiterst geneigd zijn, om hunne clair-voyants door de bladeren van een boek heen te laten lezen, maar hun zoo ongaarne vergunnen te lezen door gezegelde brieven of dozen. Oppervlakkig zou men zeggen dat de moeilijkheden in de beide gevallen volkomen dezelfde waren. De eenige verklaring die mogelijk is, bestaat daarin dat het boek zoo veel en zulke gemakkelijke gelegenheid tot bedrog geeft, terwijl dozen en brieven hetzelfde verhinderen. Bij de proeven met ALEXIS, welke Dr. FORBES heeft bijgevoond, is het bewezen, dat de jongeling de ruimste gelegenheid had, om *al de woorden, welke hij las, te zien*, zonder dat er zich iets tusschen beiden

bevond; en in sommige van die gevallen is het even zeker dat hij dezelve *op die wijze* las.

Bij de keuze onzer voorbeelden voor het analytisch onderzoek, om het bestaan van de *minst ongelooftelijke* verschijnselen van het helderzien te bewijzen, hebben wij met naauwgezetheid daarop gelet, dat zij de overige gevallen naar eisch vertegenwoordigden; en, doen zij dit, hebben wij dan geen regt om te beweren, dat de gronden voor deszelfs werkelijkheid niet volkomen zijn, noch ook boven verdenking liggen, dat zij mitsdien als *bewijs* uiterst gebrekkig zijn en volstrekt niet beantwoorden aan derzelve doel? Hiermede willen wij niet zeggen dat de zaak zelve onmogelijk is. Deze uitdrukking toch kan slechts in een zeer beperkt gebied van wetenschap toegelaten worden. Maar wij houden staande, dat wij, met zulke tegenbewijzen voor ons, genoodzaakt zijn om, wanneer wij alle echte beginselen van wijsbegeerte niet prijs willen geven, geloof te weigeren aan elke getuigenis omtrent soortgelijke zaken, welke dezelfde proef niet heeft doorgestaan. En hierbij mogen wij niet nalaten te doen opmerken, hoe wenschelijk het ware dat deze grondstelling meer algemeen, maar voornamelijk door mannen van wetenschap, bij de tegenwoordig zoo dikwerf voorkomende redetwisten over het mesmerisme wierd in acht genomen. In ieder gezelschap treft men lieden van beschaving, gezond verstand en goede trouw aan, welke beweren die bovennatuurlijke verschijnselen met hunne eigene oogen te hebben gezien, en onder omstan-

digheden, waar bedrog of dwaling hun ten eene-male onmogelijk toeschenen. Het valt hard, aan zulke verklaringen te twijfelen. Maar wanneer wij bij het verder navragen dier regtgeloovigen, hetgeen wij nooit achterwege laten, vinden, dat in niet één geval alle maatregelen getroffen waren om vergissing onmogelijk te maken, en wanneer wij bedenken dat al de boven vermelde gevallen, en vele anderen van gelijke waarde, vóór de ontdekking van het bedrog, door getuigenissen van denzelfden aard en dezelfde geloofwaardigheid bevestigd waren, dan zijn wij verplicht, te volharden in onzen twijfel, en deze kan alleen hun onverstandig en onwysgeerig toeschijnen, die het onderwerp niet aan alle kanten hebben onderzocht of met de bijzonderheden van deszelfs geschiedenis onbekend zijn.

In het eerste gedeelte van ons verloop hebben wij als grondbeginsel voor onze onderzoekingen gesteld, dat eene nieuwe beschouwingswijze, die schijnbaar in strijd is met alle heerschende begrippen en met de bestaande ondervinding, en welker daadzaken voor het wijsgeerig onderzoek ontoegankelijk zijn, niet kan worden aangenomen, ten ware de getuigenissen voor dezelve in alle opzigten zoo afdoenend zijn, dat zij volstrekt niet kunnen ontzenuwd worden; dat, wanneer eene gebeurtenis, of eene reeks van voorvallen met bekende daadzaken en wetten in overeenstemming kan gebragt worden, de gevolgtrekkingen van eenen anderen aard, voorloopig ten minste, niet voor overtuigend kunnen doorgaan. Met andere woorden, wij zijn van mee-

ning, dat het onwilsgeerig is, voor ongewone verschijnselen naar *verborgene* oorzaken te zoeken, wanneer er *openbare* voor de hand liggen. Dezen regel zullen wij ook in toepassing brengen bij de verdere beschouwing van de gewaande daadzaken der *clair-voyance*, wanneer wij zullen trachten eene rationele verklaring van sommige der verschijnselen te geven, in welke onzes bedunkens de oorsprong dier dwaze verbeeldingen ligt; daarvoor ten minste houden wij ze voor het tegenwoordige.

§ IV. *Waarschijnlijke oorsprong van het begrip van helderzien.*

Hoe veel overdrijving en bedrog de daadzaken van het mesmerisme ook moge aankleven, zoo is het toch gemakkelijk na te gaan, dat het eerste denkbeeld van *clair-voyance* aan de verkeerde uitlegging van sommige van tijd tot tijd in het slaapwandelende voorkomende verschijnselen zijn ontstaan te danken heeft; zoo als trouwens elke vervalsching of overdrijving iets wezentlijks en waars als grondslag vooronderstelt. Hoe ware het anders ook mogelijk dat zoovele mannen van erkende eerlijkheid en kunde, in verschillende landen, gedurende eene geheele reeks van jaren niet opgehouden hebben, gevallen van helderzien, inzichtzien en vooruitzien openbaar te maken? Is het niet waarschijnlijk dat er *iets* bestaat, hetwelk de buitenste omtrekken geleverd heeft, en dat zij door de verbeelding zijn uitgewerkt en gekleurd? Aan de uiteenzetting dezer moeilijkheid zullen wij de eerst-

volgende bladzijden toewijden; men gelieve echter te bedenken, dat onze beschouwingswijze niets meer dan eene hypothese is, die echter misschien den sleutel geeft voor de ware erkenenis der zaak; en dat onze opmerkingen grootendeels voor hen moeten dienen, die in de gelegenheid zijn, om hare waarde door eigen onderzoek der daadzaken te beslissen.

1. In de eerste plaats zullen wij onderzoeken, welke omstandigheden het denkbeeld hebben kunnen doen ontstaan, dat de slaapwandelaars somwijlen op eene andere wijze dan met de gewone zintuigen zien. Misschien ligt de oorsprong van hetzelfde daarin, dat de gevoeligheid van het netvlies in sommige gevallen zoo zeer verhoogd is, dat de lijder zien kan in een betrekkelijk duister, waarin het hem in den normalen toestand onmogelijk wezen zou, duidelijk te zien. In een van de volgens GASSENDI vermelde gevallen van natuurlijk slaapwandelen, vond de slaapwandelende zijnen weg gemakkelijk in den donkeren nacht, maar was, toen hij gedurende eene dezer nachtwandelingen wakker was geworden, genoodzaakt om, daar hij niet genoeg zien kon, zijnen terugkeer tot het aanbreken van den dag uit te stellen. Deze verklaring zou in overeenstemming zijn met de wetten van het antagonismus in het levende ligchaam; want daar de meeste zinnen in het slaapwaken zich in eenen staat van volstrekte werkeloosheid bevinden, zoo ware het niet ongerijmd te vooronderstellen, dat de levenskracht zich onder die omstandigheden in het zintuig des gezichts opeenhoopte. Van die mee-

ning was ook Dr. MASON GOOD, zoo als blijkt uit de volgende opmerkingen, voorkomende in eene aantekening zijner vertaling van LUCRETIVS :

» De somnambule of slaapwandelaar zal met het volkomenste gemak en zonder het allerminste gevaar zijnen weg kunnen vinden, waar de gang van zijnen droom hem voert. Hij zal even helder, ja misschien nog duidelijker zien, dan wanneer hij geheel wakker was; en wat betreft de volslagene uitputting en de dien ten gevolge vermeerderde onwerkdadigheid der overige organen, zoo spreekt het van zelf, dat de vermeerderde behoefte aan levenskracht, welke de onmiddellijk ingespannene zintuigen en spieren uit den gemeenen voorraad tot hun onderhoud vorderen, alle andere zinnen in eenen dieperen slaap of werkeloosheid moet brengen dan anders het geval is. Uit dien hoofde zullen zijne ooren niet worden getroffen door klanken, die hem anders zouden doen ontwaken; hij zal ongevoelig zijn niet slechts voor eenvoudige aanraking, maar zelfs voor eene krachtige schudding zijner leden, ja zelfs kan het hem gebeuren hevig te hoesten, zonder dat hij uit zijnen droom ontwaakt. Wanneer hij het oogmerk zijner nasporing bereikt heeft, zal hij zelfs over de gevaarlijkste afgronden veilig terugkeeren, omdat hij dezelve duidelijk ziet.» (Deel II. bl. 141.)

Wij zien niet voorbij dat er andere verklaringen gegeven zijn van de gemakkelijke waarmede slaapwandelaars sommige handelingen in het donker volvoeren, en moge de ultramesmerist beweren, dat dit ontstaat uit de natuurlijke ontwikkeling

van het helderzien, zoo nemen wij de verklaring aan, die ons de eenvoudigste oplossing der moeilijkheid schijnt te geven, namelijk verhooging van den gezigtszin, welke verklaring niet slechts haar oogmerk volkomen bereikt, maar ook door de ervaring van alle tijden en de algemeene analogie beaamd wordt.

Wij gelooven, dat zulk helderzien zich somwijlen ook in andere ziekten dan in het slaapwandelen ontwikkelt. In het jaar 1812 heeft Dr. JAMES CURRY, geneesheer van het St. Veitsgasthuis, de geschiedenis van eene hem zelve overkomene tuschenpozende oogziekte aan het genootschap voor genees- en heekunde te Londen medegedeeld; zij komt voor in het derde deel der verhandelingen van dat genootschap en wij ontleenen er het volgende uittreksel van:

» Het netvlies werd zoo uiterst gevoelig, dat ik niet den geringsten lichtstraal verdragen kon, en in eene kamer, die zoo volkomen duister was dat anderen er hunnen weg al tastende moesten zoeken, wanneer zij zich niet tegen de stoelen en tafels wilden stooten, kon ik ieder stuk huisraad onderscheiden" (bl. 352).

Zou het nu niet mogelijk zijn, dat zulk eene verhoogde werking van het gezigt zich somwijlen in het kunstmatig, of mesmerisch slaapwandelen ontwikkelde? En wanneer dit waar is, is het dan niet te begrijpen, dat men daardoor tot het denkbeeld van clair-voyance is geraakt?

2. Thans zullen wij overgaan tot de beschouwing van den oorsprong van het geloof aan het *vergezigt*,

dat is de gave om in den toestand van slaapwandelen op eene andere wijze dan langs den gewonen weg door de zintuigen , kennis van de buitenwereld te verkrijgen. Men verhaalt, dat de slaapwandelaar, bij wien deze kracht in hooge mate ontwikkeld is, onder anderen talen spreekt en verstaat, welke hij nooit heeft geleerd, en kennis aan den dag legt van wetenschappen en bijzondere omstandigheden, aangaande welke hij wakker zijnde, niets wist of nooit iets geweten had. Even als bij het helderzien gaan wij van het denkbeeld uit, dat er ook hier een wezentlijke grondslag bestaat, die door misverstand het oorspronkelijk denkbeeld heeft aan de hand gedaan, waarop eene zoo zonderlinge leer zich ontwikkeld heeft. Zij die ooit in de gelegenheid komen een befaamd geval van verrezien gade te slaan, mogen zich de volgende opmerkingen en toelichtingen ten nutte maken, welke hun welligt tot leiddraad voor eene ware verklaring der zaak kunnen verstrekken. De onderhavige mesmerische opvatting heeft, wanneer wij ons niet bedriegen, haren oorsprong in het bekende zielkundige verschijnsel, dat zich niet slechts in het slaapwandelen maar ook in gewone droomen vertoont, en door Dr. ABERCROMBIE beschreven is: »als het wederopkomen van oude aaneenschakelingen van denkbeelden, die geheel uit den geest waren verdwenen en vergeten schenen te zijn.” Wij zullen met een paar voorbeelden onze meening eenigzins trachten op te helderen. Ons viel het lot te beurt het aangenaamste gedeelte onzer kinderjaren bij eenen geliefden bloedverwant door te brengen, welken wij omstreeks ons dertien-

de jaar verloren. De herinnering aan dien gelukkigen tijd is waarlijk aangenaam; maar, wanneer wij wakker zijn, kunnen wij, hoezeer wij er ons best ook toe doen, ons de wezenstrekken van onzen afgestorvenen vriend en derzelver uitdrukking nooit naauwkeurig voor den geest brengen; wij doen dit echter somwijlen in onze droomen, maar het beeld wischt zich bij het ontwaken uit ons geheugen, en blijft er zelden langer dan een paar minuten in. Even zoo geschiedde het, toen wij omstreeks ons zevende jaar in het dorp op school gingen, dat er eens zulk een leven en geraas gemaakt werd, dat de meester, niet wetende wie eigenlijk de strafbare was, alle schoolknaben eenige verzen van het oude Testament van buiten liet leeren. Wij hebben die verzen nooit vergeten. Eenige jaren later evenwel konden wij, wat wij ook deden, het gedeelte der Schrift niet terug vinden waar deze verzen staan. Verscheidene dagen peinsden wij er over en braken er ons hoofd mede, maar het was te vergeefs. Eens echter midden van den nacht werd het vraagstuk in onzen slaap opgelost. Wij droomden van Jeremia met hoofdstuk en verzen er bij, en toen wij wakker werden, zochten wij zonder verwijl het aangeduide hoofdstuk op en vonden tot onze verrassing dat het gezigt ons niet had bedrogen. Er worden nog sterkere voorbeelden dan de aangehaalde verhaald. Dr. ABERGROMBIE heeft in zijn werk over de verstandelijke vermogens het volgende medegedeeld, hetwelk een bijzonderen vriend van hem gebeurd was, en op hetwelk

men tot in de kleinste bijzonderheden vertrouwen kan.

» De heer van wien hij spreekt, was werkzaam in een der voornaamste wisselkantoren te Glasgow, en was juist aan de kassiers-tafel bezig, toen iemand binnen kwam, die de betaling van eene som van zes pond verzocht. Er stonden nog eenige menschen te wachten, die natuurlijk vóór dezen aan de beurt waren om geholpen te worden; maar de man was uiterst ongeduldig en gaf dit op eene zeer luidruchtige wijze te kennen; daar hij bovendien buitengewoon sterk stamelde, werd hij zoo lastig, dat een ander heer mijnen vriend verzocht hem zijn geld toch maar te betalen, om ontslagen van hem te geraken. Deze voldeed dan ook aan dit verzoek, maar daar hij genoodzaakt was hem voor zijne beurt te helpen, werd hij zeer ongeduldig, doch weldra dacht hij aan de geheele zaak niet meer. Bij het einde van het jaar, acht of negen maanden later, kon de balans van het kantoor niet naar behooren opgemaakt worden, dewijl er een deficit van zes pond bestond. Eenige dagen en nachten waren besteed om de dwaling te ontdekken, maar zonder enig gevolg, waarna mijn vriend uiterst vermoeid naar huis ging en zich te bed begaf. Hij droomde dat hij op zijne plaats in het kantoor was, en het geheele voorval met den stamelaar, zoo als wij het zoo even verhaald hebben, kwam hem met al deszelfs bijzonderheden voor den geest. Hij ontwaakte onder den indruk, dat zijn droom hem tot de ontdekking zou leiden van hetgeen waarnaar hij met zooveel

inspanning had gezocht; en bij nader onderzoek bleek, dat men vergeten had de op de zoo even vermelde wijze aan dien persoon betaalde gelden in het kassa-boek aan te teekenen, en dit met de dwaling in de balans naauwkeurig uitkwam."

Wanneer onze ruimte het toeliet of het onderwerp het behoefde, konden wij talloze voorbeelden aanhalen van menschen, die in ijlhoofdigheid, in den droom of slaapwandelen, eene menigte zaken volbragten, welke zij in den natuurlijken toestand te vergeefs beproefden, — die langverlorene denkbelden en rijen van voorstellingen terug kregen en verbeterden, — talen, die zij in hunne kinderjaren geleerd maar ten eenemale vergeten hadden, op nieuw spraken. In sommige vormen van krankzinnigheid worden enkele geestvermogens somtijds bijzonder krachtig en levendig, ten voorbeelde waarvan strekken kan het verhaal, door eenen zieke van Dr. WILLIS, na zijn herstel, gegeven. Wij ontleenen de volgende aanhaling van hetzelfde aan *de wijsbegeerte der verschijningen* van Dr. HIBBERT, een allezins voortreffelijk en belangrijk boek:

„Ik wachtte," zoo verhaalde de patient na zijne genezing, „de komst van den paroxysmus met ongeduld af, want gedurende denzelfden smaakte ik eene hooge mate van genoegen. Hij duurde tien tot twaalf uren. Alles scheen mij gemakkelijk toe, en in theorie noch praktijk ondervond ik de geringste moeilijkheid. Mijn geheugen werd eensklaps buitengewoon sterk. Geheele stukken uit Latijnsche schrijvers kwamen mij op nieuw voor den geest; en ofschoon het mij anders zeer moei-

jelijk viel rijmwoorden te vinden, kon ik dan even gemakkelijk in verzen als in proza schrijven."

Al die zaken kunnen onzes erachtens tot één en hetzelfde beginsel teruggebracht worden, — namelijk ziekelijke opgewektheid van een of meerder der vermogens, welke in vele gevallen door de onwerkdadigheid van andere wordt in evenwigt gebracht; een beginsel, hetwelk in volkomene overeenstemming is met de analogie en met de aangenomene wetten van physiologie en zielkunde, in zoo verre zij ons bekend zijn.

De vraag kan voorkomen, in hoeverre het vermogen van sommige magnetische slaapwandelaars, om vragen te beantwoorden, welke hun in talen, die zij niet kennen, worden gedaan, wanneer namelijk de daadzaak door onverwerpelijke getuigen genoegzaam bevestigd wordt, als mogelijk en verklaarbaar volgens hetzelfde algemeene beginsel kan aangenomen worden; en ofschoon wij erkennen, dat deze vooronderstelling niet op zulke vaste gronden berust als de voorgaande, zoo geven wij in bedenking, of de bedoelde gave in het slaapwandelen misschien niet ontstaat uit eene verhooging van dat vermogen, hetwelk een ieder in zekere mate bezit en waardoor men uit de natuurlijke taal der gebaren en uitdrukking met eens anders gedachten en gewaarwordingen bekend wordt; kortom, dat het begrijpen, in het vooronderstelde geval, niet zoozeer aan de gesprokene woorden dan aan den toon die hen vergezelt, moet toegeschreven worden.

3. Het zij ons vergund, nog kortelijk iets over

het *voorzeggen* in het midden te brengen , om te doen zien , hoe onzes erachtens eene verstandige beoordeeling van hetzelfde behoort te geschieden. En dan vragen wij in de eerste plaats , of slaapwandelers wel ooit iets hoegenaamd schijnen te *voorzeggen*? In hetgeen wij zoowel over het van zelf ontstaan als over het kunstmatig opgewekt slaapwandelen gelezen hebben , hebben wij onderscheidene naar allen schijn goed gewaarborgde gevallen aangetroffen , waar de lijders in dien toestand vooraf den dag en het uur hebben bekend gemaakt , op welke de epileptische of hysterische toevallen zouden plaats vinden. Om redenen echter , welke wij straks nader zullen uiteenzetten , zijn wij van gevoelen , dat hier geen *vooruitzien* maar *vooruitbepaling* (*preordination*) bestond ; dat wil zeggen , dat wij in die gevallen het gezigt niet voor eene profetie van het ophanden zijnde toeval , maar voor de oorzaak van deszelfs ontstaan houden. Voorzeggingen of droomen van den ophanden zijnden dood hebben niet zelden zulk eenen diepen indruk in den geest van hen , wien dezelve te beurt gevallen waren achtergelaten , dat de voorzegging vervuld werd. Ja zelfs zijn er gevallen te boek gesteld , dat menschen in de uiterste hevigheid van hunnen zielsangst reeds voor het bepaalde tijdstip stierven. Iemand , wien eene dringende bezigheid vroeg in den morgen wacht , zal geheel tegen zijne gewoonte op het bepaalde uur wakker zijn. In al die voorvallen is , naar onze wijze van zien , de uitkomst niet zoo zeer voorzien als vooruit bepaald , en in diezelfde orde rangschikken wij de gevallen

van voorzegging die verhaald worden, wanneer zij namelijk inderdaad hebben plaats gehad. Men werpt ons misschien tegen, dat, wanneer de voorzegging in eenen staat van slaapwandelen plaats vindt, de zieke in zijnen gewonen toestand geene kennis draagt van het te verwachten toeval, noch zich de voorzegging herinnert. Dienaangaande gelieve men echter de algemeen bekende daadzaak in aanmerking te nemen, dat de slaapwandelaars ofschoon hun dikwerf al hetgeen zij in hunnen slaapwandelenden toestand bedreven of gedacht hebben, vergeten is, zich nogtans dikwijls dat alles herinneren, en het zich als eenen droom voorstellen, zoo als het slaapwandelen ongetwijfeld niets anders is dan eene wijziging van het gewone droomen. Tot voorbeeld hiervan kan het onderstaande door Dr. PRICHARD van NORSTIUS overgenomen geval dienen:

» Een jong edelman in het kasteel van Brenstein, die met zijne broeders in één vertrek sliep, stond in zijnen slaap op, wierp zijnen mantel om, opende het venster, en klom met behulp van een touw op het dak van het huis. Daar zag men hem een kraaijennest vernielen en de jonge vogels in zijnen mantel wikkelen. Hij keerde terug naar zijne kamer, en ging na zijnen mantel met de vogels er in naast zich te hebben nedergelegd naar bed. Toen hij des morgens wakker was geworden, verhaalde hij het voorval als of hij het gedroomd had, en was niet weinig verwonderd, toen men hem op het dak van het kasteel de overblijfsels van het nest en de in zijnen mantel verborgene kraaijen liet zien.»

Soortgelijke gevallen treft men ook aan in de werken der schrijvers over kunstmatig voortgebragt of magnetisch slaapwandelen, en Dr. PASSAVANT deelt, zoo als wij boven gezien hebben (blz. 56.) een geval mede, waarin » het van haren wil afhing zich bij het ontwaken die innerlijke waarneming *al of niet te herinneren.*” Intusschen valt het niet te ontkennen, dat de slaapwandelaars zelve volstrekt niet schijnen te weten, dat zij een ophanden zijnde toeval voorzegt hebben. Hierbij moge de lezer echter bedenken, dat, wanneer men met hysterische zieken te doen heeft, men altijd op bedrog moet bedacht zijn; en is er iets uit te denken, wat beter in staat ware deze eigendommelijkheid in het leven te roepen, dan de hoop om in den reuk van profetie te geraken? De tegenwerping dat vrees of vooruitbepaling geen toeval zullen doen ontstaan, zal bij geneeskundigen niet ligt bijval vinden. Dr. COPLAND zegt: » Nooit heb ik betwijfeld dat die toevallen dikwijls naar willekeur worden voortgebragt, even als men tranen kan storten door zich sommige gewaarwordingen, gemoedsaandoeningen of omstandigheden te herinneren of er aan te denken;” en voegt er bij: » ik heb gevallen bijgevoond, die mij van de werkelijkheid daarvan hebben overtuigd.” Op grond van het verhandelde herhalen wij diensvolgens onze stelling, dat wanneer er ooit *voorzegging* bij slaapwandelaars voorkomt, het vooruitbepaling is.

Wij zullen, daar wij in de onmogelijkheid verkeeren, om dienaangaande daadzaken aan te voeren niet treden in eene beschouwing van de wij-

zé op welke andere magnetische wonderen ontsluit-
 jerd kunnen worden, wij bedoelen de hoogere
 verschijnselen van het helderzien, bij voorbeeld de
 onmiddellijke kennis van ver verwijderde en lang
 verledene voorvallen, van den ziels- en lichaams-
 toestand van menschen, die zich op verren afstand
 bevinden, van hetgeen er in de sterren gebeurt,
 en soortgelijke dingen meer; want er is niet veel
 meer van te zeggen dan dat zij ongeloofelijk zijn.
 Of men derzelver mogelijkheid al dan niet aanne-
 men wil, is eene andere vraag; maar, zonder
 eenige gevolgtrekking uit den zonderlingen en on-
 gerijmden aard der verhalen zelve af te leiden,
 beweren wij dat de bewijzen, op welke zij berus-
 ten, alle regtmatige eischen volstrekt onbevredigd
 laten, eene omstandigheid welke wij wanneer ons
 bestek het toeliet, gemakkelijk zouden kunnen be-
 wijzen.

4. Het komt ons niet ondoelmatig voor, hier
 een zwak en kwetsbaar punt der ultramesmeristen
 te doen opmerken, hetwelk daarin bestaat, dat zij
 beginnen met iets te beweren, dat sommige on-
 gewone voorvallen, welker mogelijkheid echter des
 noods kan aangenomen worden, op het eerste ge-
 zigt volkomen schijnt te bewijzen; doch nu met
 dezelfde gronden voor den dag komen, ten bewijze
 van hetgeen niemand, buiten hen, anders dan als
 een wonder zou kunnen aannemen. Tot ophelde-
 ring van onze meening moge het volgende voor-
 beeld strekken, hetwelk wij ontleenen van het op-
 stel van Dr. ELLIOTSON over ALEXIS in den *Zoist* voor
 Januarij 1845. » Een heer was door eenen hond

gebeten; aan niemand ter wereld was er ooit iets van gezegd; de wond was lang geleden genezen, en er was niets dan een likteeken over. Toen die heer ALEXIS bezocht, zag deze het likteeken, ofschoon het door de kleederen bedekt was, en verklaarde dat daar eene wond was geweest. Wij willen de geloofwaardigheid, ten minste de mogelijkheid van het geval tot dusverre voor eenen oogenblik aannemen; maar de geschiedenis gaat nog verder, want ALEXIS wordt gevraagd op welke wijze de wond was ontstaan, waarop hij de geheele geschiedenis, ofschoon zij jaren lang geleden was, in al hare bijzonderheden bekend maakt! »Wanneer zij niet door eenen kogel, sabel of bajonet veroorzaakt werd, hoe geschiedde de verwonding dan?» Eene lange, zeer lange pauze. Eindelijk schijnt er eensklaps licht in hem op te komen. Hij begint op eenen zachten toon, alsof hij tot zich zelve spreekt: »o, ik zie het; ja, gij stijgt af van uw paard; gij opent de plaatsdeur; het huis is zoo en zoo; gij loopt over de plaats heen; gij gaat naar de schel om er aan te trekken (nu geraakt hij in eenen staat van volkomene opgewektheid); o, daar is het. *Het* komt springende en blaffende op u aan; *het* heeft die en die kleur; *het* springt op u toe; *het* pakt u aan; *het* bijt u hier; daarbij wijst hij op de heup en bootst den hond in al zijne bewegingen na; »het is, het is,» (nu is hij of door de levendige voorstelling zoo opgewonden, dat hij geene woorden kan vinden, of hij ziet niet helder, doch brengt ten laatste uit:) het is een groote hond!» (bl. 495).

Zoo is het nu overal in de zaak van het helderzien ; de getuigenissen ten gunste der ongerijmdste verhalen zijn even volledig, stellig en talrijk als voor die, welke de grenzen der mogelijkheid niet te buiten gaan. Beneemt deze omstandigheid aan die getuigenissen niet veel van de waarde, welke men anders aan sommige derzelve hechten zou?

a. Intusschen brengt het menigeen inderdaad in verlegenheid dat lieden van erkende bekwaamheid en wetenschappelijken zin, het werkelijk bestaan van het helderziende slaapwandelen, in weerwil van dat alles, blijven voorstaan, en nu ontstaat de vraag: kan hetzelfde dan toch eigenlijk anders dan waar wezen? en zijn het niet mannen van helder doorzicht en eerlijkheid, die hetzelfde verklaren gezien te hebben? Er valt niet aan te twijfelen dat dit eene zwaarigheid is, maar zij is niet moeilijk uit den weg te ruimen. Namelijk bestaan er, zoo als CABANIS teregt opmerkt dwalingen, waartoe alleen menschen van talent in staat zijn. De reden hiervan ligt waarschijnlijk in de levendigheid der verbeelding, welke aan zulke lieden van eene hooge geestontwikkeling eigen is. Geestdrift, met de zucht om het nieuwe te zoeken en te kennen, vervoert hen tot voorbarige gevolgtrekkingen, welke zij met te meer hardnekkigheid vasthouden, daar zij er de bron van wonderen en van genoeg in vinden. De zucht naar het wonderbare heeft overigens ten allen tijde dwaasheden zonder tal in het aanzijn geroepen; dwaasheden, welke zich niet tot enkele klassen der maatschappij bepaalden. Niet zelden waren het slechts opvattingen van bekwaame, ijverige en

verbeeldingrijke geesten, welke de groote menigte voor wezentlijkheid aannam. De ouden hadden hunne godspraken en wigchelaars, aan welke sommige van hunne wijzen zelfs vertrouwen schonken. In latere tijden heeft men het geloof aan tooverij niet slechts bij onbeschaafden of ongeletterden, maar bij de geleerdste en uitstekendste mannen zien bestaan, waaronder het genoeg zij Sir MATTHEW HALE te noemen. Het geloof aan het *tweede gezigt* van Schotland heerschte weleer in een groot gedeelte des lands, en deszelfs werkelijk bestaan werd door menschen aangenomen, wier oordeel ten aanzien der meeste andere zaken geëerbiedigd werd en nog ten huidige dage van gezag is. Zoodanig was niemand minder dan Dr. SAMUEL JOHNSON. Onnoemelijk was voorheen het aantal van hen, die de wonderkracht der koninklijke aanraking getuigden. Welnu, wij houden openlijk staande, dat in onzen tijd de gave van het helderzien niet beter bewezen is dan weleer de kracht der koninklijke aanraking... of het rijden door de lucht op eenen bezemsteel! Deze zaken zijn allen in oneer geraakt: en vanwaar komt het? Eenvoudig omdat er uithoofde van derzelver schijnbare bovennatuurlijkheid eene *buitengewone* mate van bewijskracht voor gevorderd wordt en men deze geenszins in dezelve aantreft; de *gewone* geloofwaardigheid nogtans ontbreekt haar in geen en deele; want even geldig als het gezag van ELLIOTSON en TOWNSHEND tegenwoordig is, was in die tijden dat van HALE voor de tooverij en dat van WISEMAN voor de koninklijke aanraking. Waarom zouden wij

dan, wanneer wij dat van de eerstgenoemden aannemen, niet ook dat der laatstgenoemden erkennen? Wel is waar is het mode, om de negentiende eeuw op te hemelen over hare afschudding van het dwaze juk des bijgeloofs; maar onzes bedunkens verdient onze meerderheid te dien aanzien den roem niet, die er van gemeld wordt, en wij zijn van gevoelen, dat ofschoon de voorwerpen dezelfde niet meer zijn, de neiging nog weinig veranderd is:

Der kleine Gott der Welt bleibt stets von gleichem Schlag,
Und ist so wunderlich als wie am ersten Tag. *Faust.*

b. Omtrent die hooggeroemde meerderheid willen wij de geschiedenis van tijden, die nog niet verre buiten den gezigteinder liggen; benevens die van de dagen in welke wij zelve leven raadplegen. Zie hier eene korte kronijk van de heksenprocessen en derzelver uitkomsten in het laatst tiental jaren der zeventiende eeuw, zoo als zij met alle namen en omstandigheden naar waarheid wordt opgegeven in Dr. MURCHINSON'S *history of witchcraft*.

1691. Drie vrouwen wegens hekserij in hechtenis genomen; eene derzelve in de gevangenis gestorven, twee terecht gestaan en vrij gesproken. Onderscheidene aan de zwemproef onderworpen, waarbij eenige verdrinken.

1692. Te Salem in Nieuw-Engeland negentien opgehangen; eene ter dood gepijnigd; acht daarenboven veroordeeld; vijftig bekennen heksen te zijn en bekomen genade; honderd en vijftig in de gevangenis.

1693. Twee vrouwen te Suffolk gevangen gezet; eene derzelve in de gevangenis gestorven, de andere na de proef vrijgesproken.

1694. Eene vrouw te Ipswich na onderzoek vrijgesproken.

1695. Eene vrouw te Launceston na onderzoek vrijgesproken.

1696. Eene vrouw te Exter van wege het be-
tooveren van kinderen aan de proef onderworpen.
*De moeder der kinderen verklaarde dat een derzelve
regtop tegen eenen glad gepleisterden muur was op-
geloopen, tot dat deszelfs voeten negen voet hoog van
den grond verwijderd waren. In weerwil van dit
bewijs, en van de door getuigen bevestigde daad-
zaak, dat zij eenen tepel op den schouder droeg,
die door eene padde werd gezogen, werd de vrouw
vrijgesproken.*

1697. In het graafschap Renfrew in Schotland
werden ongeveer acht en twintig menschen door een
meisje van elf jaren beschuldigd. Een oude man
stierf in de gevangenis; een ander werd in den ker-
ker opgehangen gevonden. Vijf derzelve redden zich
door bekentenis, en op de verklaring van dezen
werden er zeven ter dood gebracht.

1698. In de oude Bailey werd eene vrouw,
die beweerde bezeten te zijn, aan de proef onder-
worpen en aan de kaak gesteld. Nog elf anderen
hebben terechtstaan doch zijn vrijgesproken.

1700. Eene vrouw te Guildford na onderzoek
vrijgesproken.

Ja, nog naauwelijks honderd jaren geleden, in
1716, in de roemrijkste dagen van Englands let-

terkunde, in de dagen van ADDISON en POPE, werden eene vrouw en hare dochter (die negen jaren oud was) te Huntingdon opgehangen, omdat zij hare zielen aan den duivel hadden verkocht! (Men zie den herdruk der *heksenproeven* in 1764, bl. 28.)

BARRINGTON berekent, in zijne aantekeningen op het twintigste statuut van HENDRIK *den zesden*, dat het getal der menschen, die in Engeland van wege tooverij zijn ter dood gebragt, *dertig duizend* bedraagt.

c. Het is naauwelijks twintig jaren geleden dat de wegen van Sussex en Hampshire en de overvaartsbooten van Southampton en Portsmouth dagelijks vol van lieden waren, die elkander verdrongen, om op het eiland Wight door de *aanraking* van een' gemeen' matroos te worden genezen!

In een door eenen Pair van Engeland in 1841 uitgegeven boekwerk (1), vinden wij wonderen vermeld, welke toenmaals zouden geschied zijn, en door talrijke getuigen zijn bevestigd, die aan de allerverwonderlijkste legenden der middeleeuwen niets toegeven en van welke sommigen lijnregt strijdig zijn met de wetten der natuur. En in dezen zelfden oogenblik laat een Duitsche bisschop plegtige feesten vieren ter eere der ontdekking van het heilige kleed, dat werkelijk door Jezus Christus zou gedragen geweest zijn!

d. Maar hetgeen al die wonderen nog te boven gaat, in 1840 zien wij eenen Engelschen genees-

(1) Letter from the Earl of Shrewsbury descriptive of the *Estatica* and *Addolorata*; London, 1841.

heer en eenen of twee heekundigen instaan voor de werkelijkheid van onmiddellijke ingevingen van den Hemel, die in woorden en daden, bij dag en nacht openlijk aan een arm, onwetend meisje in Sunderland te beurt vallen. Ons bestek laat niet toe, de beschrijving van het geraas, de gezangen, gebeden, schriftuurplaatsen, en wat dies meer zij, over te nemen, die volgens dat verhaal door alle aanwezigen werden gehoord; maar wij zullen een paar voorbeelden aan het verhaal zelf der *daadzaken* van Dr. CLANNY ontleenen, om den lezer te doen zien, wat een *doctor in de geneeskunde* in ons land en in onzen tijd al gelooven kan.

» Bij onze volgende zamenkomst werden wij gemeenzamer met elkander, en ik vroeg haar waarom zij bij hare eerste ontmoeting na haar herstel zoo achterhoudend was geweest. Haar antwoord was alleropmerkelijkst; half fluisterende zeide zij met eene stem als die van een kind: » voor mij waart gij een vreemdeling, want te voren had ik u nooit gezien, en ik zag een' engel achter u staan." Ik maakte van de gelegenheid gebruik om haar te vragen, of zij mij eenige plaatsen uit de Heilige Schrift zou kunnen opgeven, waarin zij terstond bewilligde. Toen ik daarop een stukje schrijfpapier en een potlood uit mijnen zak genomen had, ging zij met de oogen naar omhoog gekeerd voor mij staan, en gaf mij de volgende teksten zoo snel op, dat ik dezelve naauwelijs op kon schrijven.

Psalm LV, 17; *Ps.* XCIX, 2; *Matth.* XXVIII, 15; *I. Corinthen* XV; *II. Corinthen* XIII; *II. Thesalonicensen* II, 14 tot 17; *Hebreëen* II, 15; *II. Ja-*

hannes 4 en 5; Openbaring XXII, 12 tot 18. Eenige dagen later vroeg ik aan MARY JOBSON, hoe het kwam, dat zij zoo spoedig met de teksten in gereedheid was geweest, waarop zij mij te kennen gaf, dat eene stem haar, een half uur vóór mijne komst aan het huis van haren vader, van mijn verzoek verwittigd had, en tevens had bekend gemaakt, dat ik haar eenige schriftuurplaatsen vragen zou. Ik verzocht haar mij te zeggen, wiens stem het geweest was, waarop zij oogenblikkelijk ten antwoord gaf, dat de stem begonnen was met de volgende woorden te zeggen: *Ik ben de weg, en de waarheid en het leven, niemand komt tot den Vader dan door mij.* Ik erkende terstond de woorden van den Verlosser der wereld, zoo als zij in het nieuwe testament bewaard gebleven zijn. Ik vroeg haar of mijn naam haar door eene andere stem bekend was gemaakt, waarop zij antwoordde, dat dit werkelijk zoo was, en wel op twee verschillende tijden, de eerste maal door St. Paulus, de andere door St. Petrus. Ik verzocht MARY JOBSON mij te willen zeggen of zij, zoo als ik uit hare onbewegelijke houding besloten had, de teksten, welke zij mij in dien belangrijken oogenblik had opgegeven, in de lucht las? Zij antwoordde, dat eene gedaante in wit gewaad met een eenigzins somber voorkomen voor haar had gestaan, en haar de teksten zorgvuldig had voorgezegd, terwijl ik dezelve opschreef. Ik behoef hier wel niet bij te voegen, dat het mij niet vergund was, de gedaante te zien of hare woorden te hooren. — Ik mag niet met stilzwijgen voorbijgaan, dat, toen

MARY JOBSON korten tijd daarna hare gezondheid had terugbekomen, hare moeder mij de figuren van de zon en maan op de zoldering der kamer liet zien, in welke haar kind zoo vele weken ter neder had gelegen; en ofschoon haar man, in zijn ongelooft, over die figuren heen gewit had, waren zij toch nog zeer duidelijk gebleven, en schenen mij toe in derzelve omtrekken zeer naauwkeurig te zijn... Wanneer iemand waagt te zeggen, dat onligchamelijke geesten niets met ons kunnen te doen hebben, en dat zij zich niet in menschelijke zaken mengen, zoo verklaar ik onbewimpeld, dat hij als een zinnelooze spreekt, en de zaak strijdig met het gezond verstand behandelt." (1)

Bij het lezen van deze en andere verhalen van bovennatuurlijke bezoeken aan menschen en van het bezitten van bovenmenschelijke vermogens door menschen, is het onmogelijk eene opmerkelijke omstandigheid voorbij te zien, welke men overal aantreft, namelijk de droevige onbeduidendheid van den afloop bij den ophef van het begin. Nooit verdient de armzalige knoop door de vingers des Gods ontwikkeld te worden en hetgeen voor den dag komt, wanneer de bergen baren, is niets dan eene belagchelijke muis. — De duivel verschijnt... en ziet! eene arme, halfdoode, oude vrouw verkoopt hare ziel voor wat melk ter waarde van eenen stuiver of voor eenen ongemakkelijken rid op eenen bezem-

(1) A faithful Record of the miraculous case of MARY JOBSON. By W. REID CLANNY, M. D. F. R. S. E. M. R. I. A., &c. Second edition. Newcastle-upon-Tyne, 1841.

steel. De heiligen en de engelen, ja zelfs de hoogere magten komen van den hemel neder tot den zieke van Dr. CLANNY . . . , om wat te doen? om een paar malen aan eene deur te tikken, — een stukje bordpapier op een schoorsteenmantel te verplaatsen, — figuren van de zon en maan tegen eene vuile zoldering te krabben, — of ten hoogste onbegrijpelijke liederen te zingen. Op diezelfde wijze handelen onze *clair-voyantes*; want in plaats van voor altijd, zoo als zij gemakkelijk konden doen, alle onzekere en moeilijke punten in de sterrekunde, geologie, scheikunde en physiologie te beslissen; in plaats van de geheimen der kabinetten van koningen en ministers te openbaren en daardoor hun land van voordeel te zijn, of het fortuin van zich zelve en hunne meesters te maken, door ROTHSCHILD of MOZES en ZOON in den aankoop van effecten of aandeelen op spoorwegen te voorkomen; ja, in plaats van zelfs niet meer te doen dan, zoo als de waarzeggers met hunne wigchelroeden, de plaats van eene goede waterbron of van eene voordeelige tin- of kopermijn aan te wijzen, scheept dat verwenschte volk ons af met wonderen, zoo als het tellen der schilderijen in onze eetkamers, het beschrijven der kleur van slaapmutsen en nachtjaponnen, het verkeerd spellen van woorden in gekreukte brieven of op gouden ringen in juwelierskasten, . . . en duizende dingen meer van even groot aanbelaug en die wij te voren allen reeds kenden. Nimmer hebben wij eene aanneemlijke verklaring van die verkeerdheid der zieners gehoord. Maar

op zich zelve is zij reeds voldoende, om hunne beste vrienden allen omgang met hen te doen afbreken. Hoe dit echter ook zij, wij zijn vast besloten, om, wanneer wij ooit zoo gelukkig zijn eene clair-voyante voor ons zelve te bekomen, ons niet met zoo weinig te vergenoegen.

Wanneer wij de bijzonderheden die wij verhandeld hebben, in aanmerking nemen, hebben wij dan waarlijk regt om ons in geloofszaken op onze meerderheid boven onze voorgangers te laten voorstaan? Of is het onwaarschijnlijk, dat men in de volgende eeuw vele van *onze* bedrijven met dezelve bevreemding zal aanschouwen, waarmede wij het de aangehaalde wonderen der vorige eeuw doen? Indedaad, om niet van de ligtgeloovigheid te spreken, waarmede men zoo menige der grootste buitensporigheden van het mesmerisme aangenomen heeft, zoo levert de tegenwoordige staat der in- en uitwendige godsdienst bij sommige groote sekten in Engeland allezins grond op om te doen gelooven, dat de leer van het *bezetenzijn*, zoo al niet die der hekserij, op het punt staat te herleven, en in haren vollen ouden roem te schitteren. Waarlijk, even toepasselijk als eene eeuw geleden is nog in onzen tijd de aanmerking van den hofprediker van hare Majesteit, wanneer hij zegt: » ik betwijfel geenszins, dat wij in onzen tijd nog evenveel duivels rondom ons hebben als er in vorige eeuwen waren; want nog even veel is er verzoeking en logen, en diefstal, en echtbreuk, en moord, alle dewelke werken des duivels zijn; voor het tegenwoordige zijn de heksen den weg van de goden der dichters

en de toovergodinnen van lateren tijd opgegaan. Maar ik moet er bijvoegen, dat zij nog niet zoo ver van ons verwijderd zijn, of, wanneer wij eenen vorst, en regters en juries, en leksenaanbrengers hadden, die dezelfde beginselen aankleefden, waardoor men er weleer in den tijd van twee jaren zoovelen gevonden heeft, men zou er tegenwoordig allerwaarschijnlijkst evenveel vinden." (1)

5. In het somnambulisme ligt ongetwijfeld waarheid genoeg, om de blikken der nieuwsgierigen te vestigen; genoeg ongewoons en onverklaarbaars om te verblinden en de verhitte verbeelding op te wekken; en daardoor worden zelfs de verstandigsten er niet zelden langzamerhand toe gebragt om een offer te brengen aan het altaar der *idola theatri*, zoo als BACON het noemt, die, om met dezen grooten vader der nieuwere wijsbegeerte te spreken, den geest beheerscht door *het omkeeren der wetten van bewijsvoering*. De volgende aanhaling uit zijn *novum organum* bevat een waar woord; dat ook op ons onderwerp allezins toepasselijk is:

» Wanneer de geest eens vooringenomen is met zekere zaken, dan verlangt hij dat een iegelijk daarmede in zal stemmen en hem volgen zal; en moge dan ook de kracht en het aantal der bewijzen voor het tegendeel grooter zijn, dan slaat hij er geen acht op, of hij ziet er met minachting op neder, of wel hij vindt eene uitzondering, waardoor hij ze van de hand kan wijzen, en dit alleen in

(1) An historical essay concerning witchcraft. Bij F. HUTCHINSON, D. D. Chaplain in Ordinary to her Majesty. London 1718, p. 50.

het vaste en schadelijke vooroordeel om de eerste opvatting staande te houden. Daarom ziet men in de meeste gevallen van bijgeloof, zoo als sterrewigchelarij, uitlegging van droomen, voortteekenen, en dies meer, dat zij, die vermaak scheppen in zulk soort van dwaasheden, elk voorval naauwkeurig waarnemen, dat, al is het ook maar eenigermate, uitkomt, terwijl zij de gevallen waar het mist, ofschoon deze verreweg de talrijkste zijn, met stilzwijgen voorbijgaan."

In de volgende plaats uit de *facts in mesmerism* van TOWNSHEND, ziet men de dadelijke toepassing dezer zienswijze op het onderwerp dat wij thans behandelen; het heeft veel van *bekentenissen*, zoo als trouwens het geheele boek van den eerwaarden schrijver tot de gevolgtrekking noodzaakt, dat hij zelf de verhevene persoon is, welken hij schildert:

» In de gewaarwordingen van hem, die zich in staat gevoelt, den mesmerischen invloed uit te oefenen, ligt die eigenaardige bekoring, welke de ontwikkeling eener nieuwe eigenschap altijd vergezelt. Zoo zal de zwemmer, die eindelijk den onstuimigen golfslag heeft leeren overwinnen of tegen den stroom op te zwemmen, genieten in de bewustheid zijner ontwaakte kracht. En hoeveel te meer moet hij zich dan niet buiten zich zelven gevoelen, die krachten in zijnen geest ontdekt, welke zoo lang verborgen lagen, en zich op zulk eene wondervolle wijze hebben ontwikkeld! Bij die verloksele der nieuwhed voegt eigenliefde nog haar verleidend lokaas; en het trotsche gevoel, magt over anderen uit te oefenen, ontwaakt in zijnen boezem. Zelf is

hij de bewerker zijner genietingen; en nog uitnemender schijnen hem de toovertooneelen, welke hij voortbrengt, toe, omdat zij van zijne eigene schepping zijn. De verrassing daarenboven, die voorname oorzaak van genot, verrukt en verbaast den verwonderden aanvanger nog meer, die door eenige weinig beduidende en geringe middelen zulke belangrijke uitwerkselen ziet voortbrengen. Hij gevoelt zich *grooter dan hij dacht*, en hij dringt in het nog onbekende land dat voor hem ligt, met dezelfde afwisseling van genot en verbazing door, welke den reiziger in vreemde landen treft en behaagt. Hij is ingespannen, — weet niet waarheen zijne oogen te wenden — met éénen blik ziet hij een nieuw verschiet vooruit Hoe kan men, zoo opgewekt, de kalmte erlangen, welke de geest noodig heeft, om te vergelijken, aan te nemen of te verwerpen? Hoe zal men van het verhevene standpunt der bespiegeling afdalen tot de waarneming van nietige daadzaken — tot de ontdekking van bedrog — tot den slender der gewone onderzoekingen? Hoe kan men, wanneer men de overtuiging heeft, alles door eene hoogere aanschouwing te kunnen weten, zich tot de rede verlagen? Veelmeer is men gencigd eene algemeene en alles omvattende theorie daar te stellen, alle onderwerpen aan te vatten, en mitsdien . . . overal mis te grijpen! De slagboom van voorzigtigen twijfel is terneder geworpen, en de geest is voor elke ijdele hersenschim toegankelijk. Dat hij eenmaal twijfel ademde zal hem van geen nut wezen. Ja zelfs zal hij, door dien aanleg om in uitersten te vallen, welke een

deel der menschelijke onvolkomenheid uitmaakt, met te meer kracht gelooven, hoe sterker zijn ongelooft tot dusverre was" (bl. 24).

Hiermede zijn wij aan het einde van onze beschouwing over de algemeene kenmerken der mesmerische verschijnselen gekomen. In weinige woorden kunnen wij de stellige gegevens, welke wij ten opzichte van dezelve reeds gewonnen hebben, zamenvatten; zij luiden als volgt: de onderhavige verschijnselen zijn in sommige gevallen juist datgene wat zij schijnen te zijn, namelijk ziekte-toestanden, en wel hysterie of somnambulisme, die wel is waar door kunstmatige middelen zijn voortgebracht, maar uit dien hoofde nog geen eigendommelijken ziekte-vorm uitmaken. Of nu zulk eene lichaams-aandoening uit onbekende of inwendige oorzaken bestaat, en dan *natuurlijk* genoemd wordt, of door zichtbaren, uitwendigen en opzettelijk aangewenden invloed wordt voortgebracht, en in dat geval *mesmerisch* heet, in de wezentlijkheid zijn zij dezelfde hysterie en hetzelfde slaapwandelen, alleenlijk in hunne oorzaak verschillende.

§ V. *De magnetische kracht.*

Thans blijft ons nog slechts de beschouwing der theorien over, welke ter verklaring van de behandelde daadzaken uitgedacht zijn. Wat is het mesmerisme? Door welke kracht worden zulke zonderlinge toestanden des lichaams voortgebracht? Of, om met den eerwaarden TOWNSEND te spreken, waarin bestaat de mesmerische kracht? Hebben die

verschijnselen, zoo als door de heerschende theorie aangenomen wordt, hun ontstaan te danken aan eene overbrenging van levensvloeistof uit den magnetiseur op den gemagnetiseerde? Of brengen de bewegingen en de wil van den magnetiseur, zoo als MESMER zelf aanvankelijk geloofde, door tusschenkomst van eenen alles doordringenden aether, eenen zekeren indruk op den lijder te weeg? In een woord ontstaat het mesmerisme, zoo als D^r. ELLIOTSON zegt, uit de werking of den invloed eener *geheime* kracht, welke het eene dierlijk ligchaam op het andere uitoefent?

Deze vragen leveren overvloedige stof voor een gewichtig en belangwekkend onderzoek op, waartoe wij thans wenschen over te gaan; dezelfde beginselen, welke wij tot dusverre in dit vertoog gevolgd zijn, zullen ons daarbij tot rigtsnoer verstrekken.

Wanneer men bewijzen kan, dat de uitwerkselen van het mesmerisme in alle gevallen door *blijkbare* oorzaken ontstaan, dan verdient onzes erachtens, elke theorie, die eenen *verborgen*, tot dusverre niet erkenden invloed aanneemt, verworpen te worden. Bij de opheldering van elke ingewikkelde daadzaak moet men naar eenvoudigheid trachten en zich houden aan de bestaande regels, zoo lang zij toereikend zijn, terwijl men alleen in het tegenovergestelde geval naar nieuwe zoeken moet. Welnu, ieder der zake kundig mesmerist zal gereedelijk toestemmen, dat al de uitwerkselen der vooronderstelde vloeistof of geheime kracht, ook zonder dezelve kunnen ontstaan; voorts, dat wanneer men op eene geschikte wijze, en wel door tusschenkomst

der zintuigen , op iemands ligchaams- en zielstoestand weet in te werken , er zich mesmerische verschijnselen zullen ontwikkelen ; en dat de verbeelding (deze uitdrukking in den wijdsten zin gebezigd), zij moge dien eigenaardigen toestand ook niet altijd voortbrengen , denzelfven echter in vele gevallen in het aanzijn kan roepen. Eenige weinige voorbeelden mogen ten bewijze van het gezegde strekken.

1. De heer BERTRAND deelt in zijn werk over het dierlijk magnetisme het volgende geval mede , om te doen zien wat de verbeelding tot het voortbrengen van het slaapwandelen vermag :

» Ik had onder anderen eene slaapwandelaarster , bij welke zeer zonderlinge verschijnselen , welker echtheid niet in twijfel kon worden getrokken , waargenomen werden (een derzelve was eene volstrekte ongevoeligheid voor elken prikkel hoegenaamd). Daar ik na verloop van eenigen tijd genoodzaakt was van huis te gaan , vertrouwde ik haar aan eenen mijner vrienden toe , die zeer verlangend was , haar onder zijne behandeling te hebben. Omstreeks dien tijd had ik veel hooren vertellen van het overdragen van magnetische krachten aan andere stoffen , maar , daar ik aan al die vertelsels geen geloof hechtte , had ik er niet veel opmerkzaamheid aan geschonken. Later evenwel bewogen mij zoowel het lezen van een aantal boeken als mijne gesprekken met magnetiseurs , om proeven met die kracht te doen en te onderzoeken of ik , in weerwil van den afstand van honderd mijlen , die mij van haar scheidde , geenen invloed op mijne slaapwandelaarster zou kunnen uitoefenen. Ik

schreef diensvolgens aan mijnen vriend, en zond hem een klein gemagnetiseerd papiertje, dat ik hem verzocht op de maagstreek der lijderesse te leggen; ik noemde uitdrukkelijk den bovenbuik, alleen omdat ik die plaats als bijzonder geschikt voor dergelijke proeven had hooren noemen. De proef werd genomen en gelukte volkomen, de lijderes viel in eenen slaap, die van al de gewone verschijnselen vergezeld ging. Nogtans kon ik niet nalaten te denken, dat, daar de lijderes vooraf bekend was gemaakt met de proefneming, welke wij voornemens waren te doen, de slaap, hoe wezentlijk ook op zich zelven, wel geheel en al het gevolg van hare opgewekte verbeelding kon geweest zijn. Daarom nam ik eene tegenproef. Ik schreef eenen tweeden brief, welken ik niet magnetiseerde, en deed het voorkomen alsof hij gemagnetiseerd was. Ik verwachtte dat zij ook door dezen brief in eenen staat van slaapwandelen zou geraken. En dit geschiedde ook met al de gewone verschijnselen.

Toen ik dezen uitslag mijner proefneming aan de magnetiseurs van mijne kennis mededeelde, schenen zij er zeer verwonderd over; maar, daar zij aan de verbeelding geen zoo sterk vermogen konden toeschrijven, beweerden zij, dat indien mijn laatste brief indedaad die uitwerking gehad had, het enkel was geschied doordien ik aan denzelfen (hoezeer buiten mijnen wil) van mijne magnetische vloeistof had medegedeeld. Op nieuw nam ik uit dienhoofde eene proef om tot zekerheid omtrent de zaak te geraken. Ik verzocht eenen mijner vrienden, die de kunst verstond om handschriften volkomen gelij-

kend na te maken, eenige regels voor mij te schrijven, zoodanig dat elk die den brief las, meenen kon dat dezelve van mijne hand was; hij voldeed aan dit verzoek: onze kunstgreep gelukte volkomen want de slaap ontstond even goed als of het een brief van mij zelven was geweest."

De heer BRAID van Manchester, die, zoo als bekend is, zijne opmerkzaamheid bijzonder op dit punt gevestigd heeft, beweert in zijn werk over *het zenuwslapen*, dat hij al de eigendommelijke verschijnselen van het mesmerisme sneller, zekerder en gelijkmatiger dan de magnetiseurs kan voortbrengen door zijn *hypnotisme*, waaronder hij eene bijzondere behandeling verstaat, door welke de lijder zich zelven als het ware mesmeriseert. Het volgende ontleenen wij daaromtrent aan het genoemde werk van den heer BRAID:

» Men neme een glinsterend voorwerp (ik maak gewoonlijk gebruik van mijn lancetkokertje) tusschen den duim en de twee voorste vingers der linkerhand; houde hetzelfde den lijder op eenen afstand van acht tot vijftien duimen van de oogen, zoodanig boven het voorhoofd, dat de oogen en oogleden zoo sterk mogelijk gespannen zijn, en hij het voorwerp toch strak in het oog kan houden.... Gewoonlijk zal men zien, dat de oogleden zich met eene trillende beweging sluiten, of krampachtig zamentrekken. Na verloop van tien tot vijftien seconden zal men bevinden, dat, wanneer men de armen en beenen van den lijder zachtens opheft, hij eene neiging heeft, om ze in dezelfde houding te laten staan, *wanneer hij er name-*

lijk sterk door aangedaan is. Is dit echter het geval niet, dan verzoeken men hem op eenen zachten toon, de ledematen uitgestrekt te houden, weldra zal de pols sterk versneld geraken, en de ledematen zullen na verloop van eenigen tijd volkomen stijf en onbewegelijk worden. Ook zal men bevinden, dat al de bijzondere zintuigen, met uitzondering van die des gezichts, maar met inbegrip van die voor koude en warmte, alsmede de spierbeweging, aanvankelijk buitengemeen opgewekt zijn, even als men bij de eerste uitwerkselen van opium, wijn en geestrijke dranken ziet geschieden. Na een korter of langer tijdsverloop evenwel wordt deze opgewektheid gevolgd door eenen staat van neêr-gedruktheid, die veel grooter is dan de onwerkdadigheid in den natuurlijken slaap. Men kan de zintuigen echter van de diepste werkeloosheid en de spieren van de onafgebrokenste stijfheid *oogenblikkelijk* in den tegenovergestelden staat van opgewekte gevoeligheid en buitengewone bewegelijkheid brengen, door eenen stroom van lucht tegen het deel of de deelen aan te brengen, welker werkdadigheid men verlangt op te wekken, of tegen de spieren, welke men, terwijl zij zich in den kataliptischen staat bevinden, buigzaam wenscht te maken. Ook zullen de zintuigen enkel door rust hunnen oorspronkelijken toestand weldra terugbekomen." (bl. 27.)

De heer BRAID deelt voorbeelden van het ontstaan van slaapwandelen en andere ongewone toestanden des zenuwstelsels, volkomen zoo als men er in de mesmerische boeken van leest, ten gevolge der aan-

wending van het hypnotisme, mede; en in onderscheidene van die proefnemingen schijnt hij de mogelijkheid eener uitvloeijing van magnetische vloeistof uit zich zelven te hebben weggenomen door het vertrek, in hetwelk het voorwerp der proefneming zich bevond, te verlaten, zoodra hij de behoorlijke rigting van het staren bepaald had. De heer BRAID heeft zijne methode niet slechts te Londen en te Manchester, maar ook in verscheidene andere der voornaamste steden van Engeland vertoond. Bij eene van die gelegenheden hebben wij ongeveer twintig lieden te gelijk naar kurken zien staren, die aan hun voorhoofd waren vastgemaakt; en bij genoegzaam allen was het uitwerksel, of het nu werkelijk of voorgewend was, overeenkomstig met hetgeen men na meer eigentlijke magnetische bewerkingen ziet ontstaan.

De heer CATLOW, eveneens uit Manchester, die, naar het schijnt, in deze magnetische historie als mededinger van den heer BRAID kan aangemerkt worden, heeft uitgebreide voorlezingen over dit onderwerp gehouden; en uit de openlijke berigten, welke ons daarvan onder de oogen zijn gekomen, brengt hij slaap en andere verschijnselen voort, door het voorhoofd zacht en langzaam met eenen zachten borstel te wrijven. Hij verklaart die uitwerkselen uit de voortplanting der zachte prikkeling van het voorhoofd op eene of meerdere der zintuigen, terwijl de geheele opmerkzaamheid des lijders op de bewerking gevestigd is. Wij weten van nabij, dat de heer CATLOW op die wijze ware mesmerische toestanden voortgebragt heeft (die daarvoor zelfs door

ijverige magnetiseurs verklaard werden), ofschoon hij zelf zich geenszins vereenigt met het denkbeeld dat hier dierlijke invloed van buiten zou werkzaam zijn.

Ook onze geringe ervaring te dezen aanzien willen wij aanhalen, om nog verder aan te toonen, dat er magnetische verschijnselen zonder dierlijk magnetisme kunnen ontstaan. Op zekeren avond bevonden wij ons in gezelschap met eene jonge dame, die, volgens hetgeen men ons verhaald had, bij eene vroegere gelegenheid groote vatbaarheid voor het mesmerisme had aan den dag gelegd. Wij verzochten de vrijheid, er ons van te overtuigen, hetgeen ons beleefdelijk werd toegestaan. Wij begonnen haar dan ook te magnetiseren, door onze duimen tegen de hare te plaatsen en onzen blik te gelijkertijd met de geheele inspanning van onzen wil op hare oogen te vestigen; na verloop van weinige minuten ontstond eene soort van hysterischen slaap; daar wij hiermede voldaan waren, ontmagnetiseerden wij haar. Vervolgens *hypnotiseerden* wij dezelfde dame naar de wijze van den heer BRAID, door haar op een bepaald punt te doen starren: de uitslag dezer proefneming kwam volkomen met dien der vorige overeen; zij duurde even lang; en het uitwerksel was even sterk, maar ook niet sterker. Door haar te dehypnotiseren bragten wij haar weder in denzelfden toestand, waarin zij zich bij den aanvang der proefnemingen bevonden had. Daarop verzochten wij haar rustig bij den haard te blijven zitten, aan iets, onverschillig wat, te denken, en te kijken waarheen zij wilde, doch niet naar ons, omdat wij eene nieuwe proefneming met haar

wilden beginnen, die wanneer zij omkeek (wij hadden achter haren stoel plaats genomen) ligtelijk kon gestoord worden. Intusschen namen wij een boek dat op de tafel lag, bedaard in de handen, waarmede wij ons ongeveer vijf minuten bezig hielden, als wanneer wij, de oogen opslaande, aan de verbaasde uitdrukking der overige leden van het kleine gezelschap bemerkten, dat de jonge dame op nieuw magnetisch was. Zij, die haar gedurende de uitwerking van onzen kleinen kunstgreep opmerkzaam hadden gadegeslagen, verklaarden dat alles zich volkomen op dezelfde wijze, als de andere keeren toegedragen had. De dame zelve beweerde, vóór dat zij beter ingelicht was, dat zij den door onze strijkingen voortgebragten stroom duidelijk langs haren rug had gevoeld.

§ VI. *Beschouwing der bewijzen voor eene bijzondere magnetische kracht.*

Men zou kunnen beweren, dat, wanneer het ook waar is dat de stemming van den geest en de afleiding der zintuigen dikwerf magnetische toestanden voortbrengen, het daarom geenszins bewezen is dat er nog niet eene andere kracht bestaat, die hetzelfde uitwerksel kan hebben, even als bij voorbeeld het ontstaan eener diarrhoea in sommige gevallen door plotselinge schrik en in andere door het gebruik van jalappa, niet wegneemt dat dezelve ook door krotanolie kan worden te weeg gebragt. En daartegen is voorzeker niets in te brengen; maar bij gewone magnetische proefnemingen staat de vooronderstelde

kracht, dit geheime vermogen, nooit alleen; altijd komt het te gelijk voor met andere omstandigheden, van welke het bewezen is dat zij de onderhavige verschijnselen kunnen voortbrengen. Wanneer de aangevoerde daadzaken, welke uit een groot aantal van overeenkomstigen aard gekozen zijn, dus waar zijn, dan moet men erkennen dat alleen het welgelukken eener proefneming op iemand, die niet weet wat er gaande is, en op dien tijd volstrekt niet aan de zaak denkt, bewijzen kan dat hierbij eene vreemde levenskracht werkzaam is: de uitslag der proefneming moet volstrekt onvoorbereid wezen.

Er zijn dan ook voorbeelden van welgelukte magnetische bewerkingen van nabij en in de verte te boek gesteld, waar de lijdens zelve onbekend waren met hetgeen men voornemens was te doen, en waar enkel door den wil des magnetiseurs, welke niet te kennen gegeven werd, bij personen, die in naauw rapport met denzelfden stonden, slaap en andere verschijnselen werden voortgebracht. Nogtans zijn wij van meening, dat het na de uitvoerige beschouwing, welke wij van de bijzonderheden der overige gedeelten van ons onderwerp gegeven hebben, ten eenemale overbodig is, om, ten einde de waarschijnlijkste oorzaak der dwaling te ontdekken, die voorbeelden nader te ontleden. De buitengewone ligtgeloovigheid en ligtontvlambare geestdrift der magnetiseurs van beroep, en daarenboven de weinige zorg en voorzorg, welke gemeenlijk in acht genomen worden, om dwaling of misvatting onmogelijk te maken, veroorzaken, dat, wij erkennen

het gaarne, al die verhalen ons hoogstverdacht voorkomen; het spreekt echter wel van zelf, dat, wanneer mannen zoo als de eerwaarde heer TOWNSHEND zich tot zegsmannen van die voorvallen stellen, en deze schrijver heeft in zijn werk verscheidene gevallen van dien aard medegedeeld, wij de eerlijkheid van den schrijver niet in het minst in twijfel trekken; maar op gronden, welke ons bestek ons niet veroorlooft verder uiteen te zetten, gelooven wij dat er geene voldoende maatregelen getroffen zijn, om de vooruitbepaling der verschijnselen, welke zich moesten vertoonen, te voorkomen. Behalve een algemeen wantrouwen in de naauwkeurigheid der mesmerische bijzonderheden, hebben wij nog eenige andere gronden, welke onze eigene ervaring ons opgeleverd heeft, om geloof aan die geschiedenis te weigeren.

Eens verhaalde ons de heer LAFONTAINE, dat hij eene vrouw onder behandeling had, welke hij, terwijl zij zich in eene andere kamer bevond en zonder hare voorkennis, in slaap had gebragt en op nieuw brengen kon. Wij zouden er de voorstelling van bijwonen; de noodige maatregelen van voorzorg werden getroffen, en de heer LAFONTAINE verklaarde zelf, dat de proef mislukt was. — Ongeveer twee jaren geleden had een onzer vrienden, een man van verstand en beschaving, eene vrouwelijke dienstbode, welke hij meermalen in eenen staat van slaapwandelen gebragt had, en met welke hij een groot aantal proeven, waarvan wij er verscheidene hebben bijgewoond, genomen had. Ten laatste vernamen wij dat het hem gelukt was haar

van uit eene andere kamer en zonder haar medeweten te magnetiseren; dat hij door zonder dat zij het zag, zijnen blik strak op haar te vestigen, eenige van hare ledematen in eenen toestand van verlamming gebragt had; en nog meer buitendien. Al die zaken werden ons telkens verhaald, onder anderen door den huisarts, eenen allerachtenswaardigsten en verstandigen man, die ook tot onze vrienden behoorde. Maar wij werden er niet door overtuigd, want wij zagen dat die proefnemingen zoo dikwijls herhaald werden en er zoo dikwijls menschen kwamen, om dezelve bij te wonen, dat elk bezoek of ongewoon voorval voldoende was, om met zekerheid mesmerische verschijnselen te kunnen doen verwachten. Wij werden uitgenoodigd, om dan met onze eigene oogen te komen zien, en elke proefneming voor te stellen, die wij doelmatig oordeelden. Hadden wij hare woning bezocht, dan zou elke uitkomst der proefneming ons onvoldaan hebben gelaten, en daarom sloegen wij voor, haar aan ons eigen huis te doen geschieden, hetgeen met de volgende bijzonderheden plaats vond. Onze vriend schreef des avonds een briefje, als of het over zaken was, aan ons adres; daarop liet hij de dienstmeid (het mesmerische voorwerp) komen, beval haar het briefje weg te brengen en op antwoord te wachten. Mijn vriend zelf gaf, zóó dat zij het hoorde, order dat men eenen wagen zou laten komen, en dat, wanneer er om hem gezonden werd, hij naar eene plaats, welke hij noemde, was gegaan, maar voornemens was tegen een bepaald uur te huis te zijn. Terwijl de meid zich kleedde, om de hoodschap te doen, plaatste haar

meester zich in het rijtuig, en reed snel naar onze woning. Tien minuten later kwam de meid met het briefje, en onze vriend werd in een ander vertrek verborgen. Wij verzochten het meisje, dat in onze studeerkamer gelaten was, om, terwijl wij het antwoord schreven, te gaan zitten, en plaatsten den stoel met den rug tegen de deur, welke half open stond. Wij hadden afgesproken, dat de magnetiseur, zoodra het meisje daar zat, de deur in stilte zou naderen, en zijne bewerking beginnen zou. Daar zat de lijderees dan op twee voeten afstands van haren magnetiseur, enkel door eene deur, welke daarenboven nog half open was, van hem gescheiden, maar volstrekt zonder erg in hetgeen er gaande was. Om geen vermoeden bij haar op te wekken, vermeden wij haar zonder noodzaak toe te spreken, ja zelfs om naar haar te kijken. Met schijnbaar een antwoord te schrijven hielden wij ons ongeveer een kwartier uurs bezig, en wenkten bij het verlaten der kamer, om voor de verzegeling van den brief een licht te halen, den magnetiseur zich te verwijderen; teruggekeerd zijnde, verzegelden wij den brief, en lieten het meisje, even magnetisch geladen als toen zij kwam, vertrekken. En toch had men ons verklaard, dat twee of drie minuten voldoende waren, om haar uit de slaapkamer door muren en andere vertrekken heen in de keuken te magnetiseren. Bij de laatstgemelde proefneming was de afstand veel geringer geweest en er bevond zich niet meer dan één vast ligchaam tusschen beiden, maar wanneer wij ons niet bedriegen, lag het onderscheid

daarin, dat het meisje nu niet wist, dat zij gemagnetiseerd werd, en op niets verdacht was.

Een ander onzer vrienden liet ons weten, dat hij twee of drie malen krachtige mesmerische verschijnselen had te weeg gebragt, ofschoon hij de bewerking in eene andere kamer had verrigt dan die, waar de lijderes (ook een jong meisje) zich bevond, en zij er volstrekt niets van wist. Altijd bereid om ons van de werkelijkheid van zulke gevallen te overtuigen, namen wij volgaarne de uitnoodiging van onzen vriend aan, om de zaak te onderzoeken; maar stelden eene proef van ons zelven voor, zoo als wij begrepen, dat de omstandigheden van het geval vereischten. Ook hier mislukte de proef volkomen.

Wij erkennen gaarne, dat deze negatieve uitkomsten de vraag niet beslechten; ééne stellige en goed gewaarborgde daadzaak zou opwegen tegen eene groote menigte van proeven als de onze. Maar wij hebben de aangehaalde gevallen mede gedeeld, omdat zij reden geven van onzen twijfel, en anderen mogen doen zien, hoe voorzigtig men bij het onderzoek van soortgelijke gevallen moet zijn. En even als bij het helderzien, dringen wij daarop aan, dat de bewijzen voor de werkelijkheid van derzelver bestaan, uit hoofde van derzelver strijdigheid met het gezond verstand, volledig en boven verdenking moeten zijn, en geene andere uitlegging mogen toelaten.

1. Wij zullen slechts kortelijk eenige andere omstandigheden behandelen, welke dikwijls als bewijs voor het bestaan eener geheimzinnige gemeenschap

tusschen den magnetiseur en den gemagnetiseerde worden aangehaald, en diensvolgens geacht worden, de werkelijkheid van het dierlijk magnetisme te bewijzen. Hiertoe behoort in de eerste plaats, dat de opmerkzaamheid van de gemagnetiseerde uitsluitend op den magnetiseur of op dengenen, met wien zij in *rapport* is gebragt, gevestigd is. Deze omstandigheid is echter onzes bedunkens geheel toevallig, en schijnt ons niets anders toe dan eene uiting van de bekende daadzaak, *dat de slaapwandelaar wakker is ten aanzien van de voorwerpen, die zijne aandacht boeijen, en in den diepsten slaap verkeert opzigtens de zaken, welke hem alsdan onverschillig zijn* (bl. 33). Zoo blijft de vermoeide vroedmeester, in weerwil van het rollen des donders en van ander geraas, rustig slapen, maar het geringste klinken zijner nachtbel maakt hem terstond wakker. Hiermede zien wij in het *magnetisch rapport* eene volkomene overeenkomst, welke in een der boven aangehaalde gevallen van natuurlijk slaapwandelen, dat van CASTELLI (bl. 35), nog duidelijker doorstraalt.

2. Men heeft ook in het *demagnetiseren* een bewijs meenen te vinden voor eene bijzondere magnetische kracht, daar men niet begripen kon, dat een lijder, die volkomen ongevoelig was voor zeer sterke opwekkingsmiddelen, den zwakken invloed van eenen luchtstroom, en van soortgelijke eenvoudige middelen, waarvan de magnetiseurs zich bedienen, om hunne *sujetten* wakker te maken, ondervinden zou. Dit verschijnsel is voor een gedeelte nogtans te verklaren uit de eigendommelijk veran-

derde gevoeligheid der hysterische zieken, welke ook in het natuurlijk slaapwandelen niet zelden voorkomt. Onlangs werd ons het ziektegeval van eene hysterische dame medegedeeld, die voor de sterkste inwerking volkomen ongevoelig was, maar door de nabijheid eener vliegende mug sterk werd aangedaan. Hij die ons dit verhaalde, schreef het aan de door het insect voortgebragte bewegingen der lucht toe, daar de lijderes ook buitendien eene groote gevoeligheid voor de minste luchtstrooming betoonde. Ook in het natuurlijk slaapwandelen ziet men niet zelden dat de lijders ongevoelig blijven voor de krachtigste middelen, en door eene schijnbaar onverschillige handeling wakker worden. Waarschijnlijk is de oorzaak hiervan in eene bijzondere verhouding tusschen de uitwendige voorwerpen en de inwendige droomvoorstellingen des slaapwandelers gelegen. Zoo verhaalt MURATORI dat men zekeren AGOSTINO TORNARI, slechts op tweeërlei wijze, namelijk door zijnen voet te kittelen en door op eenen horen in zijn oor te blazen, wakker kon maken, en in het aangehaalde geval van SMELLIE (bl. 42.) hebben wij gezien, dat de lijderes voor onderscheidene zeer krachtige opwekkingsmiddelen ongevoelig bleef, maar door het wrijven harer handgewrichten, gepaard met het roepen van haren naam, wakker werd.

Ook de aantrekking van de gemagnetiseerde door den magnetiseur is dikwijls aangevoerd als bewijs voor de theorie van het dierlijk magnetismus. Maar uit de proeven van den heer CATLOW leert men dat die aantrekking, in sommige gevallen ten minste, daaruit ontstaat dat de lijder gevoelig is voor warm-

te, ofschoon hij den invloed van andere sterkere prikkels niet ondervindt. Wanneer heete ijzers in de rigting van het een of ander ligchaamsdeel des lijders op eenigen afstand van hetzelfde gehouden werden, vond er beweging plaats naar de oorzaak van hetgeen waarschijnlijk een aangenaam gevoel te weeg bracht. Wanneer de hand koud was, oefende zij in de proefnemingen van den heer CATLOW geenen aantrekkenden invloed uit; maar wel, wanneer zij warm was. Wij hebben die proeven herhaalde malen bijgewoond, en hebben dezelve voor echt gehouden. Van zekere andere proefnemingen, bij welke wij tegenwoordig waren, meenen wij reden te hebben het verschijnsel op eene andere wijze te verklaren, maar ons bestek laat niet toe, er breedvoerig over te spreken. Alleen willen wij doen opmerken, dat bij eene proefneming, waardoor het bestaan eener geheime aantrekkingskracht zal worden aangetoond, alle zinnelijke indrukken moeten uitgesloten zijn. Dr. DARWIN verhaalt in het eerste deel zijner *zoonomia* het volgende geval van eene *van nature* ontstane specifieke gevoeligheid voor warmte bij algemeene gevoelloosheid. Hetzelve is op de volgende wijze beschreven in eenen brief van Dr. R. W. DARWIN, toen hij student te Edinburg was:

» Een man die kort geleden van eene koorts hersteld en nog zwak was, kreeg krampen in zijne beenen en voeten, welke onder het gebruik van opium genazen; nogtans bleef een zijner voeten gevoelloos. De heer EWART stak er hem op vijf of zes plaatsen met eene speld in, en de lijder ver-

klaarde dat hij er volstrekt niets van voelde; even weinig als van de zeer harde knepen welke men er hem in gaf. Daarop hield ik eene roodgloeiende pook op eenigen afstand van den voet, en bragt haar er allengskens nader bij, tot dat ik denzelfden op drie duimen genaderd was, als wanneer hij verklaarde, de warmte zeer duidelijk te voelen."

Wanneer gemagnetiseerde metalen ooit bijzondere uitwerkselen voortbrengen, dan zijn deze naar onze meening aan de warmte, die zich daarbij ontwikkelt, en, andere malen, aan de verbeelding toe te schrijven.

3. Dikwijls hebben wij hooren beweren, dat de gemeenschappelijke gewaarwordingen van magnetiseur en gemagnetiseerde een overtuigend bewijs voor het bestaan van eenen geheimen band tusschen hen opleveren en daarenboven het dierlijk magnetisme als bijzondere kracht of beginsel doen kennen. De over dit gewaande verschijnsel bekend gemaakte gevallen bepalen zich bijna uitsluitend tot het zintuig van den smaak; en wat men er van denken moet, zal het volgende geval, hetwelk wij gelegenheid hadden zorgvuldig gade te slaan, doen zien. Het meisje, dat het voorwerp dier waarneming uitmaakt, bevond zich naar onze overtuiging in eenen staat van slaapwandelen, hetgeen onder anderen daaruit bleek, dat de oogappels, die sterk verwijld waren, onbewegelijk bleven wanneer men er licht nabij bragt. De proefnemingen werden in eenen familiekring gedaan, de magnetiseur liet gebak, wijn, melk, water en vruchten op eene tafel in de zitkamer plaatsen en elke van die

zaken werd door hem geproefd; het meisje gaf daarbij gewoonlijk hare gewaarwording te kennen, die in de meeste gevallen, doch niet altijd, met die van haren magnetiseur overeen kwam. Bij eene volgende gelegenheid plaatsten wij, zonder dat hij het zelf wist, een weinig sulphas Chinini op zijne tong; maar de gemagnetiseerde bespeurde dien ten gevolge volstrekt niets. Wij hadden ons van kinine voorzien, omdat wij begrepen, dat men zich den smaak van die zelfstandigheid niet kon verbeelden, noch er zich op voorbereiden. Eene derde reis voegde zich een onzer vrienden, een regtsgeleerde, bij ons, om die proefnemingen mede gade te slaan, en nam op zich dezelve te leiden. Toen alles gereed was, liet hij den magnetiseur water drinken, en wij gelooven dat de zieke dit, na eenig vragen en wachten, erkende. Vervolgens werd de melk genomen, maar onze advocaat gaf door een teeken te kennen dezelve te laten staan en op nieuw water te nemen; de slaapwandelaarster zeide geen water maar iets anders geproefd te hebben. Onze vriend ging voort met het water aan te wijzen als het voorwerp dat gedronken moest worden; nogtans verklaarde het meisje achtereenvolgens onderscheidene der zaken, die zich op de tafel bevonden, te proeven. Men kon dus niet ontkennen, dat de proeven volkomen mislukt waren. De gevolgtrekking, welke wij uit dit geval afleidden, was deze dat de slaapwandelaarster, uit haren aard opmerkzaam op den magnetiseur, zich tot nabootsing van zijne handelingen, (welke zij, misschien ten gevolge van verhoogde gevoeligheid van het zin-

tuig des gehoors, eenigermate waargenomen had), gedreven voelde, en dat, toen haar gevraagd werd wat zij proefde, het haar als in eenen droom toegeschenen was, datgene te proeven wat zij geloofde dat de magnetiseur had geproefd. Zij kon onmogelijkerwijze vooruitzien, dat er kinine op zijne tong zou geplaatst worden; waarvan zij den smaak dan ook niet erkende; even weinig kon zij, na hetgeen bij vorige gelegenheden gebeurd was, droomen dat men water en niets dan water tot voorwerp der proefneming bezigen zou.

In het werk van den heer NEWNHAM, hetwelk wij zoo even ontvangen, komt eene plaats voor, welke onze meening, dat gemeenschappelijke smaak niets dan *verbeelding* van den kant der somnambule is, allezins bevestigt; zij luidt als volgt:

» Een overeenkomstig doch eenigzins verschillend verschijnsel kwam voor bij eene somnambule, welke iets zeer lelijks in den mond gelegd werd, en toch verklaarde zij het voor zeer aangenaam, onder den indruk dat het iets lekkers was, haar door eenen geliefden vriend toegezonden,» (bl. 290).

Dat uitwendige indrukken niet slechts in het slaapwandelen, maar ook in den gewonen slaap invloed op de verbeelding uitoefenen, is overbekend. Zie hier hetgeen men dienaangaande in de verhandeling van Lord BROUGHAM over *de natuurlijke godsdienstleer* leest:

» De daadzaken betreffende dit onderwerp zijn talrijk en onloochenbaar, want zij komen dagelijks voor. Een iegelijk weet, dat, wanneer men iemand gedurende den slaap eene flesch met water tegen

den voetzool houdt, hij terstond droomt, over heet zand of asch of wel over eenen stroom van lava te loopen, of zijnen voet te hebben gebrand. Wanneer men, terwijl de omgevende lucht in beweging is, bij voorbeeld in eenen openen wagen, in slaap valt, dan ontstaan er andere, niet minder bepaalde en aardige wijzigingen in den droom; want zoodra begint de wind niet te waaijen, of gij zult droomen, ergens op eene gevaarlijke plaats te zijn, angstig naar een toevlugtsoord te trachten, maar het niet te kunnen bereiken; dan wederom meent gij op het verdek van een schip te wezen, waar gij door den wind wordt geslingerd en u achter de zeilen wilt verschuilen; maar de wind draait, en waait u op nieuw te gemoet; nu vlugt gij naar de kajuit, maar de trap is weggenomen of de deur gesloten.... Of gij bevindt u aan wal in een huis met al de vensters open, welke gij te vergeefs poogt te sluiten; of gij ziet eene smidse, en nadert het vuur, maar eensklaps blazen honderde blaasbalgen het uit, en vullen de geheele smederij met hunnen wind, tot dat gij zoo koud zijt als of gij u op straat bevondt. Wanneer gij van tijd tot tijd wakker wordt, dan zet zich, in den oogenblik van het wederinslapen, dezelfde reeks van droombeelden wederom met al de afwisseling voort, welke de gang uwer denkbeelden kan opleveren." (bl. 112).

4. En hier is, wanneer wij ons niet bedriegen, ook de sleutel van de verschijnselen der *magnetische schedelleer* te vinden. Daarbij vloeit onzes erachtens uit de vingers van den magnetiseur geene geheime kracht, die, al naar het gedeelte des hoofds, dat

aangeraakt wordt, tot het onder hetzelfde liggende hersenorgaan doordringt, om er ongewone werkdadigheid in op te wekken; maar, daar het hoofd van den slaapwandelaar in de streek der vooronderstelde organen aangeraakt wordt, zoo worden die gewaarwordingen of vermogens in werking gebragt; welke de slaapwandelaar met zulk eene plaats van het hoofd in verband meent te staan. Ieder die iets over phrenomagnetische verrichtingen gelezen heeft, zal zich verbaasd hebben over de groote menigte van hersenorganen, welke hij leerde kennen, en die hun ontstaan enkel te danken hebben aan hetgeen de lijder van de schedelleer wist; hierdoor werd deszelfs verbeelding in den slaapwakenden toestand opgewekt, en werd hij tot bepaalde handelingen geleid. Bij zekere gelegenheid, dat er proeven dienaangaande genomen werden, zeide een heer, die onze meening over den aard der magnetische schedelleer deelde, in de tegenwoordigheid der somnambule, van welke men beweerde dat zij volstrekt geen denkbeeld van schedelleer had: » nu zullen wij op het orgaan voor de beweging der handen werken, » en plaatste zijne vingers op de streek van het orgaan der vernielzucht; terstond werd overeenkomstig het vooraf vermelde oogmerk de hand uitgestoken. Na verloop van tien minuten, gedurende welke eenige andere proefnemingen werden in het werk gesteld, raakte de magnetiseur, zonder een woord te zeggen, de plaats van het orgaan der vernielzucht aan de andere zijde van het hoofd aan, en het uitwerksel hiervan was zoo als men verwacht had: de hand werd op nieuw uit-

gestoken. Deze persoon was onder behandeling geweest van eenen reizenden geleerde, die door middel van het mesmerisme organen voor het klimmen, zwemmen, dansen en voor eene menigte andere vaardigheden ontdekt had. Sommige van die ontdekkingen waren gedaan op het hoofd van de persoon bij welke, volgens de door onzen vriend verkregene uitkomsten, het vermogen om de handen te bewegen de plaats der vernielzucht ingenomen had. Dr. ELLIOTSON brengt daartegen in, dat ofschoon er *vele* gevallen van dien aard voorkomen, de uitkomsten van allen toch niet aan diezelfde oorzaak toe te schrijven zijn, daar hij dezelve erlangd heeft, door slechts naar de organen te wijzen zonder het hoofd aan te raken. Dienaangaande verwijzen wij echter naar het boven aangehaalde geval van Dr. DARWIN (bl. 141), hetgeen bewijst dat de nabijheid van warmte somwijlen erkend wordt, ofschoon de lijder voor steken en nippen ongevoelig is; en kan het niet zijn, dat er in de gevallen van Dr. ELLIOTSON genoeg warmte uit de vingers straalde, om het gevoel te treffen? Neemt men dus aan, dat al de opgaven van phrenomagnetisme waar zijn, dan levert deze wijze van zien eene behoorlijke verklaring der zaak op, zonder dat men genoodzaakt is zijne toevlugt tot de theorie van eene geheime kracht of het dierlijk magnetisme te nemen. Intusschen beweert men dat er bij lijders, die nooit van magnetisme of van schedelleer gehoord hadden, en bij welke aanraking of bijbrenging van warmte dus niet tot gevolgtrekkingen omtrent hetgeen daaruit voortkomen moest, had

kunnen leiden , uitkomsten verkregen zijn , die het bestaan der magnetische schedelleer volkomen bewijzen. Dit moge zoo zijn , maar de gronden , op welke onze twijfel in andere punten berust , beletten ons dezelve als bewijs aan te nemen. Ons bestek verhindert ons , maar ook achten wij het onnoodig , om de waarschijnlijke oorzaken der vergissing in die voorgegevene gevallen nader te ontwikkelen.

5. Wanneer wij de werkelijkheid van sommige verschijnselen van het mesmerisme aannemen , doch de theorie van het dierlijk magnetisme als onbewezen verwerpen , zoo hebben wij ons nogtans niet voorgesteld , eene volledige verklaring te geven van de wijze waarop die verschijnselen ontstaan. Want er bestaat geene gelijkvormigheid in de wijze waarop zij worden voortgebracht , zoodat het niet eens mogelijk ware eene bepaling te geven , die op alle gevallen toepasselijk is , iets wat trouwens ook het geval is met de overeenkomstige aandoeningen , die uit inwendige oorzaken ontstaan. Desniettemin ver eenigen wij ons volkomen met hetgeen Dr. HOLLAND in zijne *medical notes and reflexions* over ons onderwerp gezegd heeft , namelijk dat » er geen enkel goed gewaarborgd geval bestaat , waardoor het aannemen eener bijzondere , van buiten werkende kracht noodzakelijk wordt gemaakt , maar dat de door de zintuigen opgenomene indrukken voldoende zijn , om , wanneer temperament en andere omstandigheden het begunstigen , zoowel ziekelijke als weldadige werkingen in ieder gedeelte des zenuwstelsels , en voornamelijk in de van het bewustzijn afhankelijke verrigtingen , voort te brengen." In

sommige gevallen is de oorzaak welligt alleen gelegen in eene soort van vermoeijenis voortgebracht door de eentoonigheid der magnetische bewerking; in andere gevallen wederom is het de ongewone indruk, welken de geest er door ondervindt; somwijlen kan het die soort van besmetting des geestes zijn, die wel eens zucht tot nabootsing (*imitative sympathy*, *Nachahmungstrieb*) genoemd is, welke aan alle artsen, die eene epidemische hysterie in een hospitaal hebben bijgewoond, genoegzaam bekend is, en waarvan de geschiedenis der danswoede den hoogsten graad van ontwikkeling vertoont. Deze wijze van zien wordt ook bevestigd door de daadzaak, dat, wanneer de magnetische proefnemingen in eene plaats gedaan worden waar de zaak niet algemeen bekend is, het uiterst moeilijk valt, er een geschikt voorwerp voor te vinden, terwijl daar waar een ieder heeft zien magnetiseren of van het magnetisme gehoord heeft, elk magnetiseur voorwerpen in overvloed vinden kan. Wij herinneren aan het in het eerste gedeelte van dit opstel medegedeelde geval van D^r. SIGMOND, (bl. 11.); waar de in cursieve letters gedrukte plaatsen duidelijk doen zien, van hoeveel invloed voorafgaande gesprekken op het ontstaan der mesmerische verschijnselen zijn.

§ VII. *Magnetische geneeskunst.*

Wij zullen niet breedvoerig spreken over de toepassing van het mesmerisme op de behandeling van zieken, daar dit de grenzen van ons vertoog te

zeer zou uitbreiden en het ook meer ons oogmerk was, de waarde der behandelde daadzaken en theorien te toetsen dan om de leer van het magnetisme in hare praktische toepassing te beschouwen. In vervolg van tijd hopen wij gelegenheid voor het laatste te vinden. Thans mogen eenige weinige woorden daaromtrent voldoende zijn; en men zal zich waarschijnlijk niet verwonderen, wanneer wij als onze overtuiging uitspreken, dat er onder het overgroot aantal der hiertoe behoorende gevallen niet een enkel te vinden is, hetwelk eenige waarde bezit. Elk stelsel van kwakzalverij, dat zich van Asklepiades af tot op onze tijden in den bodem der praktische geneeskunde geworteld heeft, is in de ruimste mate door bewijzen van dezelfde soort geschraagd geworden; en geen kwakzalver bestaat er, die zich niet op zijne kuren beroemt. De gronden voor de genezing door het mesmerisme zijn van hetzelfde allooi.

Zij, die lijden aan sommige slepende ziektevormen; en wel bepaaldelijk aan die welke afhangen van of zamenhangen met verminderde werkdadigheid des zenuwstelsels, genezen, zoo als bekend is, dikwijls gemakkelijker onder eene aangename prikkeling der verbeelding en onder den invloed der hoop dan onder eene behandeling, die van onaangename gewaarwordingen vergezeld gaat. De heer GREENHOW zegt in zijn gedrukt berigt aangaande de ziekte van Miss MARTINEAU, dat haar herstel *het natuurlijk gevolg was van den voortgang der beterschap, welke reeds in of vóór April* (dat is twee maanden voor de aanwending van het mes-

merisme) *begonnen was*; nogtans is hij van oordeel, dat het mesmerisme allezins voordeelig op eenige bijkomende verschijnselen van zenuwachtigen aard gewerkt heeft; daar het door eenen gunstigen samenloop van omstandigheden juist in den oogenblik werd aangewend, dat de opgewondene lijderes slechts eenen nieuwen en krachtigen prikkel noodig had, om in staat te zijn, die verschijnselen van zich te werpen. Eveneens geloven wij dat de werking van den mesmerischen invloed in de meeste der gevallen, welke ten bewijze voor deszelfs geneeskracht worden aangevoerd, geheel van subjectieven aard is. Volgens de bekend gemaakte gevallen, schijnen het vooral sommige vormen van epilepsie, hysterie, zenuwpijn, krampen, chronische dyspepsie en soortgelijke ziekten te zijn, waar deszelfs aanwending van voordeel is. Misschien werkt het in sommige zenuwkwalen als tegenprikkel, waardoor dan eene nieuwe en minder ernstige ongesteldheid de plaats der bestaande ziekte inneemt; wij erkennen echter dat dit niets meer dan eene vermoeding is. Doch hoe dit ook zij, zoo gelooven wij dat, daar deze toestand bij de meeste menschen niet kunstmatig kan voortgebragt worden, deszelfs toepassing altijd uiterst beperkt moet blijven. Uit dien hoofde zal hetzelve der operatieve chirurgie nooit groot nut aanbrengen en gevallen als die van Madame PLANTIN en WOMBWEEL zullen wel altijd tot de *grootte zeldzaamheden* behooren.

In de gevallen waar wij het mesmerisme hebben aangewend, hebben wij het, ofschoon wij dezelve er voor volkomen geschikt voor hielden, nooit

met eenigen gunstigen uitslag hoegenaamd bekroond mogen zien. Hierbij mogen wij echter niet verhehlen, dat wij den lijders nooit de geringste verklaring van onze verrigtingen gaven, of het hun als middel tot genezing leerden kennen; daarin is waarschijnlijk de oorzaak van den ongunstigen uitslag onzer proeven gelegen.

Wanneer men echter ook al geneigd is, om aan de meer rationele uitkomsten der magnetische ziekenbehandeling geloof te schenken, dan treft men ook hier even als in andere gedeelten van dit onderwerp te veel aan, wat met het gezond verstand strijdig is, dan dat men er in zijn ongeloof niet door versterkt zou worden. Zoo leest men in het onlangs uitgekome werk van den heer NEWNHAM, » dat bij de gemeenschappelijke behandeling van onderscheidene menschen het magnetiseren van boomen of andere onbezielde stoffen van groot nut is; en dat die daadzaak met de algemeene wetten van het magnetisme niet onbestaanbaar is." Ja, geleerde en wetenschappelijke mannen hoort men in allen ernst beweren dat het voorschrijven van artsenijen bij zieken aan niemand veiliger dan aan slaapwandelers kan toevertrouwd worden en dat alle geneesheeren zulke lieden te hunner beschikking moesten hebben, om de behandeling van moeilijke gevallen te leiden en te besturen. Englands hoofdstad bezit, helaas, meer dan éénen arts, die zulke schandelijke dwaasheden in werking brengt. Wij hebben hier niet het oog op Dr. ELLIOTSON, wiens verdiensten in de praktische geneeskunde ons de opregtste hoogachting inboezemen, en wien men zoowel om

zijne uitstekende eigenschappen als arts en geleerde, als om zijne regtschapenheid en rondborstigheid beminnen en eerbiedigen moet. Hij zelf zal er ons niet minder om achten, dat wij weigeren, hem of ieder' ander', hoe achtingwaardig die ook wezen moge, blindelings te volgen.

§ VIII. *Besluit.*

Wij hebben onze taak ten einde gebragt. Het bij den aanvang van dit opstel aangekondigde doel hebben wij trachten te bereiken, en het mesmerisme naar ons beste weten ernstig, onbewimpeld en onpartijdig beschouwd. Hierbij hebben wij ons niet door vrees voor de toornige slagen, welke wij van de dol-ijverige en opgewondene vereerders van het mesmerisme te wachten hebben, laten besturen; noch ook aan den anderen kant de bespottling van sommige onzer kunstbroeders ontzien bij de verklaring, dat wij daadzaken, die gewoonlijk voor louter vergissing of bedrog verklaard worden, voor waar houden; noch eindelijk voor ons zelve naar de veiligheid van den middelweg gezocht. Wij hebben het onderwerp eenvoudig als eene bestaande zaak beschouwd, met het doel om haar door onze onderzoekingen en overdenkingen nader te bepalen. Ten slotte herhalen wij kortelijk de gevolgtrekkingen, tot welke wij geraakt zijn.

Ondanks al de vergissing en misleiding, welke het mesmerisme zoo dikwerf vergezellen, zijn wij derhalve van oordeel, dat sommige van deszelfs verschijnselen op eenen wezentlijken grondslag berus-

ten; dat die gelegen is in eene eigenaardige aandoening des zenuwstelsels, welke niet zelden van nature ontstaat en dan onder de onbepaalde namen van hysterie en slaapwandelen voorkomt; dat, wanneer die aandoening door het mesmerisme wordt voortgebracht, er buiten de wijze waarop zij ontstaat, niets ongewoons in gelegen is, en dat zij niet door eene bijzondere kracht (zoo als in den naam van dierlijk magnetisme opgesloten ligt) maar door eigendommelijke indrukken op de zintuigen en het inwendig bewustzijn wordt te weeg gebracht. Voorts zijn wij van meening dat, wanneer men het mesmerisme ook eene nieuwe *kunst* kan noemen, er geene gronden bestaan, om het als eene nieuwe *wetenschap* aan te merken, dat wil zeggen, dat er geen enkel tot dusverre onbekend beginsel in blootgelegd wordt. Uit gebrek aan behoorlijke bewijzen, verwerpen wij de verhalen van waarneming langs andere wegen dan de gewone zintuigen; en hebben gemeend dat een bedaard onderzoek dier wonderen de voorkeur boven hoon en spotternij verdient. Altijd hebben wij dit beginsel aangekleefd, en steeds zijn wij bereid, om elk nieuw geval gade te slaan en getrouwelijk te onderzoeken, zoo als wij ook gelooven dat onze geest vrij van vooroordeel en voor voldoende bewijzen toegankelijk is. Dit grondbeginsel, hetwelk ons ten allen tijde geleid heeft, bevelen wij ten slotte ook onze lezers ernstig aan.

LIJST DER AANGEHAALDE BOEKEN.

Instruction pratique sur le magnétisme animal.
Par J. P. F. DELEUZE. — Paris, 1825.

Du magnétisme animal en France, et des jugemens qu'en ont portés les sociétés savantes, avec le texte des divers rapports faits en 1784 par les commissaires de l'Académie des Sciences, de la Faculté et de la Société Royale de Médecine, et du rapport de M. HUSSON; suivi de considérations sur l'apparition de l'extase dans les traitements magnétiques. Par ALEXANDRE BERTRAND. — Paris, 1826.

Isis revelata: An Inquiry into the Origin, Progress and present State of Animal Magnetism. By J. C. COLQUHOUN, Esq., Advocate, F. R. S. E. — Edinburgh, 1836.

Untersuchungen über den Lebensmagnetismus und das Hellschen. Von Dr. JOHANN CARL PASSAVANT. — Frankfurt a. M., 1837.

An Introduction to the Study of Animal Magnetism. By the Baron DUPOTET DE SENNEVOY. — London, 1838.

Histoire académique du magnétisme animal, accompagnée de notes et de remarques critiques sur toutes les observations et expériences faites jusqu'à ce jour. Par C. BURDIN, jeune, et F. DUBOIS (d'Amiens). Paris, 1841.

Facts in Mesmerism and Thoughts on its Causes and Uses. By CHARLES CALDWELL, M. D. — Louisville, 1842.

The Zoist: A Journal of Cerebral Physiology and Mesmerism and their applications to human welfare. London, 1843 — 1844.

LIJST DER AANGEHAALDE BOEKEN.

Neurypnology; on the Rationale of Nervous Sleep, considered in relation with Animal Magnetism. Illustrated by numerous Cases of its successful application in the relief and Cure of Disease. By JAMES BRAID, M. R. C. S. E. M. W. S. etc. — London, 1843.

Manuel pratique de magnétisme animal; exposition méthodique des procédés, employés pour produire les phénomènes magnétiques et leur application à l'étude et au traitement des maladies. Par A. TESTE, Docteur et médecine de la faculté de Paris, membre de plusieurs sociétés savantes. — Paris, 1843.

Facts in Mesmerism, with Reasons for a dispassionate Inquiry into it. By the Rev. CHAUNCEY HARE TOWNSEND, A. M. late of Trinity Hall, Cambridge. — London, 1844.

Letters on Mesmerism. By HARRIET MARTINEAU. — London, 1845.

Medical Report of the Case of Miss H — M — . By T. M. GREENHOW, Fellow of the Royal College of Surgeons of England etc. — London, 1845.

Human Magnetism; its claims to dispassionate inquiry. Being an attempt to show the utility of its application for the relief of human suffering. By W. NEWNHAM, M. R. S. L. etc. — London, 1845.

I N H O U D.

<i>Voorberigt van den vertaler.</i>	<i>Bladz.</i>
<i>Inleiding.</i>	1.
1. Aanleiding tot het tegenwoordig on- derzoek	3.
2. Wijze van behandeling	6.
§ I. <i>Eenvoudige magnetische verschijnselen.</i>	9.
1. Beschrijving van dezelve	10.
Voorbeelden (<i>a, b, c, d</i>)	11.
2. Overeenkomst van den magnetischen toestand met hysteriasis	21.
Voorbeelden (<i>a; b; c, d</i>)	23.
3. Algemeene gevolgtrekkingen aangaan- de de eenvoudige daadzaken van het mesmerisme	30.
§ II. <i>Magnetisch slaapwandelen</i>	32.
1. Deszelfs overeenkomst met natuurlijk slaapwandelen	—
Voorbeelden (<i>a, b, c, d, e, f</i>)	34.
2. Gevolgtrekkingen omtrent het magne- tisch slaapwandelen	48.
§ III. <i>Helderzien.</i>	52.
1. De verschijnselen, welke hiertoe ge- bragt worden	53.
2. Mate van bewijskracht, welke voor dezelve gevorderd wordt	58.
3. Onvolledigheid der bestaande bewijzen.	60.
Voorbeelden (<i>a, b, c, d, e, f, g, h, i</i>).	65.
4. Gevolgtrekkingen ten aanzien van den tegenwoordigen staat der zaak	95.

INHOUD.

	Bladz.
§ IV. <i>Waarschijnlijke oorsprong van het begrip van helderzien</i>	98.
1. Helderzien	99.
2. Verrezien	101.
3. Vooruitzien	106.
4. Gebrekkigheid der bewijzen — onwaarde van bloote meening . .	110.
Voorbeelden — tooverij — nieuwerwetsche zieners	112.
5. Verklaring. — Gevolgtrekkingen . .	122.
§ V. <i>De magnetische kracht</i>	125.
1. Verbeelding	127.
2. Zintuigelijke indrukken	129.
§ VI. <i>Beschouwing der bewijzen voor eene bijzondere magnetische kracht</i> . . .	133.
1. Magnetisch rapport	138.
2. Demagnetiseren	139.
3. Gemeenschappelijkheid van gevoel . .	142.
4. Magnetische schedelleer	145.
5. Gevolgtrekkingen omtrent de waarschijnlijkheid der magnetische kracht.	148.
§ VII. <i>Magnetische geneeskunst</i>	149.
§ VIII. <i>Besluit</i>	153.
<i>Lijst der aangehaalde Boeken.</i>	

Door den Uitgever dezes is mede verzonden:

NEGEN BRIEVEN

OVER HET

CONGRÈS VAN GENEESKUNSTOEFENAREN

IN

FRANKRIJK,

VAN

D^r. S Z O K A L S K I.

In het Nederduitsch vertaald

DOOR

D^r. A. F. H. DE LESPINASSE,

GENEESHEER TE VOORST.